

Riksdagens protokoll

1982/83:88

2 mars 1983

Debatter m. m.

Onsdagen den 2 mars

Val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	3
Finansdebatt, m. m.:	
Den ekonomiska politiken, m. m.	5
Besparingsåtgärder i statsförvaltningen	110
Meddelande om interpellationer	
1982/83:84 av Ulla Tillander (c) om investeringar i SJ:s bannät vid viss lokaltågstrafik	117
1982/83:85 av Ulla Tillander (c) om underlättande av vårdnad av barn i det egna hemmet	118
1982/83:86 av Bertil Fiskesjö (c) om beredningen av regeringsförslagen	119
Meddelande om frågor	
1982/83:305 av Sören Häggroth (s) om folkhögskolornas kurser för arbetslös ungdom	120
1982/83:306 av Christer Eirefelt (fp) om upphandlingen av datateknik för skolan	121
1982/83:307 av Jörgen Ullenhag (fp) om förslaget till ny tjänsteorganisation inom högskolan	121
1982/83:308 av Ola Ullsten (fp) om invandras bosättning ..	121

Avgjorda ärenden**Onsdagen den 2 mars**

Val av sex ombud i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	3
Val av sex suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling	4
<i>Finansutskottets betänkanden</i>	
1982/83:30 Riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregleringen m. m.	4
1982/83:26 Besparingsåtgärder i statsförvaltningen	4
<i>Justitieutskottets betänkande</i>	
1982/83:14 Tilläggsbudget II: justitiedepartementet	117

1982/83:88

Onsdagen den 2 mars

Kl. 10.00

1 § Val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling

Företogs val av sex ombud och sex suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

Anf. 1 STIG ALEMYR (s):

Herr talman! Valberedningen har enhälligt godkänt gemensamma listor för val av ombud och suppleanter i Europarådets parlamentariska (rådgivande) församling.

I egenskap av ordförande i valberedningen ber jag att till herr talmannen få överlämna de gemensamma listorna.

De för ifrågavarande val avlämnade gemensamma listorna upplästes av talmannen och godkändes av kammaren, varvid befanns att följande personer, vilkas namn i här angiven ordning upptagits på listorna, valts för tiden från öppnandet av den parlamentariska församlingens nästa ordinarie möte till öppnandet av församlingens ordinarie möte år 1986:

ombud

Stig Alemyr (s)

Anders Björck (m)

Lennart Pettersson (s)

Einar Larsson (c)

Kurt Hugosson (s)

Margaretha af Ugglas (m)

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

Finansdebatt
m. m.

suppleanter

Doris Håvik (s)
Lennart Blom (m)
Anita Persson (s)
Karin Andersson (c)
Lars Gustafsson (s)
Björn Körlof (m)

2 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1982/83:96 till skatteutskottet
1982/83:106 till näringsutskottet
1982/83:108 till kulturutskottet
1982/83:109 till skatteutskottet
1982/83:113 punkt 11 i hemställan till arbetsmarknadsutskottet
i övrigt till näringsutskottet
1982/83:114 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades
Förslag
1982/83:17 till konstitutionsutskottet

4 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1982/83:2214–2216 till justitieutskottet

5 § Finansdebatt, m. m.

Föredrogs
finansutskottets betänkanden
1982/83:30 om riktlinjer för den ekonomiska politiken och för budgetregle-
ringen m. m. (prop. 1982/83:100 delvis) samt
1982/83:26 om besparingsåtgärder i statsförvaltningen (förs. 1982/83:8).

Anf. 2 TALMANNEN:

Med tillämpning av den ordning som talmanskonferensen nyligen fattat
beslut om kommer finansutskottets betänkanden 30 och 26 att debatteras i
tur och ordning och voteringarna att äga rum i ett sammanhang sedan båda
betänkandena slutdebatterats.

Först upptas alltså finansutskottets betänkande 30 om den ekonomiska
politiken, m. m.

Anf. 3 LARS TOBISSON (m):

Herr talman! Det känns skönt att kunna inleda en debatt, som i fortsättningen säkert kommer att präglas av dystra tongångar, med något som ändå är en ljuspunkt i det ekonomiska mörkret. Jag tänker på den nedgång i oljepriset som följer av OPEC-kartellens sammanbrott nyligen. I historiens ljus kan denna händelse komma att framstå som en lika avgörande brytpunkt i den ekonomiska utvecklingen som den första oljeprischocken 1973–1974.

Den svenska reaktionen på fallet i oljepriserna har varit litet yrvaken. Energiminister Birgitta Dahl beklagade i sin första kommentar att OPEC-staterna inte lyckats hålla uppe priset vid 34 dollar per fat. Den bakomliggande tankegången föreföll vara att arbetet på att minska Sveriges oljeberoende kunde mattas och att satsningar på andra energikällor kunde framstå som förfelade.

Men även om ett prisfall på oljeprodukter – lika väl som en prisstegring – kan framkalla vissa störningar, måste det ur både världsekonomin och Sveriges synvinkel vara en fördel att få en lindring i den extrabeskattnings som de oljeproducerande länderna utsatt sin omgivning för. Det minskar för Sveriges del utifrån kommande inflationsimpulser och dämpar pressen på vår bytesbalans. Dessutom kan en större del av Sveriges och västvärldens köpkraft riktas mot varor och tjänster producerade utanför OPEC-länderna.

Frågan är nu hur vi skall hantera det utrymme som litet oväntat uppstår. Frestelsen är naturligtvis stark för en regering, som tror på en socialistisk högskattepolitik, att fylla ut det med höjda energiskatter. Därmed köper man sig, till en tid i alla fall, fri från kravet att minska budgetunderskottet med offentliga utgiftssänkningar.

Men jag vill kraftigt varna för en politik på energibeskattningsens område, som försämrar Sveriges konkurrensläge jämfört med andra länders. Skall oljeprissänkningen till någon del motvägas med höjd skatt, måste det föranleda lika stora sänkningar av andra skatter på produktionen, t. ex. arbetsgivaravgifter eller inkomstskatter.

Den kraftiga oljeprisstegringen under de senaste tio åren har naturligtvis spelat en betydande roll för uppkomsten av industriländernas ekonomiska svårigheter. Andra orsaker har varit snabbt växande offentliga utgifter och en obenägenhet att underkasta sig en tillräckligt snabb strukturomvandling. Men regeringens finansplan och den socialdemokratiska utskottsminoriteten låtsas egentligen inte om någon annan förklaring än den åtstramningspolitik som bedrivits i de tongivande industriländerna.

Man placerar alltså felet på efterfrågesidan i ekonomin. Men detta, herr talman, är att vända upp och ner på verkligheten. Om den ekonomiska stagnationen kunde ha avhjälpats med snabba ökning av de offentliga utgifterna och kraftigt växande budgetunderskott, då skulle vi i dag inte ha några problem.

Det förhållandet att svårigheterna är som störst i de länder som har de högsta offentliga utgiftsandelarna och de största budgetunderskotten tyder tvärtom på att felet måste sökas på utbudssidan. Produktionen har hämmats av snabb tillväxt i den offentliga sektorn, stigande skattetryck och en sämre anpassningsförmåga på olika marknader.

Socialdemokraterna i utskottet kritiserar vad de kallar den monetaristiska politiken. I andra sammanhang betecknar regeringens företrädare Reagan och Thatcher som förespråkare för ekonomiska irrläror med omänskliga drag och avskräckande verkningar.

Jag kan inte till alla delar försvara den ekonomiska politik som förts i USA och Storbritannien. Men misstagen ligger på andra områden än dem som socialdemokraterna pekar på. Reagan tog på sig en omöjlig uppgift, när han på en enda gång ville avveckla budgetunderskottet, sänka skatterna och höja försvarsutgifterna. Neddragningen av de offentliga utgifterna måste göras först, om man skall kunna undvika en press uppåt på räntor och priser. Och Thatcher levde inte som hon lärde, när hon i början av sin regeringsperiod släppte fram stora lönehöjningar för de offentliga tjänstemännen och fortsatta subventioner till olönsamma statliga företag.

Även om det tagit längre tid än beräknat och kostat stora uppoffringar i form av produktionsbortfall och arbetslöshet, har man i dessa länder nått det primärt åsyftade målet att knäcka inflationen. Därmed har lagts en grund för en ekonomisk återhämtning, som just därför att den vilar på en sund bas har förutsättningar att bli varaktig. Om man betänker hur sjuk den engelska ekonomin var under socialistiskt styre, är det anmärkningsvärt att Storbritannien nu intar en mindre framskjutet plats i krisligan än Sverige. Och det är inte så litet ironiskt att världens förväntningar om draghjälp till ekonomisk återhämtning riktar sig just mot USA och den konjunkturuppgång som där har inletts.

Regeringen och den socialdemokratiska utskottsminoriteten pläderar nu för en samordnad internationell expansionspolitik som en väg ur krisen. Naturligtvis vore det bra om andra ville räcka oss en hjälpsam hand. Men det är farligt att hänge sig åt önsketänkande. Vi kan inte räkna med att andra länder skall äventyra sina svårvunna framgångar på inflationsbekämpningens område bara för att vi svenskar skall kunna ta oss ur de svårigheter vi inte förmår komma till rätta med på egen hand. När man där lättar på åtstramningen, är det därför att man anser sig ha fått inflationen under kontroll. Men vid första tecken på att räntor och priser åter pressas uppåt kommer man att börja bromsa, just därför att man vet hur svårt det är att åter klättra ner från höga inflationstal. Betecknande är att diskussionen just nu i USA och Storbritannien gäller om inte penningmängdens ökning, trots att den överensstämmer med uppställda mål, ändå är för stor med hänsyn till den oväntat snabba avsaktningen av inflationstakten.

Att som man gör i den socialdemokratiska motionen 217 tänka sig att industriländerna gemensamt skall satsa på offentliga investeringsprogram är helt orealistiskt. Slutsatsen måste därför bli att vi i Sverige inte kan fortsätta att med utlandslån finansiera en väntan på att världen skall bli annorlunda.

Vi skall i stället själva gripa oss an med våra problem och skapa förutsättningar för en återupptagen ekonomisk tillväxt på det sätt som skett, och sker, i andra krisdrabbade industriländer.

Herr talman! Den stora devalveringen sades syfta till att förbättra Sveriges konkurrenskraft och att rätta till bytesbalansen genom att öka exporten och minska importen. Den av statens industriverk företagna undersökningen av devalveringens effekter på exportföretagens prisbeteende ger inte belägg för att regeringens förväntningar om prissänkningar och en därav följande kraftig ökning av exportvolymen skall infrias. Jämfört med devalveringarna 1977 och 1981 förefaller företagen denna gång i betydligt större utsträckning utnyttja det uppkomna utrymmet för att höja sina vinstmarginaler. Ändå kan naturligtvis ett internationellt konjunkturuppsving förbättra efterfrågan på svenska produkter. Sjunkande oljepriser och en fallande dollarkurs kan dessutom tänkas minska det beräknade underskottet i bytesbalansen.

Samtidigt som detta slags förbättringar i de yttre förutsättningarna naturligtvis är välkomna innebär de en risk för att vi här hemma slår oss till ro och inte genomför de strukturella förändringar som är nödvändiga för långsiktig balans. Redan i dag ligger det faktiska underskottet i bytesbalansen avsevärt under det strukturella, därför att den inhemska efterfrågan är så låg. Vi har en lång väg att vandra, innan den svenska ekonomin befinner sig i en varaktig balans i förhållande till omvärlden.

Sjunkande oljepriser kan också påverka inflationstakten i positiv riktning. – Inom parentes vill jag här uttrycka min tillfredsställelse med att det meningslösa prisstoppet nu har upphävts och samtidigt uttala förhoppningen att de lika verkningslösa prisövervakande åtgärder som träder i dess ställe snarast skall slopas. – Men om oljeprisfallet medför lägre inflationstakt i Sverige, fungerar det naturligtvis likadant i våra konkurrentländer. I Tyskland, USA och Storbritannien är man redan nere i en prisstegringstakt av endast 4–5 % på årsbasis – för den senaste månaden kan man registrera en inflationstakt i USA på 2 %. Vi kommer under 1983 att hamna på en nivå som ligger mer än dubbelt så högt som i dessa länder. Därmed försvinner mycket snabbt den prisfördel som devalveringen var avsedd att ge.

Ett viktigt led i regeringens ekonomiska politik har angetts vara att årets löneökningar trots devalveringen skall hållas nere vid ett minimum. Vi matas nästan dagligen här i riksdagen med propositioner om skattehöjningar och andra reglerande ingrepp, vilkas syfte sägs vara att åstadkomma en återhållsam lönerörelse. Men avtalsförhandlingarna fortskrider inte alls enligt regeringens planer.

Socialdemokraternas anspråk på att ha särskilda förutsättningar att tygla de fackliga organisationerna har kommit ordentligt på skam. Alla konstiga försök till politisk styrning har bara fått till resultat att avtalsrörelsen, trots att parterna inte står särskilt långt ifrån varandra i lönefrågorna, ändå kan väntas dra ut åtskilligt på tiden. Häri ligger en fara, eftersom sambandet med devalveringen och skatteuppgörelsen förtonar i fjärran, medan mera positiva signaler från världsmarknaden kan framkalla större lössläpplighet.

Att vi inte fått se den snabba, centralt samordnade löneuppgörelse med

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

starkt markerad låglöneprofil som regeringen föreskrivit betraktar jag ändå som en stor fördel. Strävan att föra ner förhandlingarna till förbunds nivå och t. o. m. på företagsplanet öppnar möjligheter för en mer produktionsanpassad och marknadsstyrd lönesättning. Uppträdandet från både Metallindustriarbetsförbundet och Privattjänstemannakartellen i årets avtalsrörelse visar på olika sätt en hoppningivande medvetenhet om att den gamla förhandlingsmodellen inte tillåter den prioritering av yrkesarbetare och andra nyckelgrupper inom näringslivet som är en förutsättning för ekonomisk återhämtning.

Finansministerns inbrott i lönerörelsen i syfte att driva på förhandlingarna inom den offentliga sektorn var utomordentligt olämpligt. Straffet kom snabbt i form av tjänstemännens negativa reaktion på budets materiella innehåll. Tekniken att via av arbetsgivarna provocerade strandningar hädda för en stor samordning i en gemensam medlingskommission innebär en olycklig politisering av avtalsrörelsen. Vad jag här säger innebär inte att staten kan avstå från inblandning. Men den skall tillsammans med kommunerna agera i egenskap av arbetsgivare och klart ange var gränserna för lönehöjningar går, bl. a. med hänsyn till statens egen ansträngda ekonomi. Regeringen måste också inskräpa att staten inte kan fortsätta att ensam bära ansvaret för att parera de effekter som för höga lönekostnadsökningar för med sig i form av företagsnedläggelser och friställningar.

Herr talman! Jag måste tyvärr konstatera att så länge den svenska ekonomin befinner sig i grundläggande obalans får Sverige inte mycket glädje av en internationell konjunkturuppgång. Så snart en ökad exportefterfrågan framkallar högre ekonomisk aktivitet i landet uppstår flaskhalsar i produktionen som beror på att vi inte i tid underkastat oss den nödvändiga strukturomvandlingen. Låt oss leka med tanken att svensk industri får så mycket att göra att den verkligen ser ett behov att bygga ut sin verksamhet. Stelheten i arbetsmarknadens organisation gör då att växande företag kan locka till sig arbetskraft endast till priset av ökad löneglidning, vilket snabbt försämrar vårt kostnadsläge. Skulle de vilja modernisera sin produktionsapparat vidgas omedelbart underskottet i bytesbalansen, eftersom så mycket av maskiner och andra investeringsvaror måste importeras. Och på den inhemska kreditmarknaden uppstår en knivskarp konkurrens med staten, som ju under alla omständigheter måste finansiera sitt jättelika budgetunderskott.

Statsskulden har nu passerat 400 miljarder kronor och växer med närmare 100 miljarder i år. Ungefär en fjärdedel av statsskulden består av utländska lån. Under kort tid i början av innevarande år har riksgäldskontoret lyckats ta upp två miljardlån i dollar på den internationella kapitalmarknaden. Översatt i kronor blir det här mycket imponerande tal, ända tills man påminner sig att staten totalt sett måste låna i en takt av 4 miljarder i veckan för att täcka underskott och förfallna skulder. I alla tider har det varnats för galopperande inflation. Vi börjar få en galopperande statsskuld.

Räntan på den del av upplåningen som sker utomlands kan vid ett yttligt betraktande förefalla låg. Men skillnaden mellan den inhemska kronräntan

och t. ex. dollarräntan förklaras tyvärr av förväntningar om framtida kursförändringar. Vi har redan fått tillfälle att avläsa hur dyr statsupplåningen utomlands egentligen blir. Lånen får ju betalas igen i ett helt annat penningvärde än vad som gällde när de togs upp. Det kräver åtskilligt fler kronor för att klara en dollar i skuld, som skall återbetalas. Och vid amortering framkommer en ökning på budgetens utgiftssida, som förstörar budgetunderskottet.

Socialdemokraterna försöker i finansplanen och i utskottsbetänkandet ge intryck av att budgetunderskottets tillväxt hejdas fr. o. m. budgetåret 1983/84. Men detta är en optisk illusion, som inte kommer att kunna hållas vid liv särskilt länge. Med sin politik är regeringen tvärtom i färd med att förverkliga långtidsutredningens katastrofalternativ på över 120 miljarder kronor i budgetunderskott t. o. m. snabbare än vad någon hittills trott vara möjligt.

Herr talman! Det ankommer på alla oss politiker, som i dag är verksamma på olika nivåer, i riksdagen, i kommuner och landsting, att reparera de skador på vår ekonomi som uppkommit under en lång följd av år. Vi måste genast inleda det hårda och nödvändiga arbetet på att bygga en bättre framtid för oss själva och för våra barn. Det går inte att skjuta uppgiften framför sig. Gör man det, blir den bara ännu mer gigantisk.

Det är i längden inte möjligt att basera vår välfärd på resurser som andra länder har skapat eller kommande generationer förväntas skapa. Den ekonomiska politiken måste därför inriktas på att under 1980-talet avveckla underskotten i den offentliga sektorn och i bytesbalansen. Detta förutsätter i sin tur en modernisering och utbyggnad av vårt näringsliv.

Vi moderater har i finansutskottet företrätt uppfattningen från vår partimotion att samtliga offentliga utgifter skall frysas på sin nuvarande reala nivå. Jämfört med regeringens budgetförslag betyder det utgiftsminskningar med 18 miljarder kronor nästa budgetår. Samtidigt föreslår vi skattesänkningar på drygt 5 miljarder kronor i syfte att öka stimulansen för företag och människor att arbeta, investera och spara. Nettoeffekten av utgiftsminskningar och skattesänkningar är att budgetunderskottet minskar med ungefär 13 miljarder kronor till drygt 77 miljarder. Det är en bra början, men inte mycket mer, för det räcker inte långt. Under återstoden av 1980-talet blir det nödvändigt att skala bort ytterligare ca 40–45 miljarder kronor i dagens penningvärde, om vi skall bli av med underskottet i den samlade offentliga sektorn.

Endast en blygsam del kommer att kunna försvinna genom ökad tillväxt och ökade skatteinkomster. Den helt dominerande delen måste sparas bort. Blir därvid den totala efterfrågan alltför liten, bör detta motverkas – inte enligt socialdemokratiskt recept med höjda statsutgifter, utan med ytterligare skattesänkningar.

Detta är den rätta vägen ur krisen. Jag har tidigare förutspått att även en socialdemokratisk regering måste slå in på den förr eller senare. Socialdemokraterna i finansutskottet ger nu några svaga tecken på att en kursomläggning kan vara förestående. Allmänna uttalanden om avgiftsfinansiering

och behovet av att studera utgiftsautomatiken är kanske inte så mycket att komma med. Men jag vill ändå ge utskottets nye ordförande Arne Gadd en honnör för att han har vågat närma sig dessa viktiga frågor. Regeringen visar däremot inte – åtminstone inte utåt eller ännu – prov på något nytänkande. Dess omskrutna tredje väg är inget annat än den gamla vanliga socialdemokratiska blandningen av högskattepolitik och offentlig utgiftsexpansion.

Jag fick häromdagen i min hand ett fullkomligt fantastiskt pressuttalande av statsrådet Anita Gradin, som för inte länge sedan själv var ledamot av finansutskottet. Efter sin upphöjelse till statsråd har hon tydligen helt förlorat fotfästet i verkligheten. Hennes patentmedicin var en fortsatt utbyggnad av den offentliga sektorn, och hon hänvisade till partikongressens beslut om en tvåprocentig volymökning i kommunerna. Har hon då inte märkt att finansministern inte precis sörjer över att siffran för 1983 kan tänkas stanna vid 1,5 %? För hon kan säkert inte ha observerat att hennes forna kolleger och partivänner i finansutskottet, med Arne Gadd i spetsen, inte alls finner det meningsfullt att ange någon volymtillväxt för den kommunala konsumtionen, och man vill ge regeringen detta till känna.

De totala utgifterna ökar nu i en takt av 4 % om året i fast penningvärde. Eftersom de uppgår till hela 70 % av bruttonationalprodukten, lägger en så snabb ökning beslag på ett utrymme som motsvarar nära 3 % av bruttonationalprodukten. Men den samlade produktionsökningen blir kanske bara drygt 1 %. Därmed måste den marknadsstyrda sektorn reduceras ytterligare och den offentliga utgiftsandelen klättra vidare på vägen mot de 100 procenten och kanske förbi dessa – vad vet jag. Det går faktiskt att komma förbi i det här sammanhanget. Om några år blir det i alla fall 80 %. Då krävs det en produktionsökning med 3,2 % för att den privata sektorn inte skall naggas i kanten, osv. Problemet är bara att efter hand som den enskilda sektorns utrymme på det här viset beskärs, blir det desto svårare för denna att bära upp den snabba offentliga utgiftsökningen.

Men den offentliga utgiftsexpansionens väg är något som regeringen av ideologiska och andra skäl har väldigt svårt att vika ifrån. Eftersom t. o. m. socialdemokratiska ekonomer nu tycks inse att skattetrycket inte kan höjas mycket mer, blir den ofrånkomliga konsekvensen en fortsatt snabbt växande statsupplåning. Det blir då intressant att ställa frågan hur den hastiga skuldökningen, den galopperande statsskulden, skall hanteras. Vi får ju numera jämföra Sverige med andra länder än dem som vi kanske skulle vilja dra parallell med. Om vi skall döma efter erfarenheterna i de länder som före oss har hamnat i framskridna stadier av välfärdssjuka, finns det i princip två sätt att hantera situationen. Det ena är den modell som praktiseras i Italien – att låta inflationen reducera statsskulden. Det andra är den metod som Belgien och Danmark numera kan sägas vara exponenter för – att med åtstramingspolitik skapa utrymme för den nödvändiga statsupplåningen på hemmaplan, vilket leder till höga realräntor.

För Sveriges del är inflationsvägen inte framkomlig under någon längre tid. Det stora sparandeunderskottet i den offentliga sektorn motsvaras inte av ett lika stort överskott hos hushåll och företag. Tvärtom är sparkvoten hos

våra hushåll just nu den lägsta i industrivärlden. Eftersom det är på det viset rinner en hel del av likviditetsökningen ut över landets gränser i form av ökad import och negativ kapitalbalans. Statsupplåningen förläggs då i motsvarande grad utomlands. Men en inflation som reducerar den inhemska statskulden måste också leda till devalveringar, som förstör den skuld-
börda som är placerad i andra valutor. Den här processen kan inte pågå särskilt länge förrän vi får svårt att hävda oss på den internationella kapitalmarknaden, som f. ö. redan visar en tendens att krympa under intryck av betalningskriser i flera statshandels- och utvecklingsländer. Därmed tvingas vi under alla omständigheter – oavsett om det sker av egen kraft eller under ledning av företrädare för utländska fordringsägare – att skapa utrymme för statsupplåningen på den inhemska kreditmarknaden. Och då drivs realräntorna i höjden, trots att det måste få starkt negativa konsekvenser för t. ex. investeringsviljan i näringslivet.

I en situation som denna sätter socialdemokrater sitt hopp till regleringar för att försöka hålla räntan på en konstlat låg nivå. Men de krafter som den snabba statskulddökningen utlöser kommer inte att låta sig tyglas. Det blir nödvändigt att låna upp de sparmedel som står till buds, och det kan då inte hjälpas om priset, dvs. räntan, stiger. Därför bör regeringen och riksbanksfullmäktige utnyttja den tillfälligt avspända situation som råder på kreditmarknaden och lätta på de kreditpolitiska regleringarna i enlighet med vad vi från moderat håll föreslår i reservation nr 6.

Herr talman! Även om det finns tecken till ljusning i de ekonomiska utsikterna för världen i stort, är framtidsperspektiven i Sverige, med den regeringspolitik som tecknas i budgetpropositionen och som skall läggas fast i voteringen här i dag, fortsatt dystra. Om man till vad jag redan anfört fogar hotet om kollektiva löntagarfonder, blir de nattsvarta. Kanske är det därför som fondsocialismen inte debatteras lika intensivt nu som tidigare – man förmår inte ute i näringslivet att hantera mer än en viss mängd problem åt gången. Ändå pågår ju arbetet på att förverkliga löntagarfonderna metodiskt och oavbrutet. På det här stadiet är det inte mycket vi som tror på marknadsekonomin kan göra åt den saken. Den socialistiska majoriteten här i kammaren bör dock notera att de borgerliga ledamöterna i finansutskottet än en gång enats om ett bestämt avståndstagande från tanken på löntagarfonder. Det betyder också att de fonderna, till den del de hunnit införas, kommer att avskaffas av en moderatledd regering efter 1985 års val.

Med det anförda yrkar jag, herr talman, bifall till de gemensamma borgerliga reservationerna 7, 11, 17 och 18 samt i övrigt till reservationerna 1, 4, 6, 9, 12, 19 och 20.

Anf. 4 NILS ÅSLING (c):

Herr talman! Det är med en viss tillfredsställelse som vi ser finansministern i kammaren i dag. Jag ber att få hälsa honom välkommen upp ifrån sjukbädden. Dess värre tillfrisknar emellertid inte den svenska ekonomin i samma snabba takt som finansministern. Men visst finns det tecken internationellt på att det sker en ökad ekonomisk aktivitet, att det finns

anledning att räkna med en tillfriskning på sikt.

Vi har noterat t. ex. hur den amerikanska ekonomin just nu präglas av en betydande ökad aktivitet. Det finns också förväntningar ute i Europa. Och det är alldeles självklart att diskussionen om oljepriserna och vad oljeprisutvecklingen kommer att resultera i också väcker förhoppningar. Men jag skulle vilja säga att det är anledning att varna för förhastade slutsatser i det avseendet. Jag skulle också vilja säga att det vore olyckligt om t. ex. en väntad oljeprissänkning skulle göra att vårt med möda framarbetade energisparprogram skulle komma in i en situation där målen skulle ifrågasättas, där aktiviteten skulle avstanna, där investeringar i t. ex. fastbränsleanläggningar skulle upphöra. Det vore mycket olyckligt och dessutom mycket kortsiktigt. Det gäller alltså här att med kyla analysera oljeprissänkningarnas betydelse för ekonomin lika väl som för energipolitiken och att inte dra några förhastade slutsatser av vad som sker.

Kortsiktiga perspektiv har under 1970-talet i alltför hög grad präglat inte bara energipolitiken utan också inställningen till samhällsekonomin. Och, herr talman, när jag nu kommenterar finansutskottets betänkande slår det mig att den politiska situationen när det gäller statsbudgeten egentligen är absurd. Alla ledamöter av denna kammare vet att utvecklingen för statsbudgeten, som den ser ut nu, är katastrofal, och ändå förefaller det ännu i denna dag omöjligt, herr talman, att samla majoritet för åtgärder som skulle ge balans i samhällsekonomin och bryta den katastrofala utgiftsspiralen. Men, herr finansminister, socialdemokratin och regeringen nalkas obönhörligen sanningens ögonblick. Det växande underskottet äventyrar vår ekonomiska integritet och vårt oberoende, och inflationstrycket ökar på ett mycket olyckligt sätt, inte minst sett i perspektivet av inkomstfördelningen i samhället. Detta kan självfallet inte fortgå.

När man ser tillbaka på arbetet i finansutskottet med det här betänkandet framstår det som om socialdemokraterna och moderaterna i stort sett är kvar i sina gamla mer polariserade positioner när det gäller de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Centern och folkpartiet har i den gemensamma reservationen slagit fast att den ekonomiska politiken måste bygga på en ideologisk helhetssyn. Denna helhetssyn måste böttna i en tro på den enskilda människans initiativförmåga, vilja att ta ansvar och frihet att göra egna val. Grunden måste alltså vara en decentraliserad marknadsekonomi. Det är därför som vi säger ett bestämt nej till kollektiva löntagarfonder, nu som tidigare. I detta sammanhang har dess bättre också moderaterna kunnat ansluta sig till målet om en decentraliserad marknadsekonomi.

Ett annat viktigt inslag i denna politik är principen att människor, oberoende av bostadsort, skall ha så lika villkor som möjligt när det gäller att ta del i produktionen och i samhällsbyggandet. Det är anmärkningsvärt att den socialdemokratiska regeringen i finansplanen mönstrat ut begreppet regional balans som övergripande mål för den ekonomiska politiken. Det försök till reträtt som den socialdemokratiska majoriteten gör i finansutskottet är halvhjärtat, men på sitt sätt avslöjande. Men centerns partimotion har

uppenbarligen lett till att vi nu är eniga om att återinföra målet om regional balans bland de övergripande målen. Då gäller det också att insatserna för eftersatta regioner i vårt land skall stå i samklang med dessa övergripande mål.

Sedan början av 1970-talet har budgetunderskottet ökat stadigt och med en viss logisk oundviklighet i accelererad takt, allteftersom räntorna på statsskulden blivit allt högre och skillnaden mellan statens utgifter och dess inkomster blivit allt större. Med en statsskuld på över 400 miljarder kronor blir utvecklingen i den här riktningen självfallet närmast katastrofal om den får fortsätta.

Denna stadiga utveckling har haft två undantag. Det första var 1975/76. Då hade utvecklingen av budgetunderskottet ett tillfälligt hack nedåt på grund av de stora löneökningarna. Men dessa löneökningar var som vi vet en Döbelnsmedicin. De ledde till en allvarlig kostnadskris för den svenska industrin och till förlorade marknadsandelar. Jag fick i egenskap av industriminister kanske mer än någon annan ansvarig politiker erfara konsekvenserna av denna kostnadsexplosion, som förorsakade den mest massiva och förödande utslagningsprocess i svenskt näringsliv som vi upplevt under efterkrigstiden.

Det andra undantaget var de sparprogram som Fälldin-regeringarna lade fram i början av 1980-talet. Det senaste, som presenterades i budgetpropositionen våren 1982, utnyttjades till sista droppen i den dåvarande socialdemokratiska oppositionens valpropaganda. Den socialdemokratiska kampanjen mot karensdagarna och indexreglerna för pensionerna t. ex. har vi alla i friskt minne, och den gav sannolikt också utdelning vid höstens val. Det framstår nu klart, i all sin skrämmande nakenhet, att svenska folket fördes bakom ljuset av socialdemokraterna när det gällde landets ekonomiska situation.

Men nu står den socialdemokratiska regeringen mitt uppe i samma verklighet som de icke-socialistiska regeringarna sedan 1976. I finansplanen räknar man med att budgetunderskottet för innevarande budgetår kommer att bli 91,8 miljarder kronor. Detta skall jämföras med att budgetunderskottet för förra budgetåret blev 68 miljarder kronor och att riksdagen i juni 1982 beräknade att budgetunderskottet för innevarande budgetår skulle bli 76 miljarder kronor. Budgetunderskottet tillåts öka med 24 miljarder kronor jämfört med föregående budgetår – en ökning utan jämförelse – och med 16 miljarder kronor jämfört med det av riksdagen tidigare beräknade.

Budgetunderskottet 1983/84 anger regeringen till 90,2 miljarder kronor. I dag förekommer i pressen andra siffror. Man talar om att det mer än väl kommer att överstiga hundramiljardersgränsen. Men vi har ju i dag att hålla oss till finansplanens beräkningar, och där görs gällande att regeringen minskat budgetunderskottet med 1,6 miljarder kronor jämfört med innevarande budgetår. Någon reell minskning av budgetunderskottet föreligger emellertid inte. Det här är ett illusionsnummer, som är lätt genomskådat. Tvärtom har inga egentliga besparingar skett utöver den sedan flera år etablerade metoden att göra pris- och löneomräkning enligt det s. k.

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

huvudalternativet, dvs. att myndigheter och verk får 2 % mindre än vad full pris- och löneomräkning skulle ge.

Det skenbart minskade underskottet har i stället uppnåtts dels genom det tidigare påvisade kraftigt uppblåsta underskottet för innevarande budgetår, dels genom ett antal engångsinkomster.

De totala statliga utgifterna i budgeten för 1983/84 har ökat med ca 40 miljarder kronor om man jämför med den statsbudget riksdagen fastställde våren 1982.

Bara utgifterna exkl. statsskuldräntor har ökat med ca 27 miljarder kronor från 217 till ca 244 miljarder kronor, om man beaktar de ökade utgifter som döljs genom att posten Beräknat tillkommande utgiftsbehov nettoberäknats. Detta innebär att de totala utgifterna exkl. räntor ökat med ca 12,5 %. Detta innebär en synnerligen oroande ökning av statsutgifterna. Risker är uppenbar att utvecklingen på något sätt har gått den socialdemokratiska regeringen ur händerna.

De senaste signalerna från finansdepartementet tyder också på att beräkningar inom departementet pekar vidare mot en katastrofal utveckling av statsbudgeten under de närmaste åren. Jag vill på nytt referera till den siffra som i dag nämns i pressen, där det talas om ett underskott på 120 miljarder. Jag vill gärna fråga finansministern om den har någon förankring i de beräkningar som finansdepartementet har gjort.

Redan i dag lånar vi till en tredjedel av statsbudgetens utgifter – ett skrämmande faktum. Den ekonomiska situationen för kommunerna är också alarmerande. Men jag skall inte fördjupa mig i det; Rolf Rämgård kommer senare att å våra vägnar kommentera utvecklingen av den kommunala ekonomin.

Vad kan man då göra i den nuvarande situationen, som jag nu kort beskrivit? Centern anvisar i sin partimotion besparingar på 21 miljarder, men jag skall erkänna att det är temporära insatser som måste följas av andra och bestående för att utvecklingen skall vridas rätt. Enda chansen att återställa balansen är att bryta automatiken i statsutgifterna.

Så sent som vid höstriksdagen återställde socialdemokraterna i enlighet med ett av sina vallöften den fulla automatiken när det gäller uppräknningen av pensionerna. Finansminister Feldt försäkrade mig vid en interpellationsdebatt här i kammaren att ATP-pensionärerna skulle få full kompensation fr. o. m. 1984. Jag vill i dag upprepa min fråga från den interpellationsdebatten: Är det alltjämt en målsättning för regeringen att ATP-pensionärerna skall ha full kompensation fr. o. m. 1984, oavsett hur den ekonomiska utvecklingen i landet blir? Centern har i sin ekonomisk-politiska motion lyft fram automatikfrågan. Den har blivit det centrala i vårt budgetalternativ. Vi har där sagt att en begränsning av en automatisk inflationskompensation kan ske på flera sätt. En intressant metod kan vara att ge full kompensation endast upp till en viss nivå för prisstegringarna, varefter ingen eller bara begränsad kompensation ges. En sådan åtgärd får ses i relation till en strävan att hålla nere prisstegringarna och bekämpa inflationen, vilket är ett centralt politiskt mål för oss.

Så snart inflationen stiger över en viss nivå minskar med en sådan metod de reala utgifterna under vissa anslag. Vid en strikt tillämpning fungerar åtgärden således som en automatisk och effektiv stabilisator i budgeten.

En likartad metod tillämpades vid marginalskatteformen när det gäller den indexerade skatteskalan. Denna försköts oavsett inflationstakten med ett visst fast krontal som motsvarade ca 5 1/2 % indexreglering.

Om en sådan metod som nu skisseras används för att begränsa kostnadsökningarna är det enligt vår mening en logisk konsekvens att motsvarande regler tillämpas vid indexreglering av skatteskalan. Jag vill understryka detta därför att det har missförstått i presskommentarerna till centerns partimotion.

Vid en inflationstakt som ligger långt över det fastställda taket blir onekligen verkningarna stora vid tillämpningen av den här metoden. Centern har sedan länge hävdade att det sociala skyddsnetet måste konstrueras så, att det ger varje medborgare grundtrygghet. Därför är det självklart att undantag från de här reglerna måste göras för de svagaste grupperna i ett läge med hög inflation. Jag skulle vilja tillägga att om man inte bryter automatiken äventyras över huvud taget möjligheterna att bedriva en välfärdspolitik här i samhället, och den trodde jag att centern och socialdemokratin var de främsta tillskyndarna av.

Jag har med intresse noterat att vissa allmänna resonemang om automatikfrågan återfinns även i folkpartiets och moderata samlingspartiets ekonomisk-politiska motioner. Det är därför med stor tillfredsställelse jag konstaterar att de tre icke-socialistiska partiernas ledamöter i finansutskottet kunnat enas om en skrivning när det gäller att bryta automatiken, att bryta den katastrofala utgiftsspiralen.

Herr talman! Detta blir, som jag ser det, ett styrkebälte för den kommande oppositionspolitik. I trepartireservationen krävs enligt yrkandet i centermotionen att regeringen framlägger konkreta förslag för att begränsa de automatiska kostnadsökningarna i statsbudgeten.

Jag vill också här korrigera presskommentarerna, där man säger att vi på något sätt har glidit undan för socialdemokratin. Den gemensamma reservation som de icke-socialistiska partierna har avgivit grundar sig till sina formuleringar på det yrkande som centern har ställt i sin partimotion och som socialdemokraterna dess värre inte kunde ansluta sig till.

Socialdemokraterna har i finansutskottet – det skall erkännas – haft en välvillig skrivning om centermotionens förslag angående automatiken. Jag vill gärna instämma i den eloge som min företrädare i talarstolen nyss gav utskottets nye ordförande, Arne Gadd. Symptomatiskt nog är man dock från socialdemokratisk sida bara beredd att föreslå att regeringen utreder konsekvenserna av automatiken, vilket ju är betydligt mindre förpliktigande än trepartireservationens skrivning. Det skall därför bli väldigt intressant att i dag få lyssna till finansministerns kommentarer på denna punkt.

Egentligen är det inte speciellt förvånande att även socialdemokraterna känner oro för automatiken i utgifterna. När socialdemokraterna nu har kommit i ansvarig ställning, lär ekonomiska realiteter alltmer bestämt tvinga

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

dem att se verkligheten i ögonen. Men kan man nu förvänta sig snabba och rejäla tag mot underskotten i statsbudgeten, eftersom uppskattningsvis 95 % av riksdagen har insett såväl faran som vägen ur den? Tyvärr vet vi alla att det inte kommer att gå så lätt.

Häromdagen kunde TT meddela att TCO-ordföranden Björn Rosengren gick till angrepp mot att regeringen hade planer på att skära ner departementets utgifter med 5 % tvärsöver. Enligt honom hade regeringen haft ett sammanträde där kalkyler, framtagna inom finansdepartementet, visade att budgetunderskottet kommer att öka kraftigt, om regeringen inte gör något åt de automatiska kostnadshöjningarna, som styr ca 80 % av statens utgifter. Björn Rosengren varnade för de effekter på sysselsättningen, som en 5-procentig nedskärning av statsbudgeten skulle kunna få. Han menade att detta skulle kunna leda till en rekordsnabb ökning av arbetslösheten.

Jag skulle tro att Björn Rosengren är väl informerad om vad som händer inom regeringen. Men även för den som inte är det, låter det inte osannolikt att sådana här diskussioner förs i regeringen. Att just 5 % diskuteras beror kanske på den hänvisning i centermotionen till indexregleringen i skatteskalen som jag här nämnde i samband med tekniken för begränsning av automatiken. Indexregleringen i skatteskalen begränsades till 5,5 %. Enligt regeringens bedömning kommer inflationen under innevarande år att bli ungefär 5 % däröver.

Björn Rosengren sade också i samma intervju att regeringen samtidigt med sina besparingsplaner vill frysa kommunernas och landstingens verksamheter på nuvarande nivå. Enligt Björn Rosengren strider detta mot vad socialdemokraterna sade i valrörelsen, då man accepterade att kommunerna och landstingen årligen ökade sin verksamhet med 2 %. Björn Rosengrens avsikt tycks vara att försöka låsa fast socialdemokraterna vid den realistiska politik de gick till val på.

Finansminister Kjell-Olof Feldt sade i en omedelbar kommentar till Björn Rosengrens uppgifter att det var helt gripet ur luften att finansdepartementet begär nedskärningar i den storleksordningen. Men Kjell-Olof Feldt medgav att regeringen liksom riksdagens finansutskott var orolig över den kraftiga automatik som ligger bakom statsutgifternas ökning. Därför vill regeringen gå igenom de möjligheter som finns att begränsa ökningen, sade finansministern. Jag hoppas att han kan bekräfta detta senare i dag.

Björn Rosengrens agerande är inte unikt. Jag tar upp det såsom exempel på hur svensk ekonomisk debatt fungerar i dag. Så fort en realdiskussion kommer i gång, går företrädare för vissa grupper – det må vara löntagarorganisationer, företagargrupper, villaägarorganisationer, hyresgästorganisationer, pensionärsorganisationer eller kommun- och landstingsförbund – ut och mycket bestämt slår vakt om sina särintressen. Och lika snabbt retirerar ofta det apostroferade statsrådet.

Frågan är hur länge vi kan låta detta pågå. Eller frågan kanske snarare skall ställas: Varför har vi så lätt att slå vakt om särintressen men så svårt att se och göra något för att klara helheten?

Våra tankar som medborgare, individer och organisationsmedlemmar går sedan länge i vissa väl invanda spår. Det gäller nu att ta ställning för helheten, för samhällsekonomin i stort. Gamla handlingsmönster måste offras och vi måste bryta oss ur de gamla vanliga tankebanorna, innan vi förmår bryta automatiken i statsutgifterna.

Herr talman! Första steget måste vara att bryta det politiska tänkandets och handlandets "automatik". Kanske har vi tagit ett första steg i finansutskottet nu.

Därför, herr talman, är det trots allt med viss förhoppning som jag yrkar bifall till reservationerna 2, 5, 7, 11, 13, 17, 18 och 21 vid finansutskottets betänkande nr 30.

Anf. 5 ROLF WIRTÉN (fp):

Herr talman! Folkpartiet håller fast vid och utvecklar i årets ekonomiska motion strategin för den ekonomiska politik partiet har fastlagt sedan lång tid tillbaka. Vi säger att den enda realistiska vägen ut ur den ekonomiska krisen är att arbeta och spara sig ur den. Folkpartiet har i Ullstenplanen och skriften Rädda jobben, ett liberalt program för industriell förnyelse, ibland också kallat för Göteborgsmanifestet, visat på hur tillväxtkrafterna kan och bör utvecklas.

Vi vill främja en socialt inriktad marknadsekonomi som ger stor frihet åt konsumenter och producenter att själva besluta om konsumtion och produktion. Vi avvisar alternativet till marknadsekonomin, en centralstyrd planekonomi, och vi avvisar i konsekvens med detta förslag om kollektiva löntagarfonder.

Folkpartiet har i regeringsställning verkat för att återställa konkurrenskraften i svenskt näringsliv som gick förlorad främst genom kostnadsexplosionerna i början och mitten av 1970-talet. Det har skett genom devalveringar, sänkning av arbetsgivaravgiften, rimligare företagsbeskattning, sänkta marginalskatter, förbättringar av Åmanlagarna, stimulanser till risksparande i industri och näringsliv, avbyråkratisering m. m.

Vi har också i regeringsställning verkat för att omfattande investeringar har dragits i gång för alternativ energiproduktion och bättre energihushållning, för reparation och ombyggnad av bostäder, förbättrade kommunikationssystem, insatser på forskningens och den tekniska utvecklingens område, för att nämna några exempel – och viktiga sådana.

Men på grund av den exceptionellt svåra konjunktur- och strukturkrisen har större satsningar också gjorts än någonsin tidigare på arbetsmarknadspolitikens område, för att förhindra utslagning, och då särskilt av unga människor, från arbetsmarknaden.

Till de här tillväxtbefrämjande åtgärderna, herr talman, måste också sparandet komma. Vi har i ett antal sparpaket fått riksdagens godkännande av besparingar på över 20 miljarder kronor. Vi var på rätt väg. Det senaste budgetåret som vi helt själva kunde styra i regeringsställning var 1981/82, det som också Nils G. Åsling talade en del om. I prognoserna för det budgetåret antog regeringen i finansplanen att underskottet skulle bli 76 miljarder

kronor. När vi den sista juni i somras kunde summera budgetåret visade det sig att besparingsarbetet hade börjat bita ordentligt. Vi hade då fått ett underskott, 8 miljarder lägre än beräknat; det stannade således på 68 miljarder kronor.

Den här politiken beskrivs ibland av, jag skulle vilja säga illvilliga, socialdemokratiska debattörer som en ensidig besparingslinje. Som framgår av vad jag här har sagt är det helt fel. Det intressanta är att när socialdemokraterna nu har övertagit regeringsansvaret vill de också ta över vår politik när det gäller det här dubbla greppet, att både arbeta och spara sig ur krisen. För Sverige vore det bra, om man då också hade kurage att omsätta orden i praktisk handling, för hitintills har det mest blivit ord i vad gäller besparingsarbetet. Man har t. o. m. i enlighet med vallöften föregående år omintetgjort besparingar i mångmiljardklassen. Lättsinnet i de luftiga vallöfterna tillsammans med en kvardröjande internationell lågkonjunktur skapade det valutautflöde, som framtvingade chockdevalveringen i oktober förra året. Sammantaget har det här lett till en rekordökning på hela 43 miljarder kronor, eller 17 % av våra statsutgifter, och ett budgetunderskott, inte på 76 miljarder, som vi hade beräknat, utan nära 92 miljarder kronor. Det betyder att mycket av saneringsarbetet i svensk ekonomi måste börja om, men dess värre från en betydligt besvärligare nivå. Obalansen är ännu större och ännu svårare att hantera.

"Sent skall syndaren vakna" är ju ett ordspråk som man lätt tänker på. Jag gjorde det i varje fall häromkvällen när jag via TV fick höra att min efterträdare i finansdepartementet, Kjell-Olof Feldt, på regeringens vägnar uttryckte stark oro över automatiken i utgiftsökningarna i statsbudgeten. Jag vet inte hur många gånger dåvarande statsministern Thorbjörn Fälldin och jag själv ställde frågan till Kjell-Olof Feldt och andra socialdemokrater: Hur skall ni klara finansieringen av de utgifter på 10–15 miljarder kronor som uppstår i budgeten helt automatiskt utan några nya åtaganden från statens sida, om ni inte är beredda att göra besparingar i samma storleksordning? Vi fick aldrig något svar på detta. Nu står finansministern där med sin tvättade hals. Den bistra sanningen har blivit uppenbar. Nu kommer oron. Men det är sent, herrar Palme och Feldt och andra ledamöter av regeringen.

Mot bakgrund av Kjell-Olof Feldts oro över utgiftsökningarnas automatik framstår den socialdemokratiska majoritetens skrivning i finansutskottets betänkande nr 30 som litet märklig, tycker jag; mina föregångare här har lovordat den. Arne Gadd och kompani inser att det här är ett allvarligt problem, men de har ändå inte orkat samla sig till något mer kraftfullt än att be regeringen redovisa konsekvenserna av automatiken. Jag tycker att det är något av en västgötaklimax. Nej, herr nyblivne ordförande Gadd, det skall nog till en annan handlingskraft, om inte underskottet snabbt skall rusa över 100-miljardersstrecket. Som Nils Åsling nyss påpekade är vi enligt tidningsuppgifter visst redan förbi det.

Herr talman! Nils Åsling uttalade en viss förvåning, tyckte jag att det lät som, över att vi i folkpartiet också hade tagit upp resonemanget om automatiken på budgetens utgiftssida. Det är ändå helt bekant för Nils Åsling

och andra att det här var en av de frågor som jag själv drev väldigt hårt som budgetminister. Vi hade rätt avancerade planer inför budgetarbetet på hösten 1982 att just "sjösätta" en sådan teknik. Så här har vi ett gemensamt förflutet, och jag tror att detta är en nödvändig åtgärd om vi skall komma till rätta med den växande obalansen i svensk ekonomi.

Mot bakgrund av detta, herr talman, vill jag yrka bifall till reservation 17, där vi reseranter begär förslag för att begränsa de automatiska kostnadsökningarna i statsbudgeten och att de konstrueras så att det sociala skydds nätet ger varje medborgare en grundtrygghet.

Den nya regeringen blev naturligtvis tvungen att genomföra en omedelbar åtstramning, även om det inte framgick av budskapet före valet. Det skedde genom devalveringen på 16 %. Under valrörelsen lovades löntagarna svängrum av socialdemokraterna. I själva verket fick de känna på en svångrem som inte ens Gösta Bohman hade i sin garderob på ekonomidepartementet när han var där. Resultatet av detta blir faktiskt en reallönesänkning på 4-5 %. Anpassningsbördan har därmed ensidigt lagts med stor tyngd på löntagarna. Det tycker vi i folkpartiet är en felaktig uppläggning av politiken. Åtstramningen måste bäras av alla och inte så ensidigt av den privata konsumtionen som socialdemokraterna föreslår.

Den offentliga sektorn tar i anspråk, som vi redan har hört, 70 % av bruttonationalprodukten. Vi klarar inte av att finansiera mer än 50 % med hjälp av skatter och avgifter. Resten blir underskott och måste finansieras genom lån. Här ligger ett av de allra största problemen inför kommande år. Hur skall vi kunna finansiera den offentliga sektorn på ett rimligt sätt? En omprövning av de offentliga utgifternas finansiering behöver inte betyda att de tjänster som nu är offentligt producerade försvinner. Men det är viktigt att sambandet mellan individernas förmåner och utgifter stärks. I många fall är det annars svårt att veta om medborgarna värderar tjänsten lika högt som den resursförbrukning som krävs för att producera den.

Även finansieringen av de offentliga transfereringssystemen behöver ses över, så att sambandet mellan individerna och förmåner och utgifter även här förstärks. Konsekvenserna blir annars oacceptabla för samhällsekonomin. Ett exempel på det är ATP-systemet. Vid dess konstruktion anpassades det till en ekonomi med låg inflation och hög tillväxt. 1970-talets ekonomi har, som alla vet, visat upp en helt annan bild. Såvitt nu kan bedömas kommer inte heller 1980-talet att uppvisa en allmän ekonomisk tillväxt av samma storlek som under 1960-talet.

Större delen av det resursutrymme som skapas genom 1980-talets tillväxt måste, herr talman, dessutom sättas in för investeringar för att man skall komma till rätta med bytesbalansunderskottet. Det kommer alltså att bli förhållandevis litet kvar för konsumtion. Med nuvarande regelsystem är detta konsumtionsutrymme redan in-tecknat, eller t. o. m. överin-tecknat, genom gjorda åtaganden. Om regelsystemen inte förändras betyder det att det krävs en fortlöpande anpassning av reallönerna. Att kontinuerligt sänka reallönerna under ett decennium vid en balanserad kostnadsnivå är förmodligen omöjligt och dessutom knappast önskvärt.

Det är först nu som stora grupper med full ATP-pension börjar nå pensionsåldern. Pensionärsgruppen blir också allt större i förhållande till de yrkesaktiva grupperna. F. n. går det fyra förvärvsarbetande på en ATP-pensionär, redan 1990 har siffran sjunkit till tre förvärvsarbetande och den fortsätter att sjunka även därefter.

Sammanfattningsvis menar vi att finansieringen av flera av de nu existerande försäkringssystemen måste ses över. Det gäller t. ex. sjukförsäkringssystemet och arbetslöshetsförsäkringssystemet liksom pensionssystemet. Det är därför nödvändigt att regeringen påbörjar en sådan översyn av hur finansieringsproblemet för den offentliga sektorn kan lösas. Därvid måste diskuteras såväl en tänkbar framtida struktur som hur förändringarna skall ske. Om man underlåter att göra detta blir resultatet på sikt förödande för just de medborgargrupper som man främst vill skydda.

Herr talman! Med denna motivering vill jag också yrka bifall till reservationen 18.

Som bekant är världsekonomin hårt nedpressad sedan lång tid tillbaka. Strukturproblemen är allvarigare och lågkonjunkturen djupare än någon gång under efterkrigstiden. Det är klart att också vi i Sverige får känna av detta, eftersom Sverige är ett synnerligen utlandsberoende land. Medan vi hade regeringsansvaret försökte vi belysa det, men mötte föga förståelse av den dåvarande socialdemokratiska oppositionen. Annat tal möter man i dag från socialdemokraterna. Nu passar det att tala om att exempelvis arbetslösheten trots allt är betydligt allvarigare i jämförbara länder än här i Sverige. Nu duger förklaringen att de internationella förhållandena får en konsekvens i den svenska ekonomin på ett besvärande sätt.

Det är, som mina företrädare i talarstolen har påpekat, ett och annat ljus som börjar flämta i det mångåriga internationella mörkret. USA och några andra länder tycks få en viss uppgång under året, om inte nya bakslag inträffar. Denna uppgång underlättas av de sjunkande oljepriserna. För Sverige är detta stora viker i ekonomin. Jag skulle gärna vilja belysa det med några siffror.

Under 1982 importerade vi här i Sverige, nettoimport, råolja och petroleumprodukter för 33,5 miljarder kronor. Om oljeprisnedgången blir 30 % under detta år – och det förefaller inte alls orimligt – betyder det förenklat att den svenska handelsbalansen och bytesbalansen förbättras med drygt 10 miljarder kronor. Den tyngden har oljan i den svenska ekonomin. Med 30 % lägre priser får vi en förbättring på handelsbalansen med 10 miljarder kronor. Skulle priset bara bli 20 % stannar förbättringen på ungefär 6 à 7 miljarder kronor. Omvänt säger detta också, herr talman, en hel del om vilka problem de tidigare regeringarna hade att manövrera i oljeprischockernas tidevarv. Då hade vi att anpassa oss till de här tunga vikterna, men i den andra riktningen.

Denna redovisning av oljemarknaden visar också hur viktigt det är att världens länder försöker att samverka för att undvika att plötsliga internationella svårigheter sköljer in i olika ekonomier. Det gäller att försöka balansera betalningsströmmar, valutakursförändringar, handelsregler m. m.

på ett vettigt sätt. Den strävan hade den tidigare mittenregeringen vid överläggningar i internationella fora såsom OECD, GATT, IMF, Världsbanken osv. Vi menar därför att det är rätt att fortsätta med den politiken när det gäller att med olika metoder få en bättre aktivitet i världsekonomin och en mer balanserad ekonomi.

Vad gäller den inhemska politiken föreslår folkpartiet en annan profil på den statliga budgeten. Vi håller med finansministern om att nuvarande ekonomiska läge inte tål en alltför hård total åtstramning. I finansplanen föreslås en neddragning av den inhemska efterfrågan med ungefär 1 % eller, uttryckt i pengar, 5 miljarder kronor. En hårdare åtstramning i nuvarande konjunkturläge leder till en kraftig ökning av arbetslösheten och en alltför stor utslagning av vårt näringslivs företag.

Men vi vill inte att hela denna åtstramning skall drabba den privata ekonomin. Också den offentliga ekonomin måste stramas åt. Framför allt måste den automatiska ökningen av de offentliga utgifterna begränsas. Vi menar att man måste göra besparingar i statsbudgeten som ett led i det långsiktiga arbetet med att sanera statens finanser. Regeringen föreslår egentligen inte en enda besparing med tyngd, och det menar vi är fel. De ekonomiska problemen blir bara svårare nästa år genom denna tempoför-lust.

Vi föreslår emellertid inte bara besparingar. Med enbart sådana skulle den totala inhemska efterfrågan bli för liten, som jag sade nyss. Vi håller uppe efterfrågan genom skattelättnader. Vi föreslår lägre moms och bättre inflationsskydd för att säkra den viktiga skattereformen. Genom en sådan politik får människor sin köpkraft mer genom arbetsinkomster och mindre genom transfereringar och subventioner. De senare har en inbyggd automatik för att påverka budgetens utgiftssida, som av erfarenhet visar sig bli allt svårare att hantera. För att få systemet att "gå runt" krävs då allt högre skatter och avgifter, och det har vi nog av i Sverige med ett skattetryck som redan nu är världens högsta. Nya pålagor leder till svarta marknader och försvagar tillväxtkraften på ett allvarligt sätt. Den gamla socialdemokratiska skattehöjningsvägen är inte farbar längre. Den för oss bara längre ut på det sluttande planet.

Folkpartiets budgetalternativ redovisas i reservation nr 14, som jag också, herr talman, yrkar bifall till. I reservationen finns en tabellarisk redovisning av vårt alternativ. Med engångseffekter innebär vårt förslag att helårsbesparingarna utgör 30 miljarder kronor – för budgetåret 1983/84 25 miljarder kronor. 10 miljarder är av bestående karaktär med ändringar i regelsystemen. Det är således besparingar som väger allt tyngre med åren.

Med vår politik håller vi efterfrågan uppe, så att våra resurser i investerat kapital i industrier och maskiner och framför allt våra mänskliga resurser tas till vara. Men vi gör det samtidigt som vi kraftfullt minskar de offentliga utgifterna, så att vi snabbare kan komma i ekonomisk balans och därmed trygga jobb och välfärd utan att rulla över bördor på kommande generationer.

Folkpartiet har också föreslagit andra viktiga utgiftsändringar. Till att

börja med underkänner vi regeringens – som jag vill kalla det – lurndrejeri med biståndsanslaget. Skall vi, som regeringen säger sig vilja göra, hålla fast vid enprocentsmålet, så kan vi inte räkna gjorda reservationer två gånger. Vårt budgetförslag innebär därför en ökning med 295 milj. kr. för att vi skall nå upp till samma biståndsinsats som under nuvarande budgetår. Det är ett synnerligen välmotiverat förslag mot bakgrund av de allt djupare skuggor som lägrar sig över u-länderna. För att belysa detta med några fakta kan nämnas att världens befolkning beräknas fördubblas på 35–30 år, att arbetslösheten i u-länderna ligger kring 35 % och att antalet analfabeter ökar från nuvarande 730 miljoner till över 880 miljoner år 2000. Miljöförstöringen av skogsarealer gör att 18–20 miljoner hektar per år försvinner. Problemen med energi- och kapitalförsörjningen är ju enorma. Herr talman! Det här räcker mer än väl för att motivera folkpartiets förslag på den här punkten.

Ytterligare en viktig avvikelse finns i vårt budgetalternativ. I konsekvens med att vi inte anser det vara klok budgetpolitik i nuvarande läge att betala ut generella livsmedelssubventioner och bostadssubventioner i så stor omfattning som nu sker, utan att man i stället skall rikta resurserna mer till de hushåll som bäst behöver ett stöd, så föreslår vi att barnbidragen höjs med 300 kr. per år och att studiemedlen räknas upp fr. o. m. den 1 juli i år.

Herr talman! Utöver de yrkanden som jag redan har framfört, ber jag att med hänvisning till vad jag har sagt här få yrka bifall till reservationerna 2, 4, 7, 11 och 22.

Anf. 6 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Inför en så här stor ekonomisk debatt kan jag inte låta bli att börja med att göra en liten reflexion över vad de föregående talarna har sagt. De har belyst en hel del av de stora problem som vårt land står inför, inte minst arbetslösheten. Men ändå fortsätter de borgerliga talarna sin envetna politik för att försöka få till stånd besparingar som på sikt ändå kommer att ge ytterligare arbetslöshet och ännu större problem.

Moderaternas besparingsförslag slår på ett sådant sätt att det skapar arbetslöshet. Dessutom slår det mot dem som blir arbetslösa.

Folkpartiet bekymrar sig för löntagarna och kritiserar den nuvarande regeringen. Det är intressant att man efter sex års envetet bekämpande av löntagarna och deras sociala standard intresserar sig för dem. Men samtidigt föreslår man i motioner och reservationer åtgärder som man räknar med i framtiden skall leda till mer kostnads- eller avgiftsfinansiering när det gäller den offentliga sektorn, sådant som slår direkt mot löntagarna. Jag tycker att det här är ett litet konstigt sätt för folkpartiet att nu försöka hitta en plattform. Man har ju fått sin krisgrupps uppdrag att försöka hitta någon plats där man skall finna utrymme för en liberal politik. Jag kan bara konstatera att man definitivt har övergivit den socialliberala linjen, eller "sociala reformer utan socialism", som man sade en gång i tiden. Man har ställt sig i skuggan av högern helt och hållet.

Till Nils Åsling och centern vill jag direkt säga att jag delar er uppfattning

när det gäller oron inför avvecklingen av oljeberoendet. Det är litet typiskt att de borgerliga efter tio års skällande över oljeprisernas ökning nu blir väldigt nervösa när dessa sjunker. Jag tycker att detta visar hur viktigt det hade varit med en mer planmässig avveckling av såväl olje- som kärnkraftsberoendet, och att det fordras andra tag än att förlita sig till marknadsekonomi om man skall få en tryggad avveckling.

Debatten har också givit besked om att vi har olika beskrivningar av krisens art liksom naturligtvis av åtgärder att sätta in mot den. Vi anser att de problem som hela västvärlden står inför inte bara är att hänföra till en lågkonjunkturs verkningar i ekonomin, på det sätt som man har varit van vid under den period som har förflutit efter andra världskriget, under den västeuropeiska kapitalismens tillväxt.

Det är nu fråga om problem av betydligt allvarigare art. Frågan är om vi över huvud taget kommer att få uppleva en uppgång i ekonomin av det slag som vi tidigare har haft – en uppgång som de borgerliga partierna, men också regeringen, bygger sina förhoppningar på.

Förutsättningarna för den ekonomiska politiken är nu helt annorlunda än förr, och jag tror inte att den s. k. svenska modellen går att upprepa.

I propagandan – främst från borgerligt håll – används oljeprisökningar och höga löner som huvudorsak till de ekonomiska problemen. Det är inte så. Det är grundläggande problem inom den kapitalistiska ekonomin som är orsaken till dagens situation.

Krisen beror inte främst på oljeprisökningar. Den beror inte heller främst på höga löner eller för stor konsumtion. Det är inte så att den offentliga sektorn tär på ekonomin, som det brukar hävdas från borgerligt håll. Det är den kapitalistiska ekonomins funktionssätt och den åtföljande arbetslösheten som drar ned landet i en allt djupare kris. Besparingar och åtstramningar under den borgerliga regeringsperioden har förvärrat problemen och skapat ytterligare arbetslöshet. En fortsatt sparpolitik, som ställer fler utanför arbetsmarknaden, kommer att ytterligare fördjupa problemen. Det är en sak som är helt säker.

Inom den ekonomiska politiken måste därför vidtas åtgärder av ett helt annat slag. Spar t. ex. in på militärutgifter, som är enormt improduktiva! Slopa JAS-flygplanet, som kommer att kosta oerhörda pengar innan det är färdigt. Det är direkt sorgligt, när vi nu står inför en finansdebatt där landets långsiktiga ekonomiska problem behandlas, att höra att den socialdemokratiska regeringen har bundit sig för denna miljardrullning till militären under lång tid framöver. Hur skall ni med trovärdighet kunna peka på att landet har ekonomiska problem eller kunna kritisera vårt parti för att det föreslår några miljarder extra för att förändra inriktningen på den ekonomiska politiken, när ni samtidigt godkänner detta militärindustriella projekt av oerhörd storlek? Jag är säker på att ingen, trots försäkringar, kan avgöra vad det slutligen kommer att kosta. Vi har erfarenheter av det från tidigare flygplansbyggen.

Vi kräver att man skall begränsa utlandsinvesteringarna och att man i stället skall satsa på ett samhälleligt industrialiseringsprogram samt utveckla

den offentliga sektorn. Pengar måste tas där de finns och användas där de behövs.

Den svenska krisen är en del av den internationella krisen. Den tredje vägen, som regeringen föreslår, mellan besparingspolitik och expansionspolitik, är ingen ny politik som på ett avgörande sätt skiljer sig från de borgerliga regeringarnas. Rolf Wirtén intygade nyss att den socialdemokratiska politiken i stort sett fullföljer folkpartiregeringens, och det kan man väl hålla med om. Det finns inga avgörande skillnader, utan det är i stort sett samma politik. Men jämfört med den moderata politiken, som också är en variant på borgerlig politik, framstår den nu förda regeringspolitiken som en betydligt bättre variant. Det är en markering som jag tycker måste göras.

Det var bra att socialdemokraterna och vpk kunde infria vallöftena vad gäller sjukförsäkring och karensdagar. Det är också bra att regeringen satsar mer för att skapa flera jobb. Självfallet är det bra att man satsar mer på arbetsmarknadspolitik än förr. Och det skadar väl inte att statsminister Palme, som nu finns i kammaren, reser Europa runt och försöker få till stånd en samordnad ekonomisk tillväxt i andra länder.

Jag tror ändå att det kommer att löna sig dåligt så länge man inte gör upp med de grundläggande problemen i ekonomin. Det kommer att löna sig dåligt så länge man inte törs slå till mot ohämmade utlandsinvesteringar, vilka i januari i år var ungefär dubbelt så stora som i januari förra året. Det kommer att löna sig dåligt så länge man inte törs ta makten över investeringarna, inte törs skapa ett fondsystem som kan tjäna som ett redskap i investeringspolitiken och inte törs göra ingrepp mot banker och finansinstitut, vilka i dag bestämmer inriktningen av vår politik.

Det kommer att löna sig dåligt, om man inte på allvar inser att den offentliga sektorn har en enorm betydelse för den framtida ekonomiska utvecklingen och kan tjäna som ett instrument för att komma ur krisen. Det kommer också att gå dåligt för Sverige så länge man inte lämnar myten om att ökade vinster för bolagen, sänkta löner för ungdomar och andra eftergifter till storfinansen är en väg ut ur krisen. Det måste helt enkelt komma till stånd en helt ny politik.

Vänsterpartiet kommunisterna anvisar förslag till en rad åtgärder som skulle få betydelse både nu och på längre sikt. Vi föreslår nya utgifter som syftar till social och ekonomisk rättvisa och till att skapa nya arbetstillfällen. Men vi föreslår också nya inkomster för att lindra belastningen på budgeten.

Det har talats väldigt mycket om utsträckta händer alltsedan valrörelsen. Jag tror att det ekonomiska läget och problemens art – dvs. den kapitalistiska ekonomins långa och djupa kris – gör det nödvändigt för socialdemokraterna att sträcka näven åt vänster i stället för att flirta med mitten. Jag tror att mittenpartierna – av naturliga skäl lämnar jag moderaterna därhän – har väldigt litet att erbjuda de vanliga människorna i ett läge där det klart har visat sig att borgerlig politik har misslyckats med att lösa problemen.

Jag inbillar mig inte att vänsterpartiet kommunisterna på ett bräde skall få igenom alla sina förslag. Men jag inbillar mig att det svenska folkct, som ser

sin trygghet och försörjning hotad, har betydligt mer att tjäna på ett samarbete om krispolitiken som sker åt vänster i stället för åt höger. Tyvärr ger dagens behandling av frågan om den ekonomiska politikens inriktning inga besked i den riktningen. Det är sorgligt. Men vi får väl hoppas på ett omtänkande från regeringens sida.

I stället avvisas vpk-förslagen i utskottsbetänkandet med ganska svepande formuleringar. Man säger att vpk "nonchalerar de restriktioner som underskotten i bytesbalansen och den offentliga sektorns finanser lägger på våra handlingsalternativ". Man menar alltså att vi inte har förstått hur viktigt det är att statens utgifter begränsas. Men den beskrivningen är inte sann.

I vår motion pekar vi på hur budgetunderskottet, som ökade starkt under de borgerliga regeringarna, har använts för angrepp på offentlig verksamhet. De borgerliga har använt starkt förenklade resonemang för att motivera en åtstramningspolitik som på litet längre sikt lägger grunden för ytterligare arbetslöshet, för ytterligare privatisering av den offentliga sektorn men också för en introduktion av avgifter som man i dag kämpar för i motioner när det gäller finanspolitiken.

Vi pekar också på att det inte utan vidare går att jämföra statens ekonomi med en enskild människas ekonomi. Om en enskild människa förbrukar mera pengar än han har i inkomst, måste han självfallet minska sina utgifter. Men om staten konsekvent gör detsamma, minskas den ekonomiska aktiviteten i samhället. Man minskar inkomsterna på sikt och förvärrar problemen. Det är ju därför som det talas om en expansionistisk politik. Och det är därför som man från socialdemokratiskt håll i dag ansluter sig till en socialdemokratisk motion om att man skall försöka få till stånd en expansiv politik ute i Europa.

Vi nonchalerar inte den ekonomiska situationen, men vi vägrar att anpassa oss till den anbefallda passiviteten och till undfallenhet inför problem. Vi förordar i stället konstruktiva satsningar, som ger oss möjligheter att komma ur den ekonomiska krisen och att på nytt få i gång verksamheter som kan bidra till en minskning av arbetslösheten.

Den politiken föreslår vi därför att vi är fast övertygade om att det är just arbetslösheten som kommer att stjälpas landets ekonomi. Underskottet i sig beror inte på den ekonomiska krisen. I stället kan man säga att underskottet ökar, därför att produktionen inte växer och därför att allt fler tvingas ut i arbetslöshet. En fortsatt besparingspolitik kommer att förvärra problemen.

TCO-ekonomen Roland Spånt säger i en artikel i TCO-tidningen: "Regeringen borde dra lärdom av Englands nedskärningspolitik och utslagningen där. Det finns en risk" – detta sagt som en förklaring till det här ganska starka påståendet – "att vår regering inte håller huvudet kallt och skiljer på utgifter och utgifter."

Det är med andra ord samma sak som vi från vpk brukar säga och som vi får rätt ordentligt påskrivet för, nämligen: Man kan inte diskutera underskottet i ekonomin utan att också diskutera hur och till vad underskottet används.

Det är alltså inte bara fråga om plus och minus. Samhällsekonomi är inte

en renodlat matematisk fråga. Man kan inte bara ställa upp utgifter och inkomster och dra ett streck och sedan säga: Jaha, det blir förlust. Vi måste minska utgifterna.

Det handlar om att skapa jobb och att skapa aktivitet i ekonomin. Spänt säger i sin artikel att enbart produktionsbortfallet till följd av arbetslösheten kan värderas till 20–30 miljarder kronor per år. Det är ju enorma summor. Samhällets kostnader för arbetslösheten därutöver är mycket stora. Sammantaget blir det siffror som är astronomiska i det här sammanhanget.

Och det växer nu i samhället fram starka krav på att de pengar som på olika sätt läggs ut på arbetslöshet måste omvandlas till arbeten där människor utifrån en tryggare ställning kan delta i samhällsbygget. Det saknas minsann inte uppgifter i samhället. Man måste inte bygga militärflygplan för att man skall kunna få någonting att göra i samhället. Det finns enorma uppgifter för alla människor som vill göra ett arbete. Och vi har ändå kostnaden för arbetslösheten. Människor måste ju överleva i det här landet. Det finns mängder av områden där insatser behövs. Och kostnaden har vi redan genom att arbetslösheten är så stor. Kommer den dessutom att öka kommer vi att få ännu större kostnader för den.

Dessutom är det inte så att det helt saknas pengar i landet. Det är en fråga om att våga gripa in och dra in resurser till samhället, och det är en fråga om att försöka hejda utlandsinvesteringar, hejda spekulatörsökonomi, dra fram delar av de stora förmögenheter som skapas genom inflationen för att använda i ett investeringsprogram. Det finns faktiskt pengar i landet som man kan använda – om man vågar göra de nödvändiga ingreppen.

Vi nonchalerar inte de ekonomiska problemen. Men vi vill angripa dem på ett mer offensivt sätt. Det är sanningen om vpk:s politik.

Nu är det inte bara vi från vpk som försöker presentera en motbild till den regerande borgerliga ideologin. Rader av ekonomer framträder med alternativ till den förda politiken. LO-tidningen har just nu en stort upplagd diskussion om att arbetarrörelsen behöver motbilder till de härskande uppfattningarna. På den kanten – i det ideologiska utrymmet – finns vi och försöker föreslå en väg ut ur krisen. Regeringen finns i stort sett på den andra sidan – ihop med borgerligheten. Och det är faktiskt litet komiskt – om jag skall göra den lilla utvikningen – att man avvisar vpk-politiken, som är inriktad på direkt arbetsskapande insatser men som ändå är försiktigt expansiv jämfört med regeringens politik, samtidigt som statsministern åker Europa runt och försöker förmå andra regeringar att bli mer expansiva, sätta fart på hjulen och samtidigt som utskottet godkänner en socialdemokratisk motion, där det sägs att man skall försöka få till stånd en mer samordnad expansiv politik. Jag har en känsla av att man avslår vpk:s politik därför att den kommer från vpk.

Vänsterpartiet kommunisterna anser att utvecklingen i vårt land ställer fyra viktiga mål i förgrunden. Jag skall gå igenom de fyra målen.

Det är rätten till ett meningsfullt arbete – ett arbete som ger stadig inkomst och tillfredsställelse med uppgiften och som innebär en hälsosam arbetsmiljö.

Det är rätten till en god försörjning. Man måste ha råd att äta bra, och man måste ha råd att bo bra.

Det är rätten till en god och giftfri miljö. En tilltagande miljöförstöring utgör ett hot mot hela mänskligheten. Utvecklingen måste ta hänsyn till de ekologiska förhållandena.

Det är rätten till utbildning och kultur, ett kampmål som alltid haft central plats hos arbetarrörelsen och som också finns med i vårt krisprogram. Det rör sig om ett område som lidit skada under den borgerliga regeringsperioden.

Dessa mål måste sättas i centrum för den ekonomiska politiken i vårt land. Utifrån dessa målsättningar måste den ekonomiska politiken utformas.

De riktlinjer vi lägger fast för en sådan politik leder, som jag sagt förut, till en direkt arbetsskapande politik och en politik för en rättvis fördelning. Vi visar också fram nödvändigheten av en politik som är mer planmässig och innebär ett ökat samhällsansvar för utvecklingen. Vi kan inte lita på marknadskrafterna. Vi kan inte muta storfinansen med större vinster. Det går inte att sänka ungdomslönerna och tro att det blir en bättre politik genom det. Jag tar detta som exempel på vad som förs fram från regeringshåll. Visserligen vet jag att ungdomslönerna har utlöst en stor debatt inom regeringen, men detta visar ändå vad man rör sig med för funderingar.

För att minska arbetslösheten behövs både en utbyggnad av den offentliga sektorn och ett samhälleligt industriprogram. Förberedelser för att överföra kreditväsendet i samhällets ägo måste göras. Frankrike har tagit över banker och finansinstitut. Socialdemokraterna i Spanien har tagit över en del av kreditväsendet. De törs – men här i Sverige törs inte socialdemokraterna viska om saken ens. Det är faktiskt litet pinsamt.

Samhällsfonder och fackligt kollektiva fonder måste skapas som ett led i industrialiseringspolitiken. Man kan inte backa för den borgerliga propagandan mot fonder. Man måste inse nödvändigheten av att skapa resurser som kan användas för att skapa nya jobb. Lars-Ove Hagberg kommer senare i debatten att tala om fonderna och utveckla de tankarna. Nils Berndtson kommer senare att tala om den offentliga sektorn i litet mer konkreta ordalag än vad jag hinner göra.

Det andra målet för vår politik – rätten till en god försörjning – innebär bl. a. bra och billig mat och en god bostad till rimligt pris. Självklart, kan tyckas, men efter flera år av borgerligt regerande har vi fått en kraftig inflation och en medveten politik för att pressa ner reallöner och köpkraft hos vanliga människor. Tyvärr har devalveringen också medverkat till en sådan effekt för arbetarklassen. Från vpk är vi kritiska till att regeringen i går släppte prisstoppet. Vi tycker att det var ganska dumt. Avtalsrörelsen är ju ännu inte klar, även om man med ganska stor säkerhet kan säga att den kommer att ge väldigt litet. Det var ganska dumt att släppa prisstoppet innan man har den ekonomiska bilden klar för sig. Ett fortsatt prisstopp och ett hyresstopp är naturligtvis självklara ingredienser i en politik som är till för att skydda dem som har det sämst i samhället.

Sedan måste jag ta upp en annan sak. Före valet sades det att

låginkomsttagarna skulle kompenseras genom avtalsrörelsen för det de förlorade genom den skatteöverenskommelse som socialdemokrater och mittenpartier gjorde. Det var en skatteöverenskommelse som gynnade höginkomsttagarna mest. I den information som LO ger ut nu i dagarna visar beräkningar att om LO-budet på drygt 2 % skulle gå igenom – det kan diskuteras om det kommer att göra det, men om så vore fallet – skulle en inkomsttagare som tjänar mellan 55 000 och 90 000 tillsammans med det han tjänar på skatteöverenskommelsen – han får ändå en liten lättnad i skatten – få en inkomstförbättring, totalt sett, på ca 6 %. Men en person som tjänar 150 000, han kommer att få en kassaförstärkning på omkring 11 %. Den senare kan alltså i någon mån hänga med i inflationstakten i år. Men låginkomsttagaren kommer att halka ännu längre efter.

Då måste man ställa en fråga till socialdemokraterna: Vad tänker ni föreslå, när avtalsrörelsen är klar och den ekonomiska politiken fastlagd, för att de vanliga inkomsttagarna skall kompenseras för skatteöverenskommelsen på det sätt som ni sade före valet? Jag tycker att den frågan måste besvaras.

Rätten till en god och giffri miljö är också ett viktigt mål, som vi tycker skall uppfyllas genom den ekonomiska politiken. Den ekonomiska utvecklingen måste ledas in i banor som tar hänsyn till ekologiska förhållanden. Livsmiljö och arbetsmiljö måste värnas och förbättras. Den kapitalistiska ekonomins inneboende krafter är på det här området mycket destruktiva. Profiten går i regel före miljön. Det krävs planmässighet i politiken, med bestämda kvalitativa målsättningar. Det är en förutsättning för att man skall kunna garantera rätten till en god miljö. På detta område måste göras krafttag. Det finns annars tendenser världen över att så fort det är ekonomisk kris lätta på miljölagstiftningen osv. Exempelen är många i USA. Vi måste kämpa mycket hårt för att förändra och förbättra situationen när det gäller miljöfrågorna. Vi får inte ge efter för den ekonomiska krisen.

Rätten till utbildning och kultur är ett kampmål som alltid har varit viktigt för arbetarrörelsen. Jag kan inte gå in på hela detta enorma avsnitt, men jag skall ändå nämna något som visar hur det är.

Arbetarrörelsen har nu varit i gång i 100 år, sedan den började organisera sig på allvar här i landet. Man har haft regeringsställning under mycket lång tid – även om man i och för sig har stått utanför regeringen de senaste sex åren – men ändå är det i dag klart på det sättet att arbetarbarn inte får tillträde till högre utbildning i en rimlig omfattning. Det finns inte möjlighet att få arbetarklassens barn vidare i högre kvalificerad utbildning. Vad det betyder för möjligheten att i framtiden föra en bra arbetarpolitik måste man begripa. Arbetarklassen måste utbilda de sina till experter på olika områden. I klasskampen kan vi inte bara lita på borgerliga experter, borgerliga ekonomer och borgerliga personer med hög utbildning. Arbetarklassen måste utbilda de sina. Det måste vara ett primärt mål, bland många andra på det här området, att arbetarbarnen får tillträde till högre utbildning, att de får råd att studera och utnyttja sin begåvning.

Till frågan om livskvalitet i vid mening kan också föras frågan om

arbetstidsförkortning. Denna diskuteras nu alltmer ingående av dem som försöker hitta en väg ut ur krisen. Men den avfärdas också lika konsekvent av dem som tycker att vi inte har råd med denna och att vi inte nu kan diskutera en sådan.

Runt om i Västeuropa har det gjorts utredningar om förkortning av arbetstiden, vad det skulle betyda och vad det skulle kosta. Naturligtvis varierar förutsättningarna från land till land, men ett har de gemensamt som slutresultat: sysselsättningen kommer att öka om man skär ner arbetstiden.

Det finns studier gjorda här i vårt land – av en grupp inom vänsterpartiet kommunisterna – som visar att en arbetstidsförkortning från 40 till 35 timmar per vecka skulle ge en sysselsättningsökning i storleksordningen 170 000–250 000 nya jobb. Ramarna är naturligtvis ganska vida, eftersom de allra yttersta konsekvenserna är svårberäknliga. Det är olika i olika branscher, det beror på hur mycket man kan öka produktiviteten utan att nyanställa osv. Men någonstans omkring 170 000–250 000 nya jobb skulle man hamna. Kostnaden för detta, om man genomförde det under en treårsperiod, skulle bli mellan 2,5 och 5 % i ökade löner per år. Alltså totalt någonstans mellan 7,5 och 15 %. Och det är ju inte så där fantastiskt stora kostnader. Den lägsta nivån är ju någonstans där man håller på att träffa avtal i år, och det gäller ju avtal som alla säger ger ingenting.

Det innebär alltså inte så stora kostnader att genomföra en arbetstidsförkortning, och den skulle få betydelse för sysselsättningen. Den skulle kunna få betydelse för att just nu, i den akuta krisen, bryta den utveckling som är på gång mot ännu större arbetslöshet. Sedan finns det rader av sociala och andra skäl för att förkorta arbetstiden, men jag hinner inte gå in på det. Jag ser att min taletid löper mot sitt slut.

Sammanfattningsvis kan sägas om det alternativ som vänsterpartiet kommunisterna förordar att det är en mer planmässig politik, som genom direkt arbetsskapande insatser ger människorna möjlighet att arbeta landet ur krisen.

För att man skall kunna minska arbetslösheten behövs både industriinvesteringar och en utbyggnad av den offentliga sektorn. För att man skall få råd med detta behövs fonder, och det behövs att man tar kontroll över kreditväsendet. Den kapitalistiska anarkin, arbetslösheten och eländet måste brytas, och det kan man bara göra om man bryter med den gamla misslyckade politiken och startar en socialistisk politik. Vi måste inleda vägen mot socialismen.

Herr talman! Med anledning av vad jag har sagt vill jag yrka bifall till samtliga reservationer av C.-H. Hermansson som är fogade till betänkan-det.

Anf. 7 ARNE GADD (s):

Herr talman! När man har haft tillfälle att lyssna till representanterna för de borgerliga partierna får man ett bestämt intryck av att deras verklighetsuppfattning är den, att de var framgångsrika under sex år, att den svenska

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

ekonomin sköttes väldigt bra och att det politiska greppet här i landet var starkt. Det är inte min sak att från riksdagens talarstol ge andra politiska partiers företrädare råd, men speciellt till Rolf Wirtén skulle jag vilja säga att om han övertygar människorna att han var framgångsrik att ha hand om den svenska ekonomin de här åren, då försvinner folkpartiet. För ni var inte framgångsrika.

Herr talman! De problem som vi nu står inför att lösa gäller ju hur vi skall komma till rätta med ekonomin i vårt land igen. Den uppvisar ett antal svåra strukturella obalanser. Vi har trots en låg aktivitet i ekonomin ett stort underskott i betalningarna till utlandet. Sparandet och investeringarna ligger på en helt otillräcklig nivå. Sysselsättningen i industrin har minskat kraftigt. Mellan 1976 och 1982 försvann det 130 000 industriarbetstillfällen. Allmänt sett har läget på arbetsmarknaden försämrats. I dag har vi nästan 150 000 öppet arbetslösa; och det är en fördubbling sedan mitten av 1970-talet – detta trots att antalet sysselsatta genom olika typer av arbetsmarknadspolitiska åtgärder ökat.

Privat och offentlig konsumtion har vuxit snabbare än den totala produktionen. Underskottet i statens finanser har, från att ha motsvarat 2–4 % av de tillgängliga samlade resurserna av BNP, under första hälften av 1970-talet vuxit till över 13 % av vår totalproduktion.

I nästan alla avseenden är läget i dag sämre än vad det var i mitten av 1970-talet. Detta konstaterande innebär i och för sig givetvis inte att hela skulden för denna utveckling skall läggas på de borgerliga regeringar i olika konstellationer som vi hade mellan 1976 och 1982.

Våra ekonomiska svårigheter sammanhänger i hög grad med den allmänt svaga utvecklingen i världsekonomin. Men vi måste också konstatera att utvecklingen i Sveriges industrisektor varit sämre än i alla jämförbara OECD-länder. Att det blivit så dåligt som det blivit är – det hävdar vi – de borgerliga regeringarnas fel. Långbänkar och inre politisk splittring gjorde det omöjligt att föra en fast och konsekvent ekonomisk politik här i landet mellan 1976 och 1982, när vi så väl hade behövt ha en sådan.

Men, herr talman, låt mig återvända till den internationella utvecklingen. En bidragande orsak till att den lågkonjunktur vi f. n. upplever blivit så djup och långvarig är utan minsta tvivel den ekonomiska politik som bedrivs i flera stora länder. Två skolor, monetarism och utbudsekonomi, har därvid lanserats som nyliberismens – eller låt oss gärna kalla det nyhögerns – alternativ till den ekonomiska politik som tidigare var förhärskande i världen och som vi brukar förknippa med engelsmannen John Maynard Keynes namn.

Den monetaristiska politiken har inriktats på att styra förändringen i penningmängden och därmed som man trodde prisstegringarna, eftersom dessa på sikt skulle ha ett nära samband med penningmängdens utveckling. Penningmängdstillväxten är i princip det enda som statsmakterna kan och bör styra, hävdar monetaristerna. Att med en aktiv finanspolitik, att med hjälp av statens budget, som Keynes förordade, medvetet försöka påverka den ekonomiska utvecklingen är lönlöst, ja, t. o. m. skadligt. De ekono-

miska sambanden är så komplexa och verkningarna av olika åtgärder så osäkra och svåra att fasa in i konjunkturcykeln att regeringens åtgärder tvärtom som regel ytterligare destabiliserar ekonomin, anser man.

Till grund för den monetaristiska teorin ligger en syn på samhället, en politisk värdering, som hävdar att staten skall blanda sig i så litet som möjligt. Man skulle låta företag och enskilda sköta sig själva – då blir helheten den bästa.

Denna filosofi finns klart formulerad hos monetarismens teoretiska genius Milton Friedman – han med Nobelpriset. Det är en teori för de starka i samhället. Det är en teori till skada för folkens breda lager.

Den andra riktningen, utbudsekonomin, är kanske inte så accepterad som monetarismen inom ekonomisk teori. Utifrån en förenklad syn på de ekonomiska sammanhangen vill utbudsekonomerna ha till stånd stora skattesänkningar och avreglering av samhället, i syfte att frigöra vad man kallar produktivkrafterna. Stora skattesänkningar antas öka arbetsviljan och produktionen så mycket, att skatteinkomsterna i själva verket ökar trots skattesänkningen. Arthur Laffer, en av de mest kända utbudsekonomerna, har blivit berömd på att ha ritat upp en kurva som helt trivialt visar att skatteintäkterna är en funktion av skattetrycket. Har man inga skatter alls blir skatteinkomsterna 0, och har man 100 % beskattning av inkomsterna blir de också 0, för då vill ingen arbeta. Det är Laffers teori.

Dylika överväganden låg bl. a. till grund för Ronald Reagans valkampanj och hans första budget. De lanserades en gång i tiden här i landet av Yngve Holmberg.

Kraftiga skattesänkningar för höginkomsttagare som en undermedicin i sjuka ekonomier har som väntat inte visat sig hålla måttet. I USA har effekten av stora skattesänkningar i kombination med kraftigt ökade militärutgifter medfört snabbt växande budgetunderskott med åtföljande kraftiga räntestegringar. Andra delar av utbudsskolans budskap, att man skall få marknaderna att fungera bättre etc., är i realiteten redan självklara inslag i all traditionell ekonomisk politik. När man synar utbudsskolans idéer litet närmare, visar det sig att bakom all retorik om marknader och avreglering döljer sig också där en brutal önskan att riva ner centrala delar av välfärdsstaten.

Hur har då dessa idéer i monetarism och utbudsekonomi verkat i praktiken? Låt oss se på arbetslösheten. När Ronald Reagan tillträdde i början av 1981 var ca 7 % av arbetskraften i USA utan arbete – i dag över 10 %, den högsta arbetslösheten sedan 30-talets depression. Margaret Thatcher tog över makten i Storbritannien 1979. Arbetslösheten uppgick då till 5–6 %. I dag är den uppe i 12–13 %. I Storbritannien har det som en följd av den förda politiken skett en väldig utslagning av industrikapital. Det har också lett till enorma nationalekonomiska förluster utöver de lidanden som arbetslösheten inneburit för miljontals människor i landet.

De sociala konsekvenserna av den förda politiken är katastrofala. Förutom arbetslösheten har nedskärningarna av olika välfärdsprogram inneburit att den rena fattigdomen och misären ökat. Soppköerna utanför

många frivilliga välfärdsinrättningar i USA är snart det enda som växer i det landets ekonomi.

Finns det då inga positiva resultat att registrera av den politiken på modet? I så måtto har strategin lyckats att den registrerade inflationen avtagit såväl i USA som i Storbritannien. Huruvida denna nedgång i prisstegringen blir bestående återstår att se. Att söka minska inflationen genom att skapa en extremt hög arbetslöshet till kostnad av bortfall av produktion är en metod som vi socialdemokrater naturligtvis inte kan använda i vår politik i detta land.

Den politik som bedrivs av Reagan och Thatcher är såväl ekonomiskt som socialt orättfärdig.

I ett tredje större industriland, Frankrike, skedde en politikomläggning i början av 1980-talet. När Mitterand tillträdde i mitten av 1981, lades politiken om i expansiv riktning. Utgångsläget var förvisso inte det allra bästa. Pris- och kostnadsutvecklingen i Frankrike hade under en lång tid varit ur takt med bl. a. utvecklingen i Västtyskland, den främste konkurrenten och Europas starkaste ekonomi. Stimulansen av privat och offentlig konsumtion blev alltför stark. Underskotten i utrikeshandeln, de snabba prisstegringarna och det försämrade sysselsättningsläget framtvungade en omläggning av politiken i fjol sommar.

I den svenska debatten har, speciellt från moderathåll, exemplet Frankrike framhållits som något slags bekräftelse på att enbart en åtstramningspolitik kan få ordning på vår ekonomi. Detta är enligt min mening en total felsyn. Nu i efterhand kan vi konstatera att det inte blev någon uppgång i världsekonomin mot slutet av 1981 och 1982, vilket var förutsättningen för att få i gång den franska exporten. Vi kan också konstatera hur viktigt det är att ha pris- och kostnadsutvecklingen under kontroll, när man för en ekonomisk politik. Men flera av de satsningar som gjordes i Frankrike under 1981 och 1982 på teknisk utveckling och på forskning, offentliga investeringar etc. kommer att bära frukt framöver. Det är min övertygelse att Frankrike står väsentligt bättre rustat än t. ex. Storbritannien, när det nu i alla fall tycks bli något av en uppgång i världsekonomin 1983.

Det har alltså inte varit Frankrikes fel att politiken misslyckats. Felet ligger i den åtstramningspolitik som omvärlden fört och som lett till att snart 40 miljoner människor saknar arbete i OECD-länderna, 40 miljoner som våra västerländska marknadsekonomier inte förmår använda sig av.

Detta, herr talman, leder mig över till att säga några ord om utskottets sammanfattande bedömning av det internationella ekonomiska läget.

Det råder fortfarande stor osäkerhet om nuläget och framtidsutsikterna. Det finns enligt utskottets uppfattning grund för en viss optimism. Vissa tecken tyder på att konjunkturen nu vänt uppåt t. o. m. i USA. Det kommer även positiva signaler om orderingång och bostadsbyggande från Västtyskland. Utskottet vill emellertid, i likhet med i höstas vid behandlingen av den s. k. krispropositionen, understryka att en uppgång inte blir särskilt långvarig ifall den enbart bärs upp av ett omslag i lagerinvesteringarna och en svag ökning av den privata konsumtionen. För att en återhämtning skall bli

mer bestående måste investeringsverksamheten komma i gång på bred front.

Detta talar enligt utskottets uppfattning för att det krävs samordnade åtgärder av flera länder i syfte att stimulera produktion och sysselsättning. Att enbart vänta på att USA som något slags lokomotiv skall dra i gång aktiviteten i världsekonomin räcker inte. Det är en viktig uppgift för svenskt vidkommande att i olika sammanhang verka för en samordnad omläggning av den ekonomiska politiken i tillväxtbefrämjande riktning i flertalet OECD-länder.

Låt mig sedan övergå till att kommentera oppositionens partimotioner om inriktningen av den ekonomiska politiken. Några intressanta och viktiga skillnader kan därvidlag noteras.

Folkpartiet och centerpartiet tycks i stor utsträckning acceptera den inriktning av finanspolitiken under 1983 som förordas i finansplanen. Den samlade budgeteffekten av de åtgärder som centerpartiet föreslår är, som jag skall återkomma till senare, av marginell natur. Folkpartiet vill visserligen ha ytterligare besparingar om några miljarder kronor, men konstaterar samtidigt att det delar regeringens bedömning av den lämpliga nivån på åtstramningen av den inhemska efterfrågan.

Vänsterpartiet kommunisterna förordar enligt utskottets uppfattning en alltför expansiv politik. Man vill stimulera konsumtionen trots att det är ökade investeringar som vi behöver. Politiken är till sitt syfte djupt sympatisk. Hade den också varit möjlig att föra, skulle vi ha kunnat "konsumera" oss ur svårigheterna. En sådan politik leder, tyvärr, helt naturligt till att efterfrågan på varor och tjänster – också från utlandet – ökar. När nu upplåningen som Sverige dragit på sig i andra länder under de borgerliga regeringarna 1976–1982 blivit så enorm som den blivit, kan förslaget inte anses ansvarsfullt. Det skulle utan minsta tvivel leda till att vi helt tappade kontrollen över vår ekonomi.

Enbart ett gott syfte räcker inte när de hårda ekonomiska realiteterna tränger på. Därför avstyrker utskottet vpk:s förslag.

I likhet med vpk fast från andra utgångspunkter gör moderata samlingspartiet en analys av läget som bjärt kontrasterar mot den bild som ges i finansplanen och i mittenpartiernas motioner. För moderaterna är huvudförklaringen till våra och andra industriländers problem att marknadsekonomin begränsats, upphävt eller snärjts på väsentliga områden. Moderaterna förespråkar en omläggning av politiken i riktning mot mer privatisering och ett ökat utrymme för de "fria" marknadskrafternas spel.

Utskottet finner efter sin genomgång av propositionen och partimotionerna i vad avser den allmänna ekonomiska politiken att den "tredje väg" som förordas i finansplanen mellan ensidig åtstramning och ensidig expansion är en förnuftig avvägning i det ekonomiska läge som råder. Utskottet framhåller att kärnpunkten i denna tredje väg är just att efterfrågan på svenska produkter stimuleras både genom att svensk importkonkurrerande industri byggs ut och genom att den utländska efterfrågan vrids över i riktning mot ökad efterfrågan av svenska varor och tjänster. Det väsentliga medlet

härför var höstens devalvering. Genom en fortsatt målmedveten politik måste devalveringens vinster tas till vara och förstärkas. Detta kräver att löneutvecklingen blir lugn, att inflationen bekämpas och att budgetunderskotten hålls under kontroll och begränsas. Sparande och investeringar måste prioriteras framför offentlig och privat konsumtion.

Detta är huvuddragen i regeringens ekonomiska politik. Sedan några korta kommentarer kring en fråga som kommit att få proportioner som den enligt en sansad bedömning av finansplanen inte alls behövde ha fått.

Centerpartiet har i sin reservation nr 5 påpekat att "regional balans" inte nämns bland den ekonomiska politikens övergripande mål. I finansplanen räknas följande målsättningar upp för den ekonomiska politiken:

- full sysselsättning,
- balanserad ekonomisk tillväxt,
- jämn fördelning av levnadsstandarden,
- balans i utrikesbetalningarna.

Enligt utskottets mening skall "balanserad ekonomisk tillväxt" tolkas så, att tillväxten skall vara balanserad i flera avseenden, dels vad avser den regionala fördelningen, dels vad avser dess fördelning mellan olika sektorer av ekonomin. Allt detta stryks under bl. a. i industridepartementets bilaga till budgetpropositionen, där det slås fast:

"Målen för regionalpolitiken är att skapa förutsättningar för en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och ge människor i alla delar av landet tillgång till arbete, service och god miljö."

Denna tolkning av regeringens avsikt med de "övergripande målen" för den ekonomiska politiken betonades också när finansutskottet hade tillfälle att diskutera med statssekreterarna i finansdepartementet.

För att inga som helst missförstånd skall kunna uppstå begär ändå utskottet att "regional balans" införs som ett självständigt mål för den ekonomiska politiken.

Därmed borde alla vara nöjda. Så inte. I centerpartiets reservation nr 5 till betänkandet talas det om "socialdemokratins flyttlasspolitik". Så står det uttryckligen där.

Jag vill, herr talman, helst så diskret som det går här i kammaren, erinra kammarens centerpartister om att t. o. m. Norrbotten var ett inflyttningslän fram till 1976. Vår strävan är nu att bryta den utveckling som varit alltsedan 1976, inte minst för Norrbotten. Vill man det, är det nog nödvändigt att vara litet försiktig, kära centerpartister, i fråga om med vilka man umgås. Envisas man med att slå sig i lag med "de fria marknadskrafternas partier", då är utvecklingen helt öppen för en "flyttlasspolitik". Det är ni som i ert samarbete med moderaterna fick till "flyttlasspolitiken" efter 1976.

Tala litet tystare om era regionalpolitiska insatser i fortsättningen. Tänk om det är någon som läser era reservationer. De skulle kunna tro att allt centern hävdar hänger samman på samma sätt som ord och handling i regionalpolitiska sammanhang.

Det är mycket glädjande att alla partier – utom moderata samlingspartiet – anslutit sig till utskottets skrivning beträffande motion nr 217 av Egon

Jacobsson och Bengt Silfverstrand i de delar finansutskottet har att behandla den. Utskottet ger till känna hur viktigt det är att i olika länder vidta åtgärder för att öka den ekonomiska aktiviteten. Utskottet framhåller att Sverige i olika internationella fora bör väcka opinion för en expansiv och samordnad ekonomisk politik. Endast genom att ett stort antal länder samordnar sin politik kommer en balanserad ekonomisk expansion att vara möjlig. Sverige har speciella förutsättningar för att opinionsmässigt ta ledningen.

Alltsedan 1930-talet har vårt land varit känt för sin "fulla sysselsättning". Alltsedan 1930-talet är det känt att i ett land där alla människor arbetar, där skapas också värden av betydande omfattning som kan användas att bygga upp en välfärdsstat.

Inte minst bör svensk utrikespolitik ägna dessa frågor stor uppmärksamhet. Valet av utrikesminister i Olof Palmes regering innebär att traditionell politik nu kommer att berikas med erfarenhet av och insikt om arbetsmarknadens villkor, krav och möjligheter. Utnyttja er bakgrund, Lennart Bodström! Sverige behöver en facklig syn också på utrikespolitiken.

I reservation nr 6 har moderata samlingspartiet yrkat på en liberalisering av kreditpolitiken. Utskottet avstyrker motionen. Under överblickbar tid blir en av riksbankens stora uppgifter att begränsa de jättelika budgetunderskottens likviditetsskapande effekter. För att kunna klara den uppgiften måste riksbanken ha tillgång till hela den medelsarsenal som finns. Att just nu kräva en avväpning av riksbanken säger mer om moderata samlingspartiet än om de problem som riksdagen har att lösa.

I reservation nr 7 från de borgerliga partierna yrkas att riksdagen gör ett uttalande mot löntagarfonder. I reservation nr 8 från vpk begärs i stället åtgärder för att få till stånd löntagarfonder av visst slag. Eftersom riksdagen får tillfälle att senare ta ställning till ett konkret förslag i det sammanhanget behövs f. n. inte någon riksdagens åtgärd.

Vpk har i reservation nr 10 krävt en engångsskatt på stora förmögenheter. Utskottet anser att frågan om skatt på bl. a. förmögenheter bör ses i ett sammanhang med övriga skatter i hela vårt skattesystem. Frågan är under beredning i regeringskansliet, och av det skälet krävs inte någon speciell åtgärd av riksdagen.

Låt mig sedan, herr talman, kommentera budgetförslaget och partimotionerna om inriktningen av budgetpolitiken.

Till följd av att mittenregeringen kraftigt underskattade behovet av sysselsättningskapande åtgärder och av medelstillskott för att rekonstruera statliga företag tvingades den nytillträdande regeringen att redan under riksmötets första månader begära ytterligare medel för dessa ändamål. Omläggningen av statsupplåningen från budgetårsskiftet och den höga räntenivån bidrog också till att statskuldsräntorna blev väsentligt högre än som angavs i statsbudgeten. Detta är förklaringen till att saldot i budgetförslaget för innevarande budgetår beräknas bli 16 miljarder större än vad som angavs i statsbudgeten för året. Det är alltså i huvudsak fråga om dolda utgifter, utgifter som den tidigare regeringen inte har redovisat.

Infriandet av de fyra socialdemokratiska vallöften bidrog till att öka

utgifterna, men dessa finansierades genom inkomstökningar i form av höjd mervärdeskatt och höjd arbetsgivaravgift. Genom ett statligt investeringsprogram lades samtidigt en av grundstenarna för framtidsbyggandet. Budgetbelastningen till följd av dessa investeringar under innevarande år blir av mindre omfattning.

I huvudsak hänför sig således saldotsförämringen innevarande år till uppdämda utgiftsbehov och till det svaga ekonomiska utgångsläge som de tidigare regeringarna har försatt oss i.

Det är mot denna bakgrund särskilt positivt att kunna konstatera att utgiftsexpansionen synes ha hejdats genom höstens strama budgetarbete. Budgetsaldot förutses t. o. m. minska något 1983/84 jämfört med innevarande budgetår – från 92 à 93 miljarder till drygt 90 miljarder kronor.

Utgifterna exkl. statsskuldräntor ökar med endast litet mer än 3 % nästa budgetår. Det betyder att de räknat i reala termer sannolikt minskar nästa år. Den dramatiska tillväxten av statsskuldräntorna gör emellertid att de totala utgifterna beräknas öka med 6,7 %. Det är likvärd en väsentlig uppbromsning jämfört med innevarande budgetår, då de beräknas öka med 17,3 %.

Statsskuldräntornas tillväxt är en oundviklig konsekvens av de borgerliga regeringsårens ansvarlösa budgetpolitik. Efter 44 år av socialdemokratiskt styre uppgick statsskulden till knappt 70 miljarder kronor. Efter sex år av borgerligt styre har statsskulden ökat med drygt 250 miljarder till 320 miljarder kronor – 4,5 gånger på sex år, ingen vidare framgångsrik ekonomisk politik!

Utlandslånens omfattning har på sex år ökat från 0 till 100 miljarder kronor. Kostnaderna för denna upplåning kommer vi att få dras med under många år framöver. Statsskuldräntorna beräknas 1983/84 uppgå till 56,5 miljarder kronor.

Detta är siffror som visar att vi kommer att ställas inför stora problem under åren framöver. Möjligheterna till nya utgiftsåtaganden är mycket små. Vi politiker bör säga rakt ut: De är så små att man kan säga att de inte finns. Satsningar på olika områden av sociala och fördelningspolitiska skäl måste ske genom omprioriteringar mellan olika utgiftsområden.

Olika inkomstförstärkande åtgärder kommer att behöva vidtas. En sanering av statsfinanserna kommer inte att kunna ske om inte beskattningsunderlaget växer. De tillväxtskapande krafterna måste stimuleras.

I moderaternas förslag till budgetpolitik ingår en omfattande nedrustning på det sociala utgiftsområdet: sänkt sjukpenning, rasering av tandvårdsförsäkringen, försämrade arbetslöshetsförsäkring, kraftigt minskade livsmedels-subventioner. Samtidigt menar man att behovet av beredskapsarbeten blir betydligt mindre än vad regeringen planerar för. Det är en alltigenom cynisk politik mot de välfärdssträvanden och den sociala omsorg som har präglat de politiska åtgärderna i Sverige under alla år och om vilka tidigare stor enighet har rått.

De moderata motionärerna hävdar att deras förslag till besparingar skulle reducera statens utgifter med 18 miljarder kronor 1983/84. Utskottets närmare granskning av förslagen visar att effekterna är betydligt överdrivna.

För att uppnå effekter av den storleksordning som moderaterna beräknar skulle hela det statliga utbetalnings- och inbetalningssystemet behöva läggas om. Några sådana åtgärder har emellertid inte föreslagits. Och de är naturligtvis omöjliga att genomföra. Mycket av moderaternas besparingar är teknisk luft.

Förutom att förslagen till sin karaktär är djupt orättfärdiga är de budgetmässiga effekterna alltför svajigt beräknade. Den nonchalanta attityden till förslagens konsekvenser slår också igenom i beräkningen av effekterna. Utskottet har bl. a. av de skälen med skärpa avstyrkt den moderata budgetpolitiken.

Folkpartiet och centerpartiet förordar en politik som i vad gäller varaktiga förändringar av inkomst- och utgiftsnivån i stort sett leder till oförändrat budgetsaldo i förhållande till regeringens förslag. Det är alltså förslag som till sin innebörd kraftigt skiljer sig från moderaternas förslag.

Oppositionen står djupt splittrad.

Folkpartiet och centerpartiet accepterar i stora delar inriktningen av den ekonomiska politik som regeringen föreslår. Centerpartiet har i sin partimotion fört fram förslag om åtgärder av engångsnatur, som skulle innebära vissa besparingar, men besparingarna är endast av formell natur. Det jag tänker på är avskaffandet av vissa statliga fonder och överförandet till bankväsendet av det statliga stödet till bostadsbyggandet. Förslagen är i och för sig bra. Låt oss för stunden nöja oss med det konstaterandet.

Vattendelaren i svensk politik går just nu mellan moderata samlingspartiet och övriga partier. I sin politik försöker moderaterna genomföra vad monetarister och utbudsekonomer står för. Moderata samlingspartiet ansluter sig i praktiken till den uppfattning som i USA kallas Reaganomics efter USA:s president Ronald Reagan. Den centrala tankegången i denna Reaganomics är att ju mindre en regering gör desto bättre är det.

Reaganomics är politiken som t. o. m. ökar resurserna till militära ändamål samtidigt som den brutalt drar in sociala förmåner till de allra fattigaste.

Reaganomics är politiken som låter arbetslösheten stiga till rekordhöjder, därför att arbetslösheten i främsta rummet drabbar andra än presidentens egna väljare. I Chicago är arbetslösheten bland svarta arbetare under 30 år f. n. 60 %.

För dem finns inte längre något att hämta ur arbetslöshetsförsäkringarna – många har aldrig någonsin haft ett arbete.

Socialhjälpen är det näst sista som återstår. Soppköerna utanför välgörenhetsinrättningarna blir för varje dag allt längre, men de är det enda som finns om livet skall uppehållas!

Så långt har det alltså gått i världens rikaste land! Sådana har följderna blivit när den politiska ledningen följt monetarismens ekonomiska doktriner och helt upphört att intressera sig för om landets befolkning är i arbete eller är arbetslös.

Så kommer det inte att gå i Sverige, herr talman, för emot en sådan politik finns en stor majoritet i Sveriges riksdag.

Tyvär är moderata samlingspartiet inte till den majoriteten. Visserligen har moderata samlingspartiet aldrig uttalat någon önskan om en arbetslöshet och en utarmning av de svaga i vårt land av det slag som utsatta grupper i USA upplever. Men vad betyder egentligen uttalanden och principiella deklarationer? Det som räknas är effekterna av den politik som förordas. Och moderata samlingspartiet förordar en politik som vilar på precis samma ekonomiska tankegångar som lett till en ekonomisk och social katastrof i USA. I själva verket är kontentan av moderata samlingspartiets förslag i motioner och i reservationer en utmaning mot hela den sociala välfärdspolitik som förts i Sverige sedan 1930-talet. I skydd av den ekonomiska krisen söker man riva upp välfärden. Det gäller inte för moderata samlingspartiet att få landets ekonomi att blomstra igen – ville man det skulle självfallet förslagen gälla hur arbetslösheten skall bekämpas.

Nej, för moderaterna går det lätt att acceptera det värsta av alla samhällseliga slöserier, det slöseri som låter arbetskraft vara outnyttjad.

På annat sätt kan inte moderata samlingspartiets syn på arbetslösheten ses. Arbetslösheten bedöms i moderata samlingspartiets reservationer bli högre under 1983 än vad regeringen bedömer att den blir. Leder det moderaterna till att ge ökade resurser till beredskapsarbeten? Nej, tvärtom. De resurserna skall minskas. Skall anslagen till arbetslöshetskassorna ökas? Nej, tvärtom. Sedan våren 1982 vill moderata samlingspartiet att statens stöd till arbetslöshetskassorna sänks.

Skall de offentliga arbetena expandera och ersätta de arbeten som moderaterna tror skall försvinna utöver regeringens bedömningar? Nej, alldeles tvärtom. Boven i dramat, som moderaterna ser det, är just den offentliga sektorn. Den skall minskas!

Detta är den moderata politiken. I själva verket är moderaternas politik inget mer och inget mindre än "en klasskamp uppifrån" – "de rikas revolt mot de fattiga".

Vi socialdemokrater stöder aldrig en sådan politik. – Vi kompromissar inte ens med den.

I långa stycken har mittenpartierna försökt skilja ut sig från den moderata politiken. Det finns ingen anledning för oss socialdemokrater annat än att erkänna det. Ändock är vi besvikna på folkpartiet och på centerpartiet. Efter alla dessa år av beskyllningar för en "konfrontationspolitik" trodde vi socialdemokrater i finansutskottet att våra "utsträckta händer" skulle accepteras av mitten, att vi dessutom skulle kunna börja tala konstruktivt med varandra. Vi var så enfaldiga, herr talman, att vi trodde att vi i finansutskottet skulle kunna börja bygget på den plattform som kunde vara utgångsläget för ett långsiktigare samarbete, av det slag Olof Palme länge gjort sig till tolk för.

Att det just nu är svårt att förstå folkpartiet är begripligt. Det valresultat som partiet drabbats av har inte precis gjort det lätt för dem som är kvar att tänka rationellt och långsiktigt. Förmodligen är det så att folkpartister måste lämnas för sig själva ett tag – för att återfinna sin själ och sin identitet. Om nu det är möjligt kan jag inte bedöma.

Att däremot centerpartiet inte vet var det hör hemma, i tider då vargarna från höger ylar som värst ute i kylan, måste bero på andra faktorer än dem som ligger bakom folkpartisternas alla kriser.

Hade det inte varit på sin plats att nu göra gemensam sak med regeringen för en ekonomisk rekonstruktion av Sverige, en rekonstruktion med skydd för de små och svaga?

Skulle det inte ha funnits skäl att tillsammans se till att stabiliseringspolitiken under de närmaste åren tagit hänsyn till att fördelningsfrågorna blir lösta på ett snyggt sätt?

Hade det inte funnits skäl att lösa problemet med de automatiska utgiftshöjningarna inom den offentliga sektorn så att bördorna bärs rättvist, så att de starka får ta på sig tyngre bördor än de svaga?

Därför föreslog vi socialdemokrater att regeringen skulle arbeta fram ett material om utgiftsautomatikens fördelningspolitiska effekter, för att riksdagen skulle kunna ta ställning till dessa effekter, såväl inom statsbudgeten som inom socialförsäkringssystemet och jordbruksregleringen. Det kunde vi ha börjat diskutera, men det säger centern bara nej.

Hade det inte varit på sin plats att tillsammans utarbeta ett program för hur våra kommuners ekonomi skall utvecklas? Det är ju våra kommuner som svarar för sjukvården, åldringsvården, barntillsynen, grundskolan och mycket annat av det allra viktigaste i vårt svenska folkhem. Till detta säger centern i dag bara nej.

När man har hört Nils Åsling orma sig mellan alla åsikter som finns i den här frågan i debatten i dag, är rådet: Kom loss! Inte känns det väl bra för centern, med sin väljarkår, när Lars Tobisson hotar med en moderat ledd regering efter 1985 års val? Skall vi behöva tycka lika synd om centern 1986 som vi har skäl att tycka om folkpartiet i dag?

Det här är med förlov sagt svagt av både folkpartiet och centern. Nu finns det inga skäl för oss socialdemokrater att tveka. Vi har ett tillräckligt underlag i riksdagen för att föra en fast ekonomisk politik. Vi är beredda att ta det ansvar som valresultatet gav oss. Vi vet att det svenska folket inser att utvecklingen mellan 1976 och 1982 måste brytas.

Det går inte att låta statens budget ha ett underskott som ökat från någon enstaka miljard till uppemot 100 miljarder, som faktiskt skett under den tid de borgerliga partierna hade regeringsmakten.

Det går inte heller att låna sig fram i utlandet hur länge som helst. Gör man det kommer politiken i vårt land till sist att bestämmas just från utlandet. Så har utvecklingen varit i Sverige under den tid då en borgerlig och moderat partiledare var landets ekonomiminister.

Skall vi komma till rätta med de problem som till så stor del växte fram under åren 1976–1982 fordras en fast politisk ledning. Det har vi nu igen i Sverige.

Vi socialdemokrater har haft ambitionen att nå en bred politisk enighet för våra förslag. Den ambitionen tänker vi fortsätta att ha. Men vi kan inte fjanta omkring hur länge som helst och ge förhandlingsinbiter till andra partier, som tydligen inte törs ta sitt ansvar. Fattas inte utsträckta händer, gör inte andra

sig besvär att bidra till att samarbetsklimatet blir bättre i Sverige, får vi socialdemokrater göra jobbet helt på egen hand. Vår ambition är nu att göra vad som behövs för att Sverige skall bli sig likt igen: ett land med alla i arbete, ett land där samhället ser till att svaga och eftersatta grupper får stöd, att utjämningspolitiken inte bara gäller ekonomiska villkor utan också kulturella och sociala villkor. Det blir några kärva år framöver. Dem får vi ta. Rehabiliteringspolitiken, som blir nödvändig för att rätta till alla missarna under åren 1976–1982, har inletts.

Jag stöder, herr talman, självfallet regeringens förslag till finansplan och budgetreglering för 1983/84, vilket innebär bifall till hemställan i finansutskottets betänkande nr 30 i alla delar.

Anf. 8 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Här ger jag i mitt anförande Arne Gadd en honnör, och så svarar han med en sådan avbasning.

Jag har redan klargjort min syn på den ekonomiska politiken i USA och Storbritannien. Enligt Arne Gadd är det ingen hejd på den nöd och misär som råder i dessa länder. Man frågar sig onekligen, efter att ha hört den beskrivningen, varför inte deras folk reser sig och kastar undan förtryckarna. Hur kan det då komma sig att Margaret Thatcher enligt opinionsmätningarna vid ett val i dag skulle vinna en ännu större seger än hon gjorde förra gången och att labour – herr Gadds systerparti – går mot en valkatastrof? Och hur kommer det sig att även Arne Gadd mitt uppe i allt tal om soppköksköer ändå medger att ljuset i konjunkturtunneln kommer från USA och att man där – efter att nu ha fått ned inflationen – kan påbörja en ekonomisk återhämtning?

Arne Gadd försökte urskulda den franska socialistiska regeringens misslyckande, när den återgick till en keynesiansk stimulanspolitik. Om det är bara att säga att trots att man där nu lagt om politiken i åtstramande riktning, så blir skadorna av det experimentet så stora, inte minst i form av hög arbetslöshet, att det nu allmänt väntas att Frankrike tvingas till ytterligare en devalvering efter kommunalvalen inom kort.

Finansutskottets ordförande ifrågasatte besparingseffekten av det moderata budgetalternativet. Företrädarna för regeringspartiet har på den punkten haft svårt att bestämma sig för en klar ståndpunkt. Först gick finansdepartementet ut med en detaljerad kalkyl, som visade att den av föreslagna minskningen av budgetunderskottet med 13 miljarder i själva verket bara var 4,5. Då kan man fråga sig hur den här politiken kunde framställas som en stor fara för mänskligheten.

Nu sägs det i utskottsbetänkandet att besparingseffekterna av vår motion skulle vara kraftigt överskattade, om inte drastiska omläggningar av betalningsrutinerna sätts in. Men man gör inget försök att precisera hur det ligger till, och det framskyftar faktiskt att man menar att budgetunderskottet med moderat politik blir ungefär 10 miljarder lägre än med regeringens. Det innebär i själva verket en större korrigerings av finansdepartementets kalkyl än av någon vi har gjort.

Får jag ge ett råd, Arne Gadd: Håll er till våra siffror! De är så noggrant beräknade som det går. Dessutom ger det er ju en större chans att skrämmas med högerspöket. En sak dock: Ta inte i för mycket – det får ni bara äta upp själva när ni tvingas att spara lika mycket som eller mer än vad vi föreslagit.

Anf. 9 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Det var ett märkligt anförande som utskottets värderade ordförande presterade från kammarens talarstol, men jag skall nöja mig med att plocka ut vissa saker i hans anförande som jag vill kommentera.

Först och främst den utsträckta handen, som blivit något av en symbol i debatten, men en symbol som egentligen har ett mycket tvivelaktigt innehåll. Hur är det, Arne Gadd? Socialdemokraterna vill ha samförstånd men framhärdar i den allvarligaste socialiseringsaktion mot Sveriges ekonomi som vi har bevittnat under efterkrigstiden – i form av de kollektiva löntagarfonderna. Vad är det för utsträckt hand i detta?

Man hoppade av från skatteuppgörelsen med mittenpartierna. Vad är det för utsträckt hand i det? Man bekrigade under valrörelsen mycket intensivt t. ex. karensdagarna och den begränsade automatik i pensionssystemet som vi införde. Vad är det för utsträckt hand i det?

De senaste dagarna har man när det gäller skogspolitiken gått ut med ett förslag som är illa underbyggt, som är en utmaning och som i och för sig också är ett försök att driva en socialistisk skogspolitik. Vad är det för öppen och utsträckt hand i detta?

Socialdemokratin bör nog tänka över sin egen position, innan den går ut och mästrar andra för att de inte vill acceptera vilka förslag som helst.

Sedan förslaget om att bryta automatiken som vi lagt fram. Socialdemokraterna i finansutskottet hade ju full frihet att ansluta sig till vårt förslag. Moderater, folkpartister och centerpartister är överens om att man måste, om det skall vara meningsfullt, rikta en direkt beställning till regeringen om konkreta åtgärder. Men det vågade socialdemokraterna i finansutskottet inte göra.

Varför inte, när man är så samarbetsvillig, visa det med konkreta insatser? Det är ganska anmärkningsvärt att man här ifrån talarstolen beskyller andra för brist på samarbetsvilja när man själv inte visat någonting av detta.

Sedan säger Arne Gadd att centern och folkpartiet accepterat inriktningen av den ekonomiska politiken. Nej, inte alls! Vi har i vår reservation utvecklat varför vi inte accepterar den socialdemokratiska ekonomiska politiken. Arne Gadd säger också i det sammanhanget att vi bara presterat formella besparingar. Är det formella besparingar att privatisera valda delar av Statsföretag och att på den vägen lätta trycket på statsbudgeten?

Anf. 10 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Herr talman! Det var en något pompös finansutskottsordförande som uppträdde här. Han mästrade oss i folkpartiet och sade att vi var svaga. Det var ingen måtta på hur illa ställt det var med den nuvarande oppositionen.

Men, Arne Gadd, om det är så att man skall börja på att resonera med ett annat parti och det är en utsträckt hand, så måste den ju ändå ha något innehåll. Det kan, som Nils G. Åsling alldeles nyss har pekat på, inte vara så att socialdemokratin för ut politiska förslag som står i direkt strid med vår politik, ideologiskt och praktiskt. Den utsträckta handen har varit tom, och den har förblivit tom. Nu säger Arne Gadd att ni inte kan hålla på och fjanta omkring för länge med det här. Nej, har ni fjantat, så får ni väl fortsätta med det, i varje fall om den utsträckta handen inte har något mer konkret innehåll än vad vi hittills sett av konstruktiv vilja att få en bättre balans i svensk ekonomi.

Hur är det med det budgetalternativ som vi har presenterat för riksdagen? Arne Gadd säger att det i saldohänseende inte ligger så långt ifrån regeringens förslag. Nej, det är riktigt. Jag sade att det skiljer kanske fyra miljarder eller så. Det är en icke föraktlig skillnad när man skall försöka få ned budgetunderskottet. Men det centrala i det hela är att vi gör besparingar på – som jag har påpekat – 30 miljarder kronor på helår, om man räknar in även dessa engångsbesparingar. Vi ändrar vidare inriktningen på den svenska ekonomin, så att det blir mer lönsamt för människor att arbeta och så att de får sin köpkraft via inkomsten och mindre via transfereringar och subventioner. Det är det som är den viktiga skillnaden mellan er och vår politik. Det är därför av väldigt stor betydelse att man inte bara talar om att spara och arbeta sig ur krisen, utan också talar om var man skall göra dessa besparingar. Det finns inget av besparingsarbete från regeringens sida mer än detta huvudalternativ på 2 %. Kunde Arne Gadd tala om vilken strategi ni har för att på utgiftssidan få ned det stora budgetunderskottet, skulle riksdagen vara mycket intresserad av att få höra det.

Får jag sedan allra sist, herr talman, bara säga det, att vad vi under vår tid gjorde för att återställa konkurrenskraften i svenskt näringsliv från 1976 fram till 1982 var icke betydelselöst, Arne Gadd. Det var flera åtgärder som vidtogs för att förbättra kapitalmarknaden och arbetsmarknaden för att se till att arbetslösheten hölls nere. Det var framför allt åtgärder för att få balans i ekonomin med fyra sparpaket på 20 miljarder, där socialdemokratin ständigt sade nej och hade mera överbud än försök att få ned underskottet via utgiftsprutningar.

Anf. 11 HANS PETERSSON i Hallsthammar (vpk) replik:

Herr talman! Det har märkts på företrädarna, och det kommer att märkas på mig också, att vi bara har tre minuter för att gå i svaromål – jag beklagar det.

Jag måste säga att den beskrivning som man gjorde av vår politik från socialdemokraternas sida var både bra och dålig. Det var ju roligt att höra att de tycker att den är sympatisk. Jag vet inte om det har uttalats så vackra ord i den här kammaren förut när det gäller vår politik, men jag tackar för dessa ord. Vad som däremot var felaktigt var påståendet att det var en konsumtionspolitik rakt igenom, för det är den verkligen inte. Jag skall passa på att redogöra litet för de förslag som vi har rent konkret.

Vi vill bl. a. minska konsumtionen för kungen genom att minska anslaget till hovet. Vi vill minska försvarsutgifterna. Vi vill skärpa skatten på förmögenheter, arv och gåvor. Vi vill avskaffa aktie- och skattefondssparandet – något som socialdemokraterna också ville före valet. Vi vill ha en avgift på utlandsinvesteringar för att om möjligt begränsa dem och samtidigt dra in pengar till statskassan. Vi vill ha en omsättningsskatt på aktier. Aktiebörsen slår ju världsrekord varje vecka i omsättning och värdeökning. Vi vill slopa rätten till avdrag för representation.

Detta är några av våra förslag till inkomster. Hur skall de här pengarna användas? Jag nämner de största utgiftsposterna.

Vi vill ha en ungdomsgaranti, där alla ungdomar skall kunna garanteras rätten till arbete. Det kommer att kosta statskassan ungefär 2,5 miljarder. Det leder naturligtvis, om man säger så, till en ökad konsumtion. Ungdomarna får råd att skaffa en bostad och bygga upp en egen ekonomi och slipper leva på föräldrarna. Det kan knappast ses som någonting negativt, även om man skulle vara anhängare av åtstramningspolitiken. Vi vill ha åtgärder mot utförsäkringen. Det är en kostnad som, om det inte görs någonting från statens håll, kommunerna kommer att drabbas av, därför att när personer är utförsäkrade tvingas de ställa sig i kö hos socialförvaltningarna ute i kommunerna och få uppehållet betalt. Vi vill investera i inlandsbanan, vi vill investera i SJ, och vi vill ge statens vägverk mera pengar för att bygga vissa vägar. Vi säger nej till nedskärningarna inom skolan, därför att vi vill ha en bättre skola och bättre utbildning. Vi vill anslå 1 miljard till industriell utveckling, ett första års anslag, och vi vill anslå tre miljarder till att skapa 100 000 nya samhällsnyttiga arbeten inom den offentliga sektorn inom tre år.

Det här ger enligt våra beräkningar ett budgetunderskott som är 3 miljarder större än regeringens. Ni har räknat det till 7 miljarder. Även om vi båda skulle justera våra beräkningar, rör det sig ju bara om några få miljarder – skillnaden kan räknas på ena handens fingrar. Det är alltså inte några fantastiska summor det handlar om, och det är absolut ingen konsumtionspolitik.

Arne Gadd har haft problem med de borgerliga och deras feghet, att de inte vågar ta de utsträckta händerna. Sträck ut handen till vänster! Vi är inte feiga, vi törs ta den. Men jag undrar om ni vågar sträcka ut den.

Anf. 12 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Det är en rätt märklig situation vi har befunnit oss i. Regeringen och Olof Palme har inbjudit till samarbetsgrupper för att diskutera den ekonomiska politiken. På denna inbjudan fick han svaret att de inte behövs, för diskussionen äger ju rum i riksdagen. Då säger man i stället: det skall vara något innehåll när ni kommer med förslag för att man över huvud taget skall kunna diskutera.

Det här påminner mig om vad en centerpartist i finansutskottet, som nu tyvärr lämnat riksdagen av åldersskäl, sade: Här diskuterar vi inte, här voterar vi. Är det den här typen av samarbetsklimat som de borgerliga vill ha.

har vi inget annat att göra än att acceptera att så vill man ha det. De förslag som den socialdemokratiska gruppen i finansutskottet lade fram hade hela tiden karaktären av att man skulle ha ett underlag med vilket man skulle kunna sätta i gång en diskussion.

Det är helt uppenbart att vi aldrig kommer att acceptera sådana besparingar som exemplet med karensdagarna, där enbart sjuka LO-medlemmar får bära kostnaderna. Också andra befolkningsgrupper måste vara med och ta sin del av besparingarna. Vi måste ha en helhetssyn, för även i svåra tider finns det en jämlikhetsproblematik. Vi kommer aldrig att förneka att jämlikhetssträvan är en av våra centrala politiska uppgifter. Går det inte att samarbeta när regeringen gör inverterna, går det inte att samarbeta ens i riksdagen, då är det illa. Då får den som har regeringsansvaret ta sitt ansvar och föra den politik som är möjlig.

Vi gör samarbetsinbiter till både höger och vänster, men vi förlorar aldrig identiteten i vår politik. Hans Petersson i Hallstahammar. Låt oss då konstatera att i den här vändan lyckades de valda politikerna inte göra det som förmodligen alla svenskar hoppas på att vi ska göra, nämligen att samla oss för att tillsammans konstruktivt lösa de problem som vi försatte oss i under åren 1976 till 1982.

Anf. 13 LARS TOBISSON (m) replik:

Herr talman! Arne Gadd sade i sitt anförande att moderaterna visserligen aldrig direkt har talat för ökad arbetslöshet, men innebörden av deras politik är ändå att de vill åstadkomma det. Den här tanken, att något parti skulle gå in för att skapa arbetslöshet, faller ju egentligen på sin egen orimlighet. Jag skall ändå ägna några minuter åt att påvisa varför.

Att ge sig in på en sådan kurs skulle vara liktydigt med politiskt självmord. Nu tycker jag till en början att socialdemokraterna kanske skall akta sig för att ta till för stora ord i det här sammanhanget. Vi kommer under denna mandatperiod att få uppleva den största arbetslösheten i Sverige i modern tid. Tyvärr kommer det att bli fallet.

Om man räknar efter – och jag har sett att man även i t. ex. LO-tidningen börjar begagna det synsättet – hur många människor som omfattas av olika program för arbetsmarknadsåtgärder, kommer man upp i 7, 8 eller 9 % av arbetskraften. Det är tal som inte mycket skiljer sig från siffrorna för USA, Storbritannien eller för den delen för Frankrike med dess socialistiska regering.

Detta är inget att bli förvånad över, för i en ekonomi i obalans kan den ekonomiska politiken inte inriktas på att i varje läge hålla full sysselsättning. Det finns en gräns för hur många jobb som kan inrättas med konstlade åtgärder. Men framför allt finns det en gräns för hur länge arbetslösheten kan hållas nere den vägen. Fler arbetstillfällen skall komma fram som ett resultat av en riktig ekonomisk politik. Detta förutsätter åtgärder, som vi moderater förespråkar, för yttre och inre balans, för lägre inflation och sänkt ränta och för bättre fungerande marknader. Det förslag om lärlingssystem som vi

moderater fört fram är ett sätt att få en mer smidigt fungerande arbetsmarknad.

Vi måste nu lära oss att det inte finns något utbytesförhållande mellan inflation och arbetslöshet. Under 1970-talet gjorde vi erfarenheten att snabb inflation tvärtom undergräver våra möjligheter att undanröja arbetslöshet.

En av Kjell-Olof Feldts medhjälpare, Klas Eklund som sitter här, har skrivit en bok, *Den bistra sanningen*. Jag skall citera ur den: "Valet står inte mellan att bekämpa inflationen eller att bekämpa arbetslösheten. I stället måste vi få ner inflationen för att ha en chans att uppnå våra sysselsättningsmål – och detta kräver att vi minskar budgetunderskottet och dess inflationsdrivande effekter."

Jag tror att detta är sådant som vi alla måste vara överens om, och vi måste också vara på det klara med att inget parti medvetet vill gå in för att skapa arbetslöshet - tvärtom. Vi moderater vill föra en politik som leder till fler jobb, jobb som blir bestående därför att de vilar på en balanserad grund.

Anf. 14 NILS ÅSLING (c) replik:

Herr talman! Arne Gadd talade om brister i finansutskottets arbete. Jag tycker att det är litet underligt att finansutskottets ordförande tar upp den frågan. Han om någon har ju möjligheter att vid utskottets bord initiera diskussioner, ta upp frågor och främja samarbetet. Jag skulle också vilja säga att Arne Gadd hade alla möjligheter att verka för att socialdemokraterna skulle ansluta sig exempelvis till vårt raka, konkreta förslag om att ge regeringen i uppdrag att lägga fram förslag om hur utgiftsspiralen skall brytas. Varför anslöt sig inte socialdemokratin till det förslaget? Varför tog de socialdemokratiska ledamöterna i stället något slags halvhjärtad ställning i den frågan?

Jag vill sedan återvända till Arne Gadds huvudanförande. Han sade att frågan om regional balans fick orimliga proportioner. Men jag kan försäkra Arne Gadd att man t. ex. i Norrlands inland kopplar samman den omständigheten att man plötsligt lyfter bort regional balans som ett övergripande mål med en rad andra åtgärder, t. ex. med att man fryst anslagen till regionalpolitiken, vilket innebär att man reellt försämrar insatserna. Jag kan också nämna en sådan detalj som att man drar ner anslaget till glesbygdsvägar. Det är ingen tillfällighet att detta har väckt uppseende. Arne Gadd sade nu att det inte låg någon avsikt bakom denna ändrade skrivning. Ligger det alltså ingen tanke bakom åtgärden att från finansplanen plocka ut ett av de övergripande politiska målen? Varför tog man då bort det? Det brister verkligen i logiken i det här sammanhanget.

Låt mig också beröra vad som sagts här beträffande budgetsaldots utveckling. Både Arne Gadd och för all del också finansministern har hänvisat till att de sex åren med icke-socialistiska regeringar har orsakat den negativa utvecklingen. Jag brukar fråga: Vad har man från oppositionens sida bidragit med under de här åren? Kan man återöppna några förslag till

besparingar? Under de fem år jag var ansvarig för industripolitiken upplevde jag att socialdemokratin inom den sektorn oavbrutet krävde större insatser, mera subventioner till industrin, aktivare insatser när det gällde de statliga företagen, etc., vilket allt innebar ökade kostnader. Arne Gadd satt själv här i kammaren och voterade emot den dåvarande regeringens varvsproposition, vilket fördröjde förslagets genomförande. Det innebar några hundra miljoner eller kanske någon miljard i ökade kostnader.

Jag vill råda Arne Gadd att tänka efter litet, innan han riktar beskyllningar mot den tidigare regeringen.

Anf. 15 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Herr talman! Det är väl bara att konstatera att den utsträckta handen var tom. Jag vill slå fast detta än en gång. Det finansutskottets ordförande sade om att man ville ta upp den automatiska utgiftsstegringen i budgeten är ju, som jag sade redan i mitt inledningsanförande, inte särskilt kraftfullt, om det bara är fråga om att belysa konsekvenserna. Det har vi gjort länge. Nu gäller det att komma till praktisk handling i den här frågan. – Vi får väl lämna detta för dagen och beträffande det här politiska utspelet konstatera att tomma tunnor skramlar mest.

Herr talman! Låt mig sedan ta fasta på det som Arne Gadd sade om åren 1976–1982. Det har blivit en mytbildning om att allt var så väldigt bra 1976. Det finns därför skäl att se på hur finansutskottet bedömde läget det året, just innan vi fick en regeringsväxling. Härömdagen tog jag mig för att läsa finansutskottets betänkande 1975/76:16, och där står bl. a.: "Den utländska upplåningen måste därför bli omfattande även under det kommande året. I propositionen uppskattas, som redan nämnts, det sammanlagda underskottet i bytesbalansen för perioden 1974–1976 till ca 20 miljarder kr. Detta underskott finansieras i huvudsak genom ökad upplåning i utlandet. Enbart räntorna på denna upplåning beräknas till ca 2 miljarder kr. per år."

Det är här alltså fråga om en enig skrivning, som socialdemokraterna stod bakom.

Litet längre fram står det:

"I Sverige liksom i andra länder har *prisstegringen* accentuerats upp under de senaste åren. Under 1960-talet höll sig uppgången i konsumentprisindex i genomsnitt vid 4 % per år. Under de fyra första åren av 1970-talet var motsvarande tal ca 7 %. I år och nästa år räknar konjunkturinstitutet med genomsnittliga prisstegringar på 10 resp. 9 %. Detta betyder att de totala stegringarna av löner och andra inkomster på senare tid överstigit det samhällsekonomiska utrymme som förelegat. Detta har lett till en stark kostnadsstegring inom bl. a. svensk exportindustri. Den svenska exportens marknadsandelar vad gäller färdigvaror beräknas i år bli väsentligt lägre än 1974."

Arne Gadd! Det vore skäl att någon gång läsa den text som socialdemokratin själv skrev när vi tog över. Då kan det vara litet lättare att förstå att det var enorma problem för att få tillbaka konkurrenskraften i svenskt näringsliv som vi ärvde av den socialdemokratiska regeringen. Det gjorde vi med

devalveringar och borttagande av arbetsgivaravgift, genom att förbättra arbetsmarknadslagstiftningen och kapitalförsörjningen till näringslivet, och nu håller vi på att vinna marknadsandelar. 1982 vann vi 2 % i stället för att förlora, som vi gjorde 1976.

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Anf. 16 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Jag uppfattade Arne Gadds senaste inlägg så att han faktiskt accepterade min plädering för att vår politik inte var en expansionspolitik i allmänhet utan en riktad politik som skapar nya jobb, och det är jag ju tacksam för.

Däremot blev det en liten diskussion om var socialdemokraternas identitet finns någonstans. Precis som jag i mitt första anförande markerade en klar gräns mot moderaterna, så har också socialdemokraterna gjort det. Det tycker jag är alldeles utmärkt och nödvändigt om man skall diskutera dagens politik. Moderaterna står mycket ensamma på en extrem position långt ut till höger.

Däremot finns det ju ett gäng i mitten, två partier, som Arne Gadd har litet svårare att dra gränsen mot. Det är inviter om samarbete, och det är diskussioner om huruvida man har samma politik eller inte. Man skriver sig samman om vissa punkter, men man tolkar det ändå på olika sätt. Det är ett fasligt tjatter där.

Jag tror att det vore välgörande för socialdemokratin om den även kunde göra en klar markering emot all borgerlighet och tala om att den är ett vänsterparti. Vår identitet finns på den socialistiska sidan, där vi vill sträva efter en planmässig utveckling av ekonomin som gynnar människornas möjligheter att få arbete, social välfärd och rättvisa.

Enligt den nuvarande finansplanen befinner sig socialdemokraterna någonstans där man säger att man tycker att det nog vore bra med de här socialistiska målsättningarna – i och för sig – men förordar en borgerlig politik som bygger på en expansion av den amerikanska ekonomin, en uppgång inom OECD, devalveringar som försämrar reallönerna här hemma och skapar ökad konkurrenskraft. Man skall delta i något slags kapitalistisk exporttävlan för att klara krisen.

Det vore bra för socialdemokraternas identitet om de tog ett rejält steg åt vänster. Jag menar att det finns utrymme för att enas om en riktig vänsterpolitik i riksdagen. Våra partier ingår i en ny majoritet, en ny majoritet som folk ville ha i stället för den borgerliga, och då finns det ingen anledning att prassla med borgarna. Vi måste komma överens om satsningar som ger nya jobb, som skapar social rättvisa – vår politik är sådan, det hävdar jag med full styrka.

Jag tycker att de här inviterna till höger borde avslutas nu. Arne Gadd. Jag tycker att de har varit ovanligt påfrestande i dag. De har varit så tydliga och så bedjande. Men de vill ju inte ha handen. Sträck ut den åt vänster i stället! Vi skall inte klippa av fingrarna, men vi kommer att tala om, om vi anser att era förslag är bra eller dåliga, och vi kommer att lägga fram våra förslag. Jag tror att det är en fruktsam väg för att lösa landets kris.

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Anf. 17 ARNE GADD (s) replik:

Herr talman! Beträffande det här med arvet, Rolf Wirtén: Vilket arv hade ni 1976? Hur såg landets ekonomi ut? Ja, Sveriges finansminister fick våren 1976 i internationella sammanhang ett mycket högt betyg för den ekonomiska politik vi hade fört i det här landet.

Att det sedan i finansutskottets betänkande våren 1976 klart framgår att socialdemokratin var medveten om att det fanns problem ute i världen är ju inte något att skämmas för. Men vilket arv får arbetarrörelsen nu, när vi tar över efter sex års borgerligt styre? För politiken under dessa år har ju Rolf Wirtén ett ansvar. Var och en kan fundera litet på det. Jag tror att Rolf Wirtén begår ett misstag när han hela tiden försöker övertyga människor om att just han var framgångsrik i regeringen. Om han åtminstone erkände sina misslyckanden, skulle han vinna sympati.

Det är klart, Lars Tobisson, att vi samtliga vill att alla människor på lång sikt skall få ett arbete. Men vad det nu handlar om är dagens arbetslösa människor. Det råder inget tvivel om att moderata samlingspartiet i sin ekonomiska politik och i sitt samarbete med – som den av Olof Palme kallas – den svarta internationalen samt i sin tydliga totala beundran för Reagan och Thatcher inte ger intryck av att vilja verka för full sysselsättning. Men ni får förlåta att jag säger det, det finns ett sympatiskt drag hos er när ni frånar att ha haft Reagan och Milton Friedman som era apostlar, nu bytt till Klas Eklund. Jag tror faktiskt, utan att vara helt säker, att det är en utveckling åt rätt håll.

Så till frågan om samarbetet i finansutskottet, Nils Åsling. Nog försökte vi socialdemokrater få er att diskutera, men det var faktiskt så att det blev litet grand – för att avslöja något av det som sades i de hemliga rummen – av "koko" i det borgerliga lägret när vi tog initiativ till konstruktiva samtal. Ni var ovana vid den situationen!

Vi skall inte slå igen några dörrar, men ni skall när ni går från den här debatten veta en sak, nämligen att vi med samarbete menar något alldeles annorlunda än att bara acceptera centerns förslag. Ni får faktiskt lov att börja diskutera – att komma med något – ni också.

Jag är sedan, Hans Petersson i Hallstahammar, alldeles övertygad om att den politik som vi nu kommer att föra verkligen blir en politik som vi med stolthet kan kalla för vänsterpolitik. Vill vpk vara med och föra en konstruktiv politik, så är det självklart ett sundhetstecken. Vi socialdemokrater betraktar oss som den svenska politikens reella vänster.

Talmannen anmälde att Rolf Wirtén och Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 18 BO SÖDERSTEN (s):

Herr talman! Vid de senaste årens finansdebatter har det funnits skäl att inta en tämligen pessimistisk attityd. Jag vill inte påstå att vi inför dagens debatt har anledning till någon mer okvalificerad optimism. Ändock kan

vissa hoppfulla tecken börja inregistreras. Om den politik som inleddes med höstens devalvering kan fullföljas med kraft och logik under ett par år, borde en definitiv vändning till det bättre kunna ske.

För att sätta in dagens socialdemokratiska politik i dess rätta perspektiv är det nödvändigt att säga ett par ord om de gångna sex årens politik. Det är nödvändigt, inte enbart för att förstå ingredienserna i den socialdemokratiska strategin, utan också för att visa felaktigheterna i den mytbildning som man från borgerligt håll nu som bäst är i färd med att sprida.

Med facit i hand är det nu ofrånkomligt att konstatera att de borgerliga sex åren innebar en utomordentligt dålig utveckling för svensk ekonomi. Det började egentligen omedelbart med den första trepartiregeringens två första år, 1977 och 1978. Då fick vi en total stagnation under 30 månader i svensk ekonomi. Samtidigt påbörjades undermineringen av statsfinanserna genom att regeringen på en och samma gång förde en åtstramningspolitik när det gällde privat konsumtion och hemmamarknad och en expansionspolitik när det gällde de offentliga utgifterna. Det gjorde att statens inkomster låg konstanta under ett par år, trots en betydande inflation – jag talar nu om löpande priser – samtidigt som de offentliga utgifterna steg i höjden. Redan 1978 hade man också lyckats åstadkomma ett budgetunderskott på 33 miljarder, som sedan fortsatte att växa med 10–15 miljarder om året.

Låt mig för exakthetens skull ange utvecklingen när det gäller budgetunderskotten per kalenderår:

Redan 1978 hade vi ett budgetunderskott på 33 miljarder kronor, 1979 44 miljarder, 1980 54 miljarder, 1981 66 miljarder och 1982 – alltså i fjol – 82 miljarder. Socialdemokraterna, som hade regeringsansvaret under de tre sista månaderna det året, kan knappast lastas för detta.

Dessa siffror visar helt entydigt att de borgerliga alls inte hade budgetutvecklingen under kontroll, utan att underskotten växte med ett slags sinister inneboende automatik, som de borgerliga regeringarna inte förmådde göra något som helst åt.

En väsentlig orsak till denna utveckling var den dåliga reala tillväxten i den svenska ekonomin. Åren 1977 och 1978 var som sagt två förlorade år. Efter en hygglig uppgång 1979 blev det sedan på nytt stagnation. Både år 1981 och år 1982 hade vi sjunkande inkomster.

Tillsammansaget har detta gjort att utvecklingen i Sverige varit betydligt sämre än den varit i genomsnittet av OECD-länder och andra industriländer under åren 1977–1982. De borgerliga regeringarna älskade på sin tid att skylla ifrån sig på omvärlden. Faktum är dock att den genomsnittliga utvecklingen var mycket bättre i OECD-länderna än i vårt land. Där kunde man under de sex aktuella åren trots allt konstatera en ökning av nationalprodukten och inkomsterna på i genomsnitt 2,5–3 % om året, under det att vi, som sagt, hade så gott som total stagnation. Om vi hade haft samma utveckling som andra industriländer, skulle vi i fjol ha haft 60 miljarder mer i resurser att röra oss med än vad vi i själva verket hade.

Om man så vill, kan man säga att det är ett mått på vad borgerliga regeringar kostat oss i utebliven produktion. Det här är en väsentlig

förklaring till budgetunderskotten. Hälften av den summan skulle ha tillfallit det offentliga i form av ökade skatteintäkter. En tillväxt som hade skett i takt med utvecklingen i genomsnittet av OECD-länderna skulle ha gjort det mycket lättare att sanera statens affärer. Därtill kommer den mest ödesdigra balansbristen i den svenska ekonomin: våra underskott i utlandsaffärerna. Trots det utomordentligt dåliga kapacitetsutnyttjandet i vår ekonomi tvingades vi under de sex nämnda åren att samtidigt låna 100 miljarder utomlands.

Sådant var läget för den svenska ekonomin då den socialdemokratiska regeringen tog över efter valet. Det var en i högsta grad sårbar ekonomi som den nya regeringen fick överta.

Den sårbarheten blev omedelbart uppenbar. Redan i mitten av augusti, månaden före valet, kunde vi konstatera en tendens till kraftig utströmning av valutor från vårt land. Kapitalutströmningen fortsatte, och den kulminerade under ett par veckor före och ett par veckor efter valet. Det är inte svårt att förstå varför så blev fallet. Ett land med så svag bytesbalans som Sveriges ligger öppet för spekulativa kapitalrörelser i dagens internationella värld. Med bytesbalansunderskott som kumulativt fortsätter att öka med 1,5 miljarder i månaden kommer förväntningarna till slut bara att gå åt ett håll: hela världen tror att kronans värde snart kommer att skrivas ned på nytt.

I exakt samma situation hade trepartiregeringen befunnit sig i januari 1981, då vi också hade ett kraftigt utflöde av valuta. Vad man då tvangs till var en chockhöjning av räntan för att försöka få bukt med och stopp på valutautflödet.

Den nya socialdemokratiska regeringen hade därför egentligen enbart två alternativ att välja mellan. Man var pressad mot väggen. Man kunde välja antingen, som var fallet under den borgerliga regeringen, en kraftig räntehöjning med allt negativt som en sådan skulle medföra eller en nedskrivning av kronans värde, dvs. en devalvering. Med tanke på det läge som svensk ekonomi befann sig i var det naturligt att regeringen valde att genomföra en devalvering.

Tanken att man i stället skulle ha prövat en ren åtstramningspolitik var nödvändigtvis förfelad. En sådan politik hade nämligen lett till en kraftig stegring i arbetslösheten och en ytterligare försvagning av en redan svag ekonomi. Det var i grunden det moderata, konservativa alternativet. Det andra, motsatta alternativet om en expansion var uteslutet på grund av underskotten i bytesbalansen och storfinanserna.

Mot denna bakgrund blev den tredje vägen det naturliga alternativet. Vi måste nämligen komma ihåg att samtidigt som vi levde över våra tillgångar – i den meningen att vi hade dessa underskott i våra affärer med utlandet – levde vi också under våra tillgångar, för vi använde inte de resurser som fanns i landet, framför allt inte den arbetskraft som stod till vårt förfogande.

I detta läge blev devalveringen den logiska politiken. En devalvering gör att svenska produkter blir mer konkurrenskraftiga. På hemmamarknaden kan nu våra egna importkonkurrerande företag ta över en större del av vår egen svenska marknad. Samtidigt kan en större andel av den utländska

efterfrågan vridas över mot de svenska produkterna. Tillsammans gör detta att efterfrågan på svenska produkter och tjänster ökar, även om kanske efterfrågan totalt inom landet sjunker. Det är själva vitsen med devalveringen som det gäller att förstå. Och devalveringen blir därför också kärnpunkten i den tredje vägens strategi.

Det är litet egendomligt att nu se de borgerliga partiernas reaktion på denna den tredje vägens politik. Moderaterna försöker att tala om annat. Å ena sidan hävdar moderaterna att vi måste expandera den konkurrensutsatta sektorns del av vår ekonomi. Men å andra sidan säger de att den här devalveringsstrategin är felaktig – den är någon felaktig och gammaldags "tillväxtstrategi". Detta går naturligtvis inte ihop. Sanningen är den att det inte finns någon enskild åtgärd som med sådan kraft befrämjar just den konkurrensutsatta sektorns expansion som devalveringen.

I likhet med vad som varit fallet under sex år när vi haft borgerliga regeringar försöker moderaterna nu att springa undan från ansvaret för de verkliga realiteterna, samtidigt som de talar om någon annan värld där utanför, något slags inbillad värld, och uppträder som någon sorts sturska karlar, skärande pipor i propagandans vass.

Mittenpartierna har – som man kunde vänta sig – en mer tveeggad inställning till devalveringen. De kan inte riktigt förneka att en devalvering framstod som mer eller mindre nödvändig i oktober, men de anser att den inte hade bort bli så stor – 5–6 % hade kanske räckt. Vidare beklagar sig mitten över att en devalvering har ett moment av internationellt konkurrensmedel över sig. Mot detta kan sägas att i det läge som vi befann oss i efter sex borgerliga år hade vi inget annat val: vi måste helt enkelt stärka vårt internationella konkurrensläge om vi skulle kunna återvinna marknadsandelar – och det är det som det rör sig om. Vi måste återvinna marknadsandelar för att på nytt nå balans i vår ekonomi.

Sedan ägnar sig mittenpartierna åt en helt felaktig – jag skulle nästan vilja säga grotesk – historieskrivning, då man försöker påstå att socialdemokraternas fyra vallöften skulle ha utlöst sensommarens och höstens valutautflöde. Detta är helt nonsens. Bankirerna på Wall Street och gnomerna i Zürich håller inte reda på alla sådana detaljer. En helt finansierad, mindre omläggning i transfereringssystemet – som det rörde sig om här – påverkar inte dem och inte någon internationell valutaspekulation. Den internationella valutaspekulationen bestäms helt och hållet av de kumulativa, grundläggande bytesbalansunderskott som fanns och som hade blivit kroniska, som ökade för varje månad, under de borgerliga åren.

En annan felaktig tankegång som föreligger hos både moderaterna och mittenpartierna är att den devalvering som regeringen genomförde kan lyckas enbart om vi får en internationell konjunkturuppgång. Jag skulle vilja säga att det är precis det motsatta som är fallet. Med en internationell konjunkturuppgång hade vi möjligen chans att klara oss även utan en devalvering. Men utan en sådan uppgång framstår devalveringen som den enda försäkran som vi kan ha mot fortsatta bytesbalansunderskott. Det är självklart att en devalvering också har vissa nackdelar. Vi kommer att få en

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

momentan uppgång i inflationstakten. Reallönerna pressas tillbaka, och det är obehagliga biverkningar. Men dem har vi från socialdemokratiskt håll, från regeringshåll, heller aldrig försökt att dölja. Även om avtalsrörelsen har en viss tröghet, tyder dock mycket på att de fackliga organisationerna och en bred allmänhet också inser och accepterar dessa biverkningar. Man förstår att en kort tid av obehag kan vara nödvändig för att på längre sikt nå balans i den svenska ekonomin.

Oppositionens attityd är minst sagt falsk. Det går inte att på en och samma gång önska sig den expansion av den konkurrensutsatta sektorn som man vill ha och tro att man kan få den utan någon som helst form av nedpressning av inhemsk efterfrågan och absorption. Det går helt enkelt inte ihop. Vill man ha de goda, önskvärda följderna tvingas man också acceptera det som inte är fullt så trevligt under en förhoppningsvis relativt kort tidsperiod.

Det är givetvis också av största vikt att devalveringsstrategin följs upp med en återhållsam löneutveckling. På den punkten tror jag att det finns anledning till en relativ hoppfullhet. Ett bärande inslag i den socialdemokratiska politiken har just varit att sträva efter rättvisa i fördelningen, så att den relativa återhållsamhet som måste till kan accepteras av alla. I detta perspektiv blir också höstens fyra vallöften åtgärder som på litet längre sikt stimulerar produktiviteten och leder till att den nödvändiga anpassning som måste till underlättas.

Men vi socialdemokrater är också på det klara med att vi i arbetet på att sanera statens affärer efter de borgerliga olycksåren måste försöka banta budgetens utgiftssida. Automaten måste ses över, och kraftigare politiska prioriteringar måste med all sannolikhet till.

Jag är litet förvånad över den diskussion som vi har haft i dag. Om man ser till fakta skall man finna att mittenpartiernas budgetförslag bara skiljer sig ytterst marginellt från regeringens. När man har skalat bort all luft och alla trick med fonder och annat kan det röra sig om en besparing i storleksordningen 2 miljarder kronor. I samband med ett underskott på 90 miljarder är det snarast växelpengar det rör sig om. Jag anklagar inte mittenpartierna för detta. Det är ohyggligt svårt att på kort sikt åstadkomma väldigt kraftiga nedskärningar, om man vill behålla någorlunda social rättvisa och försöka bekämpa arbetslösheten. Allt jag vill säga är att vi i den meningen sitter i samma båt, och att det gäller att gemensamt försöka lösa det problem som vi har framför oss.

Moderaterna är litet käckare, den erkänslan måste man ge dem. De vill skära ned, inte med vad de själva påstår, stora siffror, utan med i netto kanske 9–10 miljarder – det är möjligt. Det beror litet på hur de olika variablerna i ekonomin faller ut. Men vad leder det till? Jo, det leder ovedersägligen till att vi under kommande budgetår får en ökning av den öppna arbetslösheten med 40 000–50 000 människor. Det leder också till att beredskapsarbeten dras in, att arbetslöshetsförsäkringen försämras etc. Det leder till en klar omfördelning från de sämst ställda, de mest utsatta, till de mer välsituerade. Det är de alternativ vi står inför. Men själva det grundläggande problemet kvarstår, och det bör man ta tag i med allvar. Det

är klart att om vi lyckas med den tredje vägens strategi, som innebär att vi får upp tillväxttakten i vår ekonomi från ungefär den halva procent som vi har haft under de senaste sex åren till låt oss säga 2,5–3 %, som är fullt realistiskt, bidrar vi också till förutsättningar för ett saneringsarbete som är avsevärt mycket bättre än det som förevarit under de senaste sex åren.

Jag sade nyss att den devalveringsstrategi som regeringen valt kan ses som en politik där vi så långt som möjligt av egen kraft söker lösa våra problem. Även om den internationella marknaden inte skulle öka särskilt kraftigt, är det nödvändigt för oss att försöka ta större marknadsandelar för svensk industri, både hemma i vårt land och utomlands.

Detta innebär naturligtvis inte att man på något sätt förnekar vårt internationella beroende. Men världsekonomins utveckling under det senaste decenniet har varit svag. Inte minst beror detta på en nästan total avsaknad av försök att samordna politiken i olika länder för att söka lösa problem som till sin natur är internationella. Hade man svarat på ett mera adekvat sätt på den första oljeprisökningen 1973–1974 med ett internationellt samarbete mellan OECD och OPEC, skulle man ha kunnat lösa ett stor del av 1970-talets problem.

I själva verket kontrasterar den attityd som intagits under de senaste tio åren kraftigt mot den som rådde under tiden från Marshall-hjälpens dagar i slutet av 1940-talet fram till början av 1970-talet. Det råder inget tvivel om att bristen på internationellt samarbete och samordning varit en starkt bidragande orsak till den svaga prestationsförmågan hos den internationella ekonomin under det senaste decenniet.

Detta märks inte minst på det internationella valutasystemets sätt att fungera. Sedan rörliga växelkurser i mer allmän skala infördes 1973 har vi haft utomordentligt kraftiga svängningar i växelkurserna hos ledande valutor som dollar, tyska mark och yen, som ingalunda kan förklaras av underliggande fundamentala ekonomiska faktorer. Vissa länder har också medvetet fört en restriktiv penningpolitik, som drivit upp värdet på den egna valutan. Men i ett system av rörliga växelkurser gäller att den enes bröd är den andres död. Om ett land apprecierar, tvingas andra länder att depreciera. Länder som USA och England har därigenom försvårat inflationsbekämpningen i andra länder. Ekonometriska studier som gjorts visar att den drygt 20-procentiga appreciering av dollarn som ägt rum ökat inflationsgraden i Västeuropa med åtminstone 3 %. Det är naturligtvis en ganska ansevärd inflationschock som Västeuropa har fått svälja.

Därtill kommer förstas att den monetaristiska politiken – det är detta som är det centrala i vår kritik av den – kostat de egna länderna utomordentligt stora förluster i hög arbetslöshet och förlorad produktion.

Låt mig ta USA som exempel. Vi kan räkna med att BNP-gapet i USA, dvs. produktionsförlusten till följd av den monetaristiska penningpolitik man har fört, uppgår till storleksordningen 300 miljarder dollar om året. Det är en ofattbart stor siffra. Den är större än de samlade amerikanska försvarsansattningsningarna, eller ett belopp som är ungefär fyra fem gånger så stort som hela den svenska nationalprodukten. Det är möjligt att man inte bryr sig om

de 13 eller 14 miljoner arbetslösa som man har i Förenta staterna. Men även en konservativ som Lars Tobisson borde ändå rysa litet, tycker jag, inför tanken på det vanvettiga slöseri som denna politik innebär.

I dagens ekonomi hänger alla länder samman, och därför är det svårt för ett enskilt land att föra en expansiv ekonomisk politik. Det är därför som både regeringen i finansplanen och vi socialdemokrater i utskottet med sådan kraft och emfas framhållit behovet av samordning och samarbete på det internationella ekonomiska planet. Här stöds vi också av samtliga partier utom av moderaterna. Moderaterna framhärdar i sin roll av motvalls käring. De ställer sig vid sidan av och pekar finger och säger att vi vill "pådyvla" andra länder vår mening.

Detta är rent nonsens. Allt som vi argumenterar för är ett organiserat samarbete, av det slag som förekom under ett kvartssekel av exceptionell tillväxt i utrikeshandel och produktion som faktiskt förelåg i den industrialiserade världen fram till början av 1970-talet. Lars Tobisson och hans gelikar har en mörkblåhet som verkligen förvånar. Men de tycks inte riktigt hålla reda på fakta om vad som händer utomlands. Nu är det faktiskt så att man även i USA kan se tecken på en omsvängning. I november–december lanserade Reagans administration t. ex. ett ganska stort vägbyggnadsprogram. Visserligen förnekade man att man gjorde det av sysselsättningskäl, men de positiva stimulans effekterna av denna ganska stora upprustning av det amerikanska vägsystemet är naturligtvis påtagliga.

Den mycket konservative amerikanske finansministern tog också i november ett initiativ till ett samarbete inom den internationella valutafondens ram för att lösa de skuldsättningsproblem som fanns och som hade blivit mycket påtagliga när president Reagan besökte Mexico och vissa andra latinamerikanska länder.

Av Lars Tobissons anförande här i dag verkar det nästan som om han är mera Reaganit än Reagan själv. Kanske är de svenska moderaterna större anhängare av Reaganomics än den amerikanske presidenten!

Menar verkligen Lars Tobisson och hans meningsfränder att det är bättre att varje land stretar åt sitt håll än att länderna söker samordna sin politik i kompromissens anda för att nå en stabilisering av valutasystemet och åstadkomma en expansion hos världshandeln? Är er tro på marknadskrafternas förträfflighet så blind att ni totalt tappat ert sunda förnuft?

Jag nämnde i inledningen till mitt anförande att det finns vissa tecken i den internationella utvecklingen som kan ge anledning till en försiktig optimism. Stämningsslaget börjar nu svänga, och allt fler tror på en konjunkturuppgång redan detta år. Om den kommer från Amerika är vi enbart tacksamma för det. Det är i och för sig inte heller särskilt märkligt – Amerika har tre år av tillbakagång och stagnation bakom sig. Det som går ned brukar förr eller senare komma upp! Vi har nu sett att räntorna sjunker. Det har lett till att i första hand byggsidan fått fart.

Men också i Storbritannien och i Västtyskland är utsikterna ljusare nu än för ett halvår sedan. Om Margaret Thatcher inför ett val – som hon f. ö. ingalunda är säker på att vinna, Lars Tobisson – tar sitt förnuft till fånga och

stimulerar den engelska ekonomin, så är det så mycket bättre för världsekonomin. – Allt detta gör att sannolikheten för en viss draghjälp utifrån ökar.

Om den här bilden står sig kommer det givetvis att underlätta den förbättring av den svenska bytesbalansen som man med devalveringsstrategin försökt åstadkomma. Samma sak gäller de sjunkande oljepriserna, som både direkt och indirekt kan få mycket stor betydelse för att hjälpa till att avskaffa våra dåliga utlandsaffärer, dvs. rätta till bytesbalansen.

Men det här hindrar inte att vi till mycket stor del måste försöka lösa våra problem genom egna ansträngningar. Våra svenska balansrubbingar är alltför djupa för att kunna rättas till enbart genom en internationell konjunkturuppgång. Det var också därför som den tredje vägens politik med höstens kraftiga devalvering som centralt inslag var helt nödvändig. Det gäller nu för oss att fullfölja den politiken.

Jag kan inte hjälpa att jag tycker att det vore bra om den sanering som vi ändå står inför kunde genomföras genom ett samarbete av alla goda krafter. Vi socialdemokrater i finansutskottet har försökt inta en öppen attityd. Vi har försökt att nå en så bred samling som möjligt bakom utskottets förslag. Oavsett om vi får en internationell konjunkturuppgång eller ej kommer vi att ha ett mycket svårt, stort och tungt arbete framför oss när det gäller att restaurera den svenska ekonomin.

Med det, fru talman, ber jag få yrka bifall till finansutskottets hemställan i alla delar.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 19 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Jag undrar om det i finansutskottets 13-åriga historia har förekommit att dess betänkande över budgetpropositionen innehållit 23 reservationer. Den borgerliga opposition som för bara sex månader sedan ville beskriva sig såsom ett regeringsalternativ har splittrats i en svärm av partiklar, som flyger och far i alla riktningar. Förutom det numera rutinmässiga utfallet mot den borgerliga väderkvarnen, dvs. löntagarfonderna, har man kunnat ena sig bara i en enda ekonomisk fråga av någon dimension. Det är inte några större krafttag man kräver av regeringen, bara förslag om att bryta automatiken i statsutgifterna. I övrigt liknar borgerlig ekonomisk politik mest ett övergivet slagfält med få överlevande.

Man kan fråga vad detta symboliserar. En orsak är otvetydig. Moderaterna drar i väg åt höger i en fart, som varken folkpartiet eller centern vågar hänga med i. Jag kan ta ett exempel. Lars Tobisson gick så långt att han förkastade tanken på en internationellt samordnad aktion för ekonomisk tillväxt och sysselsättning, en tanke som t. o. m. hans partiledare Ulf Adelsonn ställde sig bakom i Nordiska rådet. I stället hyllade Lars Tobisson den ekonomiska politik som har förts i England och USA men som numera till vissa delar har övergivits, vilket påpekades av Bo Södersten. Här är

faktiskt Lars Tobisson mer konsekvent än sin partiledare. Den ekonomiska politik som moderaterna föreslår för Sverige skulle vinna högt gillande i de mest ultrakonservativa kretsarna i Europa och USA.

Men frågan är om detta räcker såsom förklaring till den upplösning av borgerlig ekonomisk politik som vi bevittnar här i dag. Så är knappast fallet, eftersom centern och folkpartiet bara för sex månader sedan klart utlovade att man i den budget som vi nu diskuterar skulle skära ner utgifterna med 12 miljarder kronor. I dag ansluter man sig alltså i allt väsentligt till den budgetpolitik som regeringen för – låt vara att centern försöker skapa ett annat intryck genom diverse bokföringstransaktioner.

I den föregående debatten mellan finansutskottets ledamöter växlades många repliker om vem som var samarbetsvillig och vem som inte var det. Om vi slutar kivas om den saken och ser till substansen, råder det, som jag ser det, ändå ingen tvekan om att oenigheten om själva inriktningen av budgetpolitiken definitivt inte är så stor som retoriken ger intryck av. Vi och mittenpartierna vill minska budgetunderskottet, men vi vill inte minska det i sådan omfattning och i sådan takt att vi skapar mer arbetslöshet. När det gäller åtgärder på utgiftssidan är vi långt mer ense än för ett år sedan om att hårdheten i sådana ingrepp måste hållas tillbaka av fördelningspolitiska hänsyn.

Det är möjligt, fru talman, att jag med åren har blivit en smula lomhörd. Men jag tyckte mig höra en liten, liten ny ton i dagens debatt. När vi senast i december diskuterade regeringens ekonomiska politik, talades det om att katastrof, elände och sammanbrott väntade Sveriges ekonomi. Men nu fördöms inte devalveringen, i varje fall inte lika kraftfullt. Alla, t. o. m. Lars Tobisson, börjar nu tala om ljusglimtar. Man varnar också för att förbättringen av Sveriges ekonomi skall bli så kraftig och gå så snabbt att vi glömmer våra långsiktiga ekonomiska problem.

En svala gör förvisso ingen sommar. Det behövs säkert en hel svärm, innan samarbetsklimatet blir vad antagligen svenska folket önskar. Men om denna svala ändå har visat sig här i dag, kan det bero på att också det ekonomiska klimatet så smått börjar bli mindre kylslaget. Det är således inte lika lätt att i dag döma ut socialdemokratiens ekonomiska politik, när vissa resultat börjar visa sig.

Först finns naturligtvis tendenserna till den internationella konjunkturuppgången. Vi har de sänkta oljepriserna som kan hjälpa till. Detta muntrar upp, men vi tar definitivt inte åt oss äran av detta.

Däremot kan Sveriges regering medverka till att en verklig internationell återhämtning sker genom att aktivt delta i det samarbete som håller på att växa fram för att få till stånd en samordnad internationell aktion för ekonomisk tillväxt och sysselsättning. De senaste veckorna har ökat tillförsikten om att vi skall kunna nå vissa resultat i det arbetet.

Men också i vårt eget land finns hoppfulla tecken. Vi har en ökad orderingång till exportindustrin. Vi har en växande optimism i näringslivet som tar sig många uttryck. Vi har fått ett lägre inflationstryck än vi hade fruktat, och underskottet i bytesbalansen blir i år antagligen långt mindre än

vi trodde. Dessutom har räntan kunnat sänkas, och arbetslösheten har kunnat hållas åtminstone oförändrad genom mycket kraftiga insatser. Särskilt glädjande är att ungdomsarbetslösheten enligt den senaste mätningen nu börjar minska påtagligt.

Men det vore mig fjärran att därmed säga att några som helst segrar är vunna. Vi har ännu att genomföra den svåraste fasen i regeringens ekonomiska strategi. Då är det två problem som här träder i förgrunden.

Det ena är nödvändigheten att hålla nere kostnads- och prisstegringen, så att devalveringens verkan på näringslivets konkurrenskraft helt får slå igenom i ökad produktion, fler sysselsatta och ökade investeringar.

Det andra är det lika nödvändiga att hålla nere budgetunderskottet. Den dag – och den dagen ter sig nu inte alltför avlägsen – då aktiviteten i näringslivet ökar, då behovet av kapital för investeringar växer, kan ett alltför stort budgetunderskott bli ett allvarligt hinder för hela den processen. Dessutom hänger de här båda problemen samman och tenderar att förstärka varandra.

De borgerliga partiernas företrädare har ställt många frågor i dag om hur regeringen skall hantera det budgetunderskott som de till större delen faktiskt själva lämnade efter sig. Vi har givit ett svar i årets budgetproposition, ett svar som åtminstone två av de borgerliga partierna i allt väsentligt tycks ha accepterat.

Hur fortsättningen skall se ut, kommer regeringen att redovisa i kommande propositioner. Men låt mig i dag säga två saker.

Det ena gäller den tidigare så ofta omnämnda nödvändigheten att bryta automatiken i den statliga utgiftsutvecklingen. Jag tror att det var framför allt Nils Åsling som ville göra gällande att detta skulle vara en yrvaken upptäckt från socialdemokratins sida, någonting som vi har kommit på just nu under de senaste veckorna, att automatiken i statsutgifterna är ett problem och att den måste brytas. Låt mig därför citera några meningar ur socialdemokratis program Framtid för Sverige som lades fram i juni 1981 och där vi sade följande beträffande budgetpolitiken:

”Det blir vidare nödvändigt att bryta en del av den automatik som leder till att en stor del av de offentliga utgifterna ofrånkomligt drivs upp år från år. Statsmakterna bör ha större möjligheter än nu att förutsättningslöst pröva olika utgifter, både med hänsyn till det samhällsekonomiska läget och genom att väga olika utgifter mot varandra. Detta är inte möjligt om en stor del av utgifterna är låsta genom olika typer av automatik och indexbindningar.”

Detta sade vi i juni 1981. Det godtogs av vår partikongress, och det upprepade vi i valrörelsen.

Sedan tillade vi i den proposition som framlades i januari, att budgetpolitiken kommande år måste inriktas på att metodiskt och långsiktigt uppnå en statsbudget i bättre balans. I det arbetet kommer ett antal åtgärder att vara centrala, främst att minska automatiken i utgiftstillväxten och att öka statsinkomsterna.

Det andra är att det är lätt att stå här i kammarens talarstol och kräva förslag om ingrepp mot automatiken. För vad handlar det om när vi skall göra

det? Jo, det handlar om medborgarnas välfärd och levnadsstandard, om pensionärernas skydd mot kostnadsstegringar, om innehållet i familje-, bostads- och socialpolitiken. Det handlar om ändrade regler, sämre villkor och annat som berör människors vardag och svaga grupperns omständigheter: Därför är jag inte särskilt imponerad av att de tre borgerliga partierna har samlats kring att kräva förslag av regeringen om ingrepp mot automatiken. De förslagen är svåra att utforma, och det är det arbetet som pågår i regeringskansliet. När det är färdigt skall riksdagen få redovisning för vad vi har kommit fram till.

Anf. 20 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Först några korrigeringar med anledning av finansministerns inlägg. Han hävdade att jag förkastar tanken på internationell samordning av den ekonomiska politiken. Inte alls, om den går att få till stånd. Vad jag gjorde var att jag varnade för att knyta förhoppningar till att detta går att åstadkomma och sedan slå sig till ro här hemma och ingenting göra för att ta sig an de stora problem vi har och råda bot på dem.

Regeringarna i USA och Storbritannien överger inte sin politik. De fullföljer den. När de nu har nått förstahandsmålet att få ner inflationen är det fullt naturligt att de släpper på åtstramningen för att få i gång tillväxten. Men de har också klart uttalat att inträffar det att priser och räntor stiger, då kommer de att strama åt igen – även om det skulle bli obekvämt för Sverige, som har så mycket mer djupgående bekymmer att hantera.

Kjell-Olof Feldt tyckte sig kunna spåra ljuspunkter inte bara utomlands utan även här hemma. Det är ju roligt att kunna göra det, och det tillhör väl också i någon mån själva uppdraget som finansminister. Men de väldiga problem som vi nu snabbt måste ta itu med kvarstår och växer. Nils Åsling har redan frågat om de uppgifter som föreligger om att budgetunderskottet kan beräknas utvecklas långt förbi de 100 miljarderna. Låt mig spåda på med en fråga som gäller formerna för statens upplåning.

Frågan var staten skall låna pengar blir ju alltmer påträngande. Vi kan inte fortsätta att som hittills packa bankerna fulla med statsobligationer. Den konstlat låga obligationsräntan går ut över spararna. Bankernas resultat blir alltmer känsliga för svängningar i obligationskurserna. Framför allt bildar en sådan upplåning grund för en kreditexpansion som blir svår att kontrollera. Samma resonemang gäller i allt väsentligt försäkringsväsendet. AP-fonderna har dessutom av kända skäl slutat att växa.

Återstår då inom landet företag och hushåll. Jag har svårt att se hur hushållen i ett läge, där reallönerna faller och sparkvoten redan är mycket låg, skall kunna öka sitt obligationssparande i den utsträckning som krävs. Företagen har på kort tid placerat bortåt 45 miljarder i statsskuldsväxlar, och de skall fortsätta upp till 70 miljarder innan året är slut. Men det kan ju inte vara näringslivets uppgift i längden att finansiera statsskulden. Det här är en kortsiktig upplåning och kan liknas vid en likviditetsbomb. Vad avser finansministern att göra för att förhindra att den stora upplåningen vid en

konjunkturuppgång driver upp inflationstakten och räntenivån här i Sverige?

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

Anf. 21 NILS ÅSLING (c) replik:

Fru talman! Finansministern säger att det är en splittrad opposition som framtonar ur finansutskottets betänkande. Jag är inte säker på att man kan karakterisera det så. Visst finns det delade meningar i vissa frågor, men i de principiella frågorna, om det grundläggande ekonomiska systemet i vårt samhälle, finns det en enig opposition, om man exkluderar vpk.

Nejet till löntagarfonder skall finansministern inte negligera. Det är inget s. k. borgerligt flaggskepp. De kollektiva löntagarfonderna är ju ett socialdemokratiskt flaggskepp, och det säger vi samfällt nej till. Det är en viktig iakttagelse, tycker jag, som finansministern skall lägga på minnet.

Sedan säger finansministern att centern i sitt budgetalternativ gör vissa bokföringstransaktioner. Ja, vi tar fram en del engångsbesparingar i förvisningen om att det sedan skall bli möjligt att bryta automatiken och gå vidare. Jag tycker att det är litet nonchalant att säga att t. ex. vårt förslag att privatisera vissa statliga företag för att lätta budgetbelastningen är en bokföringstransaktion. Det är ett principiellt ställningstagande som vi har gjort och som är viktigt också när det gäller att minska budgetbelastningen.

Sedan gäller det naturligtvis devalveringen, som har kommit upp till diskussion här igen. Det är för tidigt att ge ett slutgiltigt omdöme. Man kan säga att vad som händer i den internationella ekonomin nu, ökad aktivitet i USA och Japan, OPEC:s nya problem med oljepriserna etc., egentligen kan komma att visa att devalveringen var ännu mer överdimensionerad. Vad säger den enskilde löntagaren som får satsa halva månadslönen på devalveringen? Hade inte hon eller han mycket hellre sett att vi hade genomfört karensdagarna och det reducerade indexskyddet för pensionerna? Folket ute på arbetsplatserna måste ställa sig frågan om inte devalveringen blir ödesdiger för privatekonomin. Man borde ha haft en bättre balans mellan privat och offentlig konsumtion i åtgärder.

Får jag sedan säga beträffande automatiken att den inte är någon ny upptäckt. Jag hoppas att finansministern är medveten om detta. Men vi har diskuterat t. ex. kompensationer för pensionärerna. Finansministern sade mycket frankt att det inte är någon tvekan: fr. o. m. 1984 får ATP-pensionärerna full och oinskränkt kompensation. Hur är det med verklighetsuppfattningen på finansdepartementet beträffande problemet med automatiken i den statliga budgeten?

Anf. 22 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Fru talman! Kjell-Olof Feldt tyckte inte att vi hade åstadkommit så värst mycket från den icke-socialistiska oppositionen när vi tog upp frågan om automatiken. Men det är ändå så att vi hade – och det har jag redovisat här tidigare – jobbat med frågan under den tid vi hade regeringsansvaret. Det finns åtskilliga promemorior som Kjell-Olof Feldt förvisso har tagit över. Jag

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

förmodar att han har gjort det och jobbar vidare med det här problemet. Han bör då veta att vi hade rätt avancerade planer och att det fanns möjligheter att omsätta de tankarna i konkreta förslag för Sveriges riksdag, om den politiska viljan förelagat. Men det underliga är då att den socialdemokratiska delen av finansutskottet inte ens vill vara med om att begära konkreta förslag utan stannar med att bara säga: Låt oss nu få konsekvenserna av automatiken belysta. Som om det skulle vara någonting spännande! Det har vi gjort länge. Det är ju känt vilket problem det är när utgiftssidan växer med 10–15 miljarder, för att vara försiktig, snabbare än vad inkomsterna gör. Det här är ett allvarligt problem som kräver större handlingskraft än i varje fall vad finansutskottets majoritet har visat på.

Hur skall vi kunna finansiera den offentliga sektorn framöver? Även här finns det oerhört allvarliga problem. Jag kan bara nämna ATP-systemet, där vi har fått en belysning från riksförsäkringsverket hur man behöver en uppräknings på avgifterna med omkring 1 % per år. Det kommer att vara en omöjlig börda att bära om det får följa en sådan trend. Någonting måste göras. Beredskapen måste höjas, Kjell-Olof Feldt, för att det inte skall gå snett för oss i den ekonomiska politiken framöver.

Sedan måste jag säga, fru talman, att det är litet upprörande att vi inte får våra förslag rätt redovisade och refererade i debatten. Både Bo Södersten och Kjell-Olof Feldt försöker göra gällande att det inte finns några rejäla besparingar i folkpartiets motioner. Om man räknar in de engångsbesparingar, typ att lyfta ut bostadslån o. d., som vi har föreslagit, kommer vi fram till besparingar på 30 miljarder. Om vi inte tar med dem utan tar reala besparingar som är bestående och kommer att vara mer värdefulla ju längre tiden går, har vi ändå pekat på möjligheter till 10 miljarder i besparingar. Det är inga små saker. Att vi sedan släpper på skattesidan för att hålla uppe efterfrågan i den svenska ekonomin är en annan del i vår politik. Vi får då ett budgetsaldo som ligger åtminstone 4 miljarder kronor lägre. Men finessen i folkpartiets politik är ju att vi skall låta människor få sin köpkraft via inkomster och sparande i stället för via transfereringar och subventioner. Det är en viktig ändring i den ekonomiska politiken.

Anf. 23 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Finansministern försökte nu ge en positiv bild av den internationella utvecklingen. Det är klart att sådana tecken dyker upp undan för undan, eftersom det har varit en så lång nedgång nu, så att man får vara tacksam om det finns några små tecken på en uppgång. I USA, som man ofta hänvisar till, beror det främst på, vilket Bo Södersten också sade, att Reagan smyger ifrån sin politik nu. Det kan ju tänkas att det kan komma någon liten uppgång.

Men SCB:s indikatorer på konjunkturläget ger väldigt dåliga besked om utvecklingen i Europa, framför allt i England och i Västtyskland. Det påpekas att arbetslösheten i Västtyskland är den största sedan Förbundsrepubliken bildades. Uppgifterna gäller januari månad i år.

Jag tror att det är farligt att bygga alltför stora förhoppningar på en

internationell konjunkturuppgång, och det framförde jag också i mitt första anförande. Vi kommer naturligtvis alltid, oavsett vilken politisk linje vi väljer, att vara till viss del beroende av en utländsk expansion. Men jag anser att det vore bra om man inledde en politik som medför att man kommer bort från ett så här stort beroende. Framför allt måste vi förhindra att det blir ännu större. Jag ser inga sådana tecken i regeringens ekonomiska politik, utan i huvudsak snurrar allt kring devalveringen. Devalveringen är det nav som skall ge oljan i alltihop, och sedan skall vi glida med i den internationella utvecklingen. Det är så det är tänkt.

Jag tror att det vore en fördel för landets ekonomi på lång sikt om vi gick in för en ökad planmässighet och mera närmade oss de konkreta förslag som vänsterpartiet kommunisterna framlagt för att få till stånd en sysselsättningsutveckling, vilket skulle innebära utbyggnad både av industri och av offentlig sektor.

Medan jag har finansministern här skulle jag vilja passa på att upprepa den fråga som jag ställde i mitt första anförande, eftersom den kom bort. Den gäller hur låginkomsttagarna i avtalsrörelsen skall kompenseras för skatteuppgörelsen. Men LO har nu visat att de som tjänar 150 000 kr. kanske får en kompensation genom avtalsrörelsen som tillsammans med skatteuppgörelsen skulle göra att de kan hänga med i inflationstakten, medan låginkomsttagarna inte ens får hälften. De förlorar i köpkraft gentemot andra. Den optimism i näringslivet som finansministern talade om kommer sig av att Volvo, ASEA, Saab och några stora läkemedelsföretag nu gör rekordvinster. Mot den bakgrunden vore det intressant att höra om finansministern tänker föreslå någonting för att skydda låginkomsttagarna mot devalverings-, skatteöverenskommelsens och avtalsrörelsens effekter.

Anf. 24 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Lars Tobisson ställde en fråga som är väsentlig och som jag skall försöka besvara så gott det går i nuvarande läge. Han frågade mig nämligen: Hur skall regeringen förhindra att den stora statliga upplåningen vid en konjunkturuppgång driver upp räntenivån i Sverige?

Först vill jag notera – det är ändå anmärkningsvärt – att en moderat står här och börjar tala om en konjunkturuppgång och en ökning av den ekonomiska aktiviteten i ett land som regeras av socialister. Det torde vara anledning att sätta kors i taket – om det inte vore så högt dit.

Men problemet kommer att finnas där, och det är därför budgetpropositionen och finansutskottets betänkande ägnar det så pass stor uppmärksamhet. Det är alldeles riktigt som Lars Tobisson säger, att genom den upplåningsmetodik som den tidigare regimen började använda – dvs. att låna upp en mycket stor del av budgetunderskottet genom korta s. k. statsskuldsväxlar som löper på maximalt 18 månader – snurrar en stor del av statsskulden nu runt med mycket korta återbetalningstider. Det gör att vi lever farligt.

Det var nog bekvämt att tillämpa den här upplåningsmetodiken i början med tanke på den stora likviditet som finns i näringslivet. Det finns

fortfarande så mycket pengar i näringslivet att det går att låna upp betydande belopp. Där finns över 50 miljarder f. n., och det kommer säkert att bli mera. Men det här blir, som jag sade redan i mitt föregående inlägg, ett allvarligt problem i det fall aktiviteten börjar öka, investeringarna går upp och näringslivet behöver sina pengar. Då finns det bara två vägar att gå. Den ena är faktiskt att hålla nere budgetunderskottet – vi har tidigare talat om vilka åtgärder som kan bli nödvändiga för att vi skall klara det. Den andra är – och det är i någon mån också ett svar på Hans Peterssons fråga – att med olika metoder dra in den överlikviditet i näringslivet som också vid en konjunkturuppgång kommer att finnas, även om den är mera ojämnt fördelad. Vi använder en sådan metod i år genom den tvångsvisa eller obligatoriska avsättningen av vinster till särskilda investeringsfondskonton i riksbanken. För att hålla räntenivån under kontroll kan vi behöva använda den metodiken om igen, även vid en konjunkturuppgång, om likviditeten visar sig bli så ojämnt fördelad som vi antagligen får räkna med.

Det finns en tredje väg att gå, men den är så självklar att jag kanske inte behöver nämna den. Om uppgången i prisnivån i Sverige börjar dämpas – vilket jag tror blir fallet under loppet av det här året och under nästa år – då minskar också trycket på den svenska räntenivån. Skulle vi dessutom – vilket jag också tror är rimligt – minska underskottet i bytesbalansen, ökas utrymmet ytterligare för en självständig svensk räntepolitik.

Det finns alltså förutsättningar och möjligheter, men de behöver utnyttjas allihop, om vi skall kunna klara av det här – det kan bli svårt nog ändå.

Jag vill sedan återkomma till vad Nils Åsling sade. Det visar sig att han nu är nöjd med en opposition som principiellt är enig. Oppositionen behöver inte vara enig i någon sakfråga, utan bara i princip. Det påminner litet om läget under de borgerliga regeringsåren, då vi mer hade en regering i princip än en regering i praktiken. Och väl bekomme! Vi klarar oss naturligtvis också med en sådan opposition, men det vore roligt med en opposition som i sakfrågorna hade uppfattningar som gav substans åt debatten.

Sedan vill jag säga att jag inte alls är nonchalant mot centerpartiets sätt att försöka minska budgetunderskottet när jag säger att större delen av förslagen består av bokföringstransaktioner. Nils Åsling vet att det förhåller sig så. Av de 21 miljarder som man påstår sig minska budgetunderskottet med motsvaras 15 miljarder av förslag där man flyttar statlig upplåning till andra institut, dvs. det blir precis samma belastning på kreditmarknaden. Dessutom är det i själva verket så, att om ni i centerpartiet skulle ha minskat budgetunderskottet med 21 miljarder, så hade ni framstått som de verkliga depressionsmakarna i Sveriges politik och skapat en situation med massarbetslöshet osv. Ni bör alltså vara glada över att så pass mycket är bokföringstransaktioner, för i annat fall vore politiken orimlig.

På en punkt måste jag säga att jag inte tar åt mig, säger Nils Åsling. Det gäller idén om att privatisera statliga företag. Det är väl ingen bokföringstransaktion, säger han. Men det är det ända till den dag man har sålt de här företagen. Om Nils Åsling har några köpare till de statliga företagen som ställer upp och är beredda att betala pengar för dem, då blir det naturligtvis

ett reellt innehåll i motionen, men innan man skaffat fram några köpare innebär den bara att man har noterat ett hopp om en inkomst.

Slutligen vill jag säga till herr Åsling: Karensdagarna har använts till alla möjliga välsignelser i svensk ekonomi. Om vi hade infört karensdagar, då skulle industrin ha börjat producera och öka sin sysselsättning. Nu får jag höra att karensdagarna också skulle ha kunnat vara en ersättning för devalveringen. Om vi hade fått karensdagar skulle konkurrenskraften automatiskt ha ökat i svensk industri. Det var en märklig galt det där som går att använda till allt möjligt.

Nils Åsling tror väl inte att det hade fungerat så att lönerörelsen i Sverige, som förvisso är besvärlig nog ändå, och trycket på kostnaderna, som den orsakar, hade varit lättare att genomföra om man dessutom hade haft det kaos som införandet av karensdagar på vissa delar av arbetsmarknaden hade skapat. Jag lovar att då hade situationen verkligen varit helt ohanterlig.

Sedan vill jag säga till Rolf Wirtén att det stora i folkpartiets politik skulle alltså vara att folkpartiet i motsats till regeringen vill skapa köpkraft genom sänkta skatter och inte genom bidrag och subventioner. Nu tycker jag att folkpartiets resonemang är litet konstigt. Folkpartiet säger att man inte får dra ned efterfrågan för mycket, för det klarar inte konjunkurläget, och därför föreslås sänkt moms. Men momsen, Rolf Wirtén, skall sänkas den 1 januari 1984. Då förväntar åtminstone jag mig, och jag tror många med mig, att konjunkturen är på väg uppåt i Sverige, och det är mycket troligt att det just då skulle visa sig vara högst olämpligt att sänka momsen och öka budgetunderskottet och förstärka köpkraften den vägen.

Men det är riktigt att det till viss del är en annan ekonomisk politik. Det är en annan fördelningspolitik, för det som ni framför allt kräver när det gäller skatterna är att indexregleringen av inkomstskatteskalen skall genomföras fullt ut med mycket stora skattesänkningar för höginkomsttagare, långt större än dem som faktiskt blir ett resultat av marginalsattesänkningarna. Jag hoppas att Rolf Wirtén har observerat vilka problem som skattereformen skapar i årets avtalsrörelse, problem som vi var medvetna om från början och som den nuvarande regeringen gjorde betydande ansträngningar för att minska innan avtalsrörelsen kom i gång. Jag tror att vi delvis har lyckats, men problem finns det. Jag kan bara säga att om folkpartiets, och för den delen borgerlighetens, politik fått genomföras hade problemen varit ännu mycket större än vad de faktiskt är.

Till slut vill jag säga till Hans Petersson i Hallstahammar att kommunisterna alltid har hävdats att vi socialdemokrater är alltför internationella, vi gör Sverige alltför beroende av internationella marknader, och nu skall vi satsa på exporten. I stället bör vi enligt kommunisterna göra någonting annat. Man blir dock aldrig riktigt på det klara med vad kommunisterna menar. Vi skall satsa på planhushållning, vi skall förhindra import utan att stänga gränserna, vi skall hålla oss undan från det internationella inflytandet.

Men betänk en enda liten sak, Hans Petersson. Det stora internationella beroendet Sverige har just nu består i att vi har en nettoskuld till utlandet på 120 miljarder kronor, att vi i år skall betala räntor till utländska långgivare på

14 miljarder. Det är det internationella beroende som sex års borgerlig politik har försatt oss i. Den enda vägen ut ur detta beroende är faktiskt att öka vår export och minska vår import. Någon annan väg finns inte, om vi inte skall byta ekonomiskt system och införa det som f. n. utgör vardagens glädjejämn och tjusning i Östeuropa.

Anf. 25 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ja, Kjell-Olof Feldt, med socialdemokratisk politik hade upplåningen och skuldsättningen varit ännu större. Jag skall inte gräla om det, utan jag skall tacka för det intressanta svar som jag fick på min fråga. Det gav sådan mersmak att jag på stående fot utlovar en interpellation i ämnet, så att vi kan få litet mer tid för den diskussionen. I dag måste jag tyvärr ägna mig åt att knyta upp några andra lösa trådar.

Kjell-Olof Feldt tog antalet reservationer i finansutskottet som uttryck för borgerlig splittring. Nils Åsling har redan förklarat detta.

Men hur är det i regeringen? Jag tycker att det finns många tecken på att Kjell-Olof Feldt har det svårt med sina statsrådskolleger. Jag har redan påmint om ett uttalande häromdagen av Anita Gradin där hon betecknade det som helt nödvändigt att fortsätta att bygga ut den offentliga sektorn, och hon hänvisade till partikongressens beslut om en 2-procentig volymökning i kommunerna. Stämmer det med innehållet i den proposition som finansministern skall lägga fram endera dagen? Det kan vara intressant att få veta. När propositionen kommer skall vi i alla fall läsa den noga och se hur det förhåller sig.

Om nu Kjell-Olof Feldt har det svårt med statsrådskolleger, SSU, delar av A-pressen och fackföreningsrörelsen, så skall han ändå veta att han vid en omläggning av den ekonomiska politiken i åtstramande riktning alltid kan påräkna stöd från det största oppositionspartiet. Vi behöver inte sträcka ut någon hand; vi väntar att få en påringning på dörren.

Vi är dock intresserade av att få veta när detta sparpaket kommer. Att det kommer är jag personligen helt övertygad om. Regeringen försöker i finansplanen ge ett intryck av att budgetunderskottet nominellt skulle kunna sjunka något och, i reala termer, sjunka ordentligt nästa budgetår. Men i själva verket stiger naturligtvis underskottet år för år, om inte verksamma besparingsåtgärder sätts in.

Jag har tidigare förutspått att förslag därom måste presenteras senast i budgetpropositionen om knappt ett år. Det måste vara farligt, tycker jag, att fram till dess låta kommunalpolitiker och lojala partiarbetare, som läst partikongressens protokoll, tro att lösningen ligger i en tillväxt som härrör från den offentliga sektorn.

När avser finansministern att presentera det nödvändiga sparförslaget? Blir det redan i kompletteringspropositionen i vår? Blir det i sommar, när riksdagen inte är samlad men budgetarbetet i departementet börjar på allvar? Eller får vi ett numera traditionellt åtgärds paket vid höstriksdagens början, där socialdemokraterna överger den offentliga expansionspolitiken

och ansluter sig till den åtstramningslinje som vi moderater sedan länge har fört?

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

Anf. 26 NILS ÅSLING (c) replik:

Fru talman! Jag tycker att finansministern tar litet för lätt på detta med en principiellt enig opposition. De kollektiva löntagarfonderna är ju ändå en stor central, ideologisk och praktisk fråga för det socialdemokratiska partiet. Eller har jag möjligen missförstått det?

Finansministern säger sedan att det inte är någon sakfråga att de borgerliga partierna är ense om att säga nej till något som i grunden skulle förändra vårt marknadsekonomiska system. Det negligerar finansministern. Jag tror att det är att se något vårdslöst på frågan om de kollektiva löntagarfonderna och de därmed sammanhängande problemen.

Jag har tidigare i dag berört den debatt jag här i kammaren förde med Kjell-Olof Feldt om kompensationen till pensionärerna. Det är en fråga där det är ganska intressant att få en indikation på var regeringen står. Hur allvarlig är man när man uttalar sig allmänt välvilligt om vårt förslag om att systematiskt försöka bryta utgiftsautomatiken? Är det möjligt att gå till verket och bryta automationen i utgiftsökningarna och, som finansministern lovar, ändå ge full kompensation till ATP-pensionärerna? Jag har inte rätt till ytterligare repliker, men det vore trevligt att få en bekräftelse på detta av finansministern. Kan han ange med vilket allvar och anslag man i finansdepartementets fortsatta arbete tar sig an dessa automatikfrågor?

Så till frågan om besparingar och bokföringstransaktioner. Självfallet måste det finnas köpare av de statsliga företagen för att kunna frigöra kapital. Men det är faktiskt så med de flesta besparingsalternativ och besparingsinsatser att de måste ge effekt för att de skall vara att räkna med. Med hänsyn till hur kapitalmarknaden ser ut nu tror jag det skulle finnas stora möjligheter att privatisera en lång rad statliga företag. Jag tycker att man nu bör ta den chansen att lätta trycket på budgeten.

Finansministern ironiserade sedan över att jag tog upp exemplet karensdagarna i samband med diskussionen om devalvering.

Vad jag menade var bara följande. Devalveringen kostar ju genomsnittslöntagaren en halv månadslön. Det kan vi väl vara överens om, för det berömmar man sig ju av här. Men när vi föreslog införandet av karensdagarna, ett förslag som kostade väsentligt mindre, var det ingen hejd på talet om vilka olyckor som skulle vältra över löntagarna. Jag menar inte alls att de är utbytbara. Men när det gäller att komma till rätta med vår ekonomi är de båda reaktionerna ganska intressanta. Jag tror att de är betydelsefulla för löntagarna ute på arbetsplatserna.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag bara säga att jag i mitt inledande anförande försökte anslå en ton av samförstånd. Tyvärr måste jag konstatera att det ännu inte finns mycket av samförstånd. Tydligt är det en ganska lång bit kvar på vägen innan verkligheten hinner ifatt socialdemokratin och regeringen. Jag beklagar detta.

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Anf. 27 ROLF WIRTÉN (fp) replik:

Fru talman! I den här debatten har vi kunnat notera att det finns vissa ljuspunkter i den internationella ekonomin. Det är naturligtvis av vikt att ännu en gång slå fast att med Sverige jämförbara länder, för Sverige viktiga länder med tanke på handel etc., har en mycket lägre inflationstakt än vårt land. Vidare är det betydelsefullt att vi får en kraftig nedgång när det gäller oljepriserna. Det är saker som varken vi i den svenska riksdagen eller den svenska regeringen har något inflytande över.

Kjell-Olof Feldt sade tidigare att man nu börjar se resultat av den socialdemokratiska politiken. Men då är det viktigt att konstatera att dessa ting inte har ett dugg med er politik att göra. Tvärtom är det tyvärr så att vi i Sverige fortfarande har en inflationstakt som är dubbelt så hög som den vi hoppades på att ha den period under vilken skatteöverenskommelsen skulle genomföras. Naturligtvis är det väsentligt att målet för den reformen tryggas, att en 50-procentig marginalskatt skall gälla för 90 % av inkomsttagarna. Om vi inte når fram till det målet år 1985, har ni förfuskat själva reformen.

Kjell-Olof Feldt säger att den politik som folkpartiet för inte är så märklig. Man försöker föra över mera till människors inkomster, så att de får köpkraften den vägen i stället för att få den genom transfereringar via statskassan – det må gälla livsmedelssubventioner, bostadsrabatter eller någonting i den vägen. Här har vi ju gjort reala besparingar på 10 miljarder kronor, Kjell-Olof Feldt! Människorna får alltså en chans att själva skapa sin egen köpkraft via inkomster och lägre skatter. Men då säger Kjell-Olof Feldt att vi har en annan fördelningspolitik. Han pekar på sänkningen av momsen. Såvitt jag förstår är en lägre moms till fördel just för de lägre inkomsttagarna. Det är ju dessa som i egenskap av konsumenter mest känner av en hög moms. De drabbas mycket hårdare än de högre inkomsttagarna. Därför tycker jag att beskrivningen av vårt förslag var helt felaktig.

Fru talman! Allra sist vill jag säga att det fortfarande finns några allvarliga inslag i den svenska ekonomin som fordrar att regeringen tar krafttag. Det gäller att få ned inflationstakten. Det gäller att få ned budgetunderskottet, som är rekordartat. Ni måste förhindra att utgiftsökningen sker i samma takt som noterats under det senaste året, då vi haft en utgiftsökning på 17 %. När det gäller statsbudgeten är det ett rekord i utgiftsökningar. En sådan politik tål vi inte, med tanke på den obalans som vi redan har.

Anf. 28 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Fru talman! Då är vi alltså inne i den runda av debatten där Kjell-Olof Feldt hamnar i Östeuropa. Det brukar bli så när man debatterar med landets finansminister. När argumenten är slut kommer dessa buskisargument.

Vi har tidigare i dag diskuterat vpk:s ekonomiska politik, och den har av företrädare för finansutskottet bedömts som sympatisk men "konsumistisk". Det lyckades vi motbevisa. Den är inte konsumtionsinriktad – den är tillväxtinriktad på ett annat sätt som skapar jobb.

Senare kom en socialdemokratisk ledamot upp och sade att två miljarders skillnad i budgetunderskott – det gällde folkpartiet – var växelpengar. Då

måste väl tre fyra miljarder åt andra hållet – som i vpk:s förslag – också vara växelpengar.

Det är klart att när argumenten mot vpk:s politik är slut, då hamnar man där finansministern hamnar.

Det finns ändå en viss skillnad när det gäller att tro på att en ökad export skall kunna äga rum i en omvärld som har så stora problem som nu. Visst kan man peka på att det finns många tecken i USA. Men problemen i Västtyskland och England är ju större än någonsin. Vi menar att en ökad export kan ersättas av en minskad import genom ökad inhemsk produktion. Det är ett ganska enkelt, logiskt tänkande. Och det är i den riktningen som vi har föreslagit investeringar på samhällsekonomin område, för att kunna minska vårt importberoende, för att kunna få till stånd en ekonomisk utveckling som gör att vi på sikt kan betala våra utlandsskulder och räntor.

Vi måste också räkna litet grand med hur andra länder kommer att reagera på de svenska försöken att vinna denna exporttävlan. Kortsiktigt kan det bli vissa framgångar. Men vi hörde i morse att stålarbetarna i USA har sänkt sina löner med 9 kr. per timme. Och bilarbetarna har tidigare fryst lönerna för att de skall vinna sin exporttävlan. Detta är en omöjlig sats, herr finansminister.

Man måste gå in för en mer planerad utveckling där man bygger mer på vår ekonomiska framtid och på våra egna behov, att fylla den efterfrågan som finns inom landet.

Jag sade i mitt anförande att vi alltid kommer att vara beroende av utlandet. Oavsett om vi vill det eller inte och oavsett om vi går över till en socialistisk ekonomi eller fortsätter som vi gör, kommer vi att vara beroende av utlandet i mindre eller större grad. Men jag tror att det är farligt att öka beroendet. Och ni bygger er politik på att vi skall klara denna exporttävlan. Det är ju själva navet i alltihop.

Kort tillbaka: De som förlorar på devalveringen, de som förlorar på skatteuppgörelsen, de som får dåliga avtal, samtidigt som företagen gör enormt stora vinster – tänker ni kompensera dem med någonting? Tänker finansministern ta något initiativ för att se till att de som får betala dessa stora vinster, och de exportvinster som kanske kommer, skall få sin del? Ni har ju sagt i ert program att bördorna skall bäras solidariskt.

Anf. 29 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Fru talman! Lars Tobisson är väl något av en spårhund när det gäller att hitta splittrade regeringar. Och han har väl varit något av en katalysator när det gäller att spräcka regeringar, vad jag förstår, så jag begriper att han känner vittring här och att jaktlusten tilltar. Men jag skall göra honom besviken: Den socialdemokratiska regeringen står enig bakom de beslut som den fattar, och den kommer att så förbli.

Lars Tobisson sade någonting som – om jag fattade honom rätt – innebar att om finansministern skulle genomföra en politik i åtstramande riktning skulle han alltid kunna räkna med stöd från det största oppositionspartiet.

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Jag antar, fru talman, att detta var avsett som en s. k. dödskyss. Jag har nog väldigt små förväntningar om att den ekonomiska politik och den budgetpolitik som kommer att läggas fram under åren framöver av en socialdemokratisk regering kommer att kunna omfattas av moderaterna.

Det påstås gång på gång att vi under oppositionsåren aldrig hade något budgetalternativ med mindre underskott än de borgerliga. Men om man går tillbaka till riksdagens protokoll kommer man att finna att motsatsen är sant. Av det framgår att vi kunde visa att det var möjligt både att hålla tillbaka utgifterna och att förstärka inkomsterna, med andra effekter på människornas levnadsvillkor och standard än vad den borgerliga politiken innebar – helt enkelt genom att lägga den fördelningspolitiska tyngden på andra ställen. Vi kommer att fortsätta med det. Vi har inte gjort någon hemlighet av, och vi kommer att få tala om det många gånger, att vi icke kan skydda alla grupper från den ekonomiska politikens konsekvenser, utan att den ibland måste drabba även dem som har mycket små marginaler för att klara inskränkningar i sin ekonomi. Men det är en väldig skillnad jämfört med den politik som moderaterna i dag går in för och som så cyniskt uppenbart utgår ifrån att höga inkomster, stora förmögenheter och människor med näsa för lyckade affärer skall belönas mera genom samhällets försorg, medan det skall tas från andra, som inte har gynnats på det sättet.

Det är alltså denna totalt omvända fördelningspolitik som skapar en sådan oöverstiglig klyfta. I dag tror jag den inte bara finns mellan socialdemokratin och moderaterna, utan också mellan de övriga borgerliga partierna och moderata samlingspartiet. Och det är en välsignelse att det har blivit så att moderaterna isoleras i denna extrema högerpolitik.

Sedan ställer Lars Tobisson och andra också ett otal frågor om innehållet i kommande regeringspropositioner. Det tillhör kutymen att regeringen faktiskt, i varje fall inför riksdagen, besvarar de frågorna genom att framlägga sina propositioner.

Jag vill bara lägga till en sak i anslutning till det Lars Tobisson sade om expansion kontra åtstramning. Det försöker man nu, som många gånger förr, göra till en enkel svartvit fråga. Det finns en politik som man kallar för sparande och åtstramning, som har mängder av välsignelsebringande effekter, medan socialdemokratin står för en naiv och kortsiktig expansionspolitik. Jag vill ge Rolf Wirtén det erkännandet att folkpartiet i regeringsställning gjorde försök – man kom inte så långt så länge man hade moderaterna med sig i regeringen – och nu gör man försök i oppositionsställning att beskriva att det finns en politik som gör det möjligt att kombinera de här inslagen. Det finns för all del också sådana drag i centerpartiets politik. Det går att kombinera en politik som försöker strama åt den omedelbara konsumtionen, förbrukningen, men som stimulerar investeringar och byggande för framtiden. Det är där vi, och även mittenpartierna i viss utsträckning, tror att skiljelinjen går. Även de offentliga investeringarna, även det offentliga byggandet för framtiden är viktigt i den processen. Man skall inte, med användande av ideologiska skyglappar, så fort det är fråga om att bygga ut något som den offentliga

sektorn står för – aningen det är statliga företag eller offentlig verksamhet – säga att det måste stoppas. Där tror jag också att vi har en viktig skiljelinje i svensk politik. Det går att förena avsikterna att hålla tillbaka och t. o. m. att minska den omedelbara förbrukningen och att försöka spara och bygga för framtiden. Den politiken behöver samhällets medverkan, utan att vi för den skull på något sätt försöker minska ansträngningarna att öka de privata investeringarna. I dag får de utrymme i vår ekonomi. Vi behöver allt byggande för framtiden som vi kan få.

Nils Åsling blev ledsn på mig för att jag inte var tillräckligt samarbetsinriktad i min replik. Om igen kommer detta kanske inte helt meningsfulla tävlande om vem som är mest samarbetsvillig fram i debatten. Det kanske i och för sig är ett hälsotecken att vi vill vara samarbetsinriktade, i varje fall i våra retoriska övningar. Men i sak är det tydligen, om vi skall ta Nils Åsling på orden, löntagarfonderna som för Nils Åsling är det centrala problemet i centerpartiets relation till arbetarrörelsen. Jag vill bara säga så här till Nils Åsling: I stället för att tillsammans med moderaterna svinga svärdet mot en väderkvarn, för det är det ni gör i er reservation i dag, bör ni vänta tills det föreligger ett genomarbetat förslag och i så fall angripa det. Dessutom har vi faktiskt erbjudit överläggningar och diskussioner i den här frågan.

Det är ju inte många år, nästan bara månader, sedan både centern och folkpartiet erkände att vi har allvarliga problem i svensk ekonomi: hur vi skall åstadkomma ett tillräckligt stort sparande, hur vi skall få landets löntagare att avstå, så att vinsterna kan växa till en rimlig nivå, hur vi skall minska maktkoncentrationen i näringslivet och hur vi skall sprida inflytande och ägande. Detta har vi varit överens om i många år. Det är bara det att moderaterna gång på gång lockar ut er som Sancho Panza tillsammans med Don Quijote mot vår väderkvarn. Vänta ett slag, så får vi se om det inte skall gå att resonera i den här frågan också!

Jag tycker att vi borde ha klarat ut det där med karensdagarna. Vad vi hade emot dem var i och för sig inte kostnaden. Det är riktigt att devalveringen antagligen kostar mer än karensdagarna totalt sett. Problemet med karensdagarna var en social rättvisefråga, en klassfråga. Nils Åsling! Ni ville införa en klassklyfta som hade funnits tidigare i vårt samhälle och som vi med stora ansträngningar lyckats avskaffa. Ni måste förstå att vi som representerar för den rörelse som gjorde detta måste gå till angrepp mot dem.

Till Rolf Wirtén vill jag bara säga: All right, jag kan hålla med om att det säkert är bra att människor kan skapa sin egen ekonomiska situation genom arbete och inte behöver vara beroende av bidrag. Och vi skall sträva därhän. Men just när man gör denna förändring – och jag tycker ni tar i för mycket i år – blir det ändå så att den ena gruppen drabbas och den andra gynnas. Det är ett fördelningspolitiskt problem.

Till slut vill jag säga till Hans Petersson i Hallstahammar att jag blev förvånad över att få höra att det är ett buskisargument att tala med en kommunist om andra ekonomiska system än det kapitalistiska. Jag trodde att det skulle väcka stor förtjusning hos en vpk-are att få ta upp en debatt om den saken. Nu är det så att det hela inte handlar om det. Det handlar om att det är

svårt att exportera mera i en stagnerande världsekonomi. Det håller jag fullkomligt med honom om. Det var därför vi måste ta till en så pass kraftig devalvering, för att förbättra förutsättningarna för detta. Men det angrepp på socialdemokraterna som vänsterpartiet kommunisterna gör är orimligt. Ni säger att vi försöker öka vårt internationella beroende, när vi försöker göra motsatsen och minska det som är det verkligt farliga i dag, nämligen att vi sjunker djupare och djupare ner i skuldsättningens träsk, där vi till slut inte har något annat alternativ än att det är våra långgivare och internationella penningorganisationer som bestämmer vår politik. Det kommer vi aldrig att vara med på.

Förste vice talmannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 30 LENNART BLOM (m):

Fru talman! Det kan naturligtvis diskuteras om det är meningsfullt att ägna någon timme eller kanske mera åt ett meningsutbyte kring den kommunala ekonomin, eftersom regeringens ställningstagande ju ännu inte är fixerat annat än i sina huvuddrag. Emellertid är det samtidigt på det sättet, att den kommunala sektorn spelar så stor roll för ekonomin i stort att en finansdebatt utan en diskussion kring de kommunala frågorna nog måste anses vara alltför begränsad.

För de allra flesta skattebetalarna är kommunalskatten den klart större delen av den totala direkta skatten. Det är ett av många sätt på vilka man kan belysa den kommunala sektorns betydelse för individerna.

Vi har som bekant det högsta skattetrycket i Västeuropa, och förmodligen i världen, och därför måste vi på allt sätt se till att det skattetryck som kombineras av statsskatt och kommunalskatt hålls nere. Man kan verkligen fråga sig, när man ser utvecklingen under den senaste tiden, säg den senaste tioårsperioden, varför egentligen inte någonting har gjorts åt det klara missförhållandet att kommunalskatterna har stigit från 20 % till 30 %.

Det talas ibland om skattehöjningar på 50 öre och 1 kr. Det är ett för människorna i gemen inte alldeles klarläggande sätt att resonera om de här frågorna. Vad vi kan säga är att den kommunalskattehöjning som socialdemokraterna med stöd från olika håll genomfört i Stockholms kommun betyder ett par tre tusen för familjer med vanliga inkomster i Storstockholm, även om den bara uppgick till 1:70.

De höjningar av kommunalskatterna som skett avspeglas också i det faktum att kommunalskatterna i dag uppgår till ungefär 100 miljarder, medan däremot den direkta statsskatten uppgår till omkring 30 miljarder. Och vi är som bekant på väg upp. Det står på flera ställen i det aktuella betänkandet att de beräkningar som nu finns visar att kommunalskatterna, om ingenting görs, kommer att stiga och snart vara på väg mot 35 %.

Det har fattats beslut om en marginalskattereform, som först som bekant presenterades som en skattesänkning och sedan som en skatteomläggning –

nu står det klart vad det är: det är en gigantisk skattehöjning. Den kommer att misslyckas än mera, om vi tillåter kommunalskatterna att urgröpa de marginalsattesänkningar som ändå ingår i den omläggningen.

Jag har redan nämnt exemplet Stockholm. Det betyder i praktiken att människorna, om de inte har mycket höga inkomster, i dag i sina skattetabeller måste konstatera att de i själva verket kommer att få antingen lika hög skatt som hittills eller en skatteskärpning på grund av samverkande kommunalskattehöjning och icke lika långtgående statskattesänkning.

Höjda kommunalskatter urgröper och underminerar varje rimlig skatte-reform här i landet. Därför menar vi från moderat håll att det är absolut nödvändigt att nu långt om länge se till att dessa höjningar stoppas. Och det finns uppenbarligen, i det läge vi nu befinner oss i, bara ett sätt att stoppa dem, och det är att lagstifta. Den lagstiftning vi vill ha till stånd skall innebära att man tillfälligt och i avvaktan på en mera långsiktig lösning av problemen föreskriver ett totalt kommunalt skattestopp för åren 1984 och 1985.

Det är i själva verket här i salen som det beslutet och det ansvaret måste tas. Kommunalmännen, som ofta gör utomordentligt förnämliga insatser, har i dag helt enkelt inte någon möjlighet att motstå den press som kommer från skilda håll, eftersom de då skulle få göra mycket smärtsamma prioriteringar. Jag tror att det är nödvändigt och grundläggande för att få ordning på vårt lands ekonomi att man ser till att kommunalmännen också kan lägga ansvaret för ett kommunalskattestopp, med de negativa effekter det naturligtvis får, där det hör hemma; och det hör hemma här. Det är Sveriges riksdag som skall ta ansvaret för denna inskränkning, som det ju faktiskt är, i den kommunala självstyrelsen, och det beroende på att vi har ett övergripande ansvar för samhällsekonomin.

Jag är emellertid, fru talman, också angelägen att understryka att den krympningen av den landstingskommunala eller primärkommunala sektorn naturligtvis inte alls måste innebära att värdefull service och värdefulla tjänster helt plötsligt bara försvinner. Det finns ju andra som kan sköta saker här i världen än kommuner och landsting, och ofta bättre. Jag behöver bara nämna City Akuten här i Stockholm som ett exempel. När den offentliga sektorn har misslyckats med att klara av vårdsektorn som den skall, går det att ordna det på annat sätt, och det är naturligtvis den linjen vi måste följa när vi i dag är på väg mot en fullkomligt orimlig situation med en offentlig sektor som ligger på omkring 70 % av bruttonationalprodukten.

På den socialdemokratiska kanten skulle man väl möjligen kunna tala om en viss långsam tillnyktring på det här området. Så sent som vid en interpellationsdebatt i höstas hävdade finansministern att socialdemokraterna höll fast vid 2 % volymökning; det var nödvändigt för att tillgodose rimliga anspråk. I finansplanen är man mera vag, och i det största minoritetsyttrandet i finansutskottet använder man en formulering som ordagrant bör läsas in i protokollet.

”Det finansiella utrymmet sätter gränser för kommunernas tillväxt”, heter det nu. Det betyder ju att man uppenbarligen inte är beredd att låsa sig för en viss nivå, vare sig det är fråga om 1, 2 eller någon annan procent. Det måste

vi, som länge har drivit dessa frågor, ändå betrakta såsom ett mycket betydande framsteg. Men ännu föreligger inte propositionen med detaljerade förslag om den kommunala ekonomin, utan den tillhör det batteri av förslag som regeringen genom finansministern här har aviserat. Det innebär i sin tur att den bedömning som vi från olika partier i dag gör av den kommunala ekonomin sker allmänt och mot bakgrund av den ansträngda samhällsekonomin.

Sammanfattningsvis, fru talman, vill jag i detta sammanhang för moderaternas del framhålla att det över huvud taget inte finns något utrymme alls för fortsatt kommunal utbyggnad annat än till äventyrs genom omprioriteringar. Men även de kommer att vara relativt besvärliga. Planeringen måste nu inriktas på att bromsa upp och direkt minska den offentliga kommunala verksamheten. Metoden är kommunalt skattestopp och en inriktning på ökad privatisering av en rad uppgifter. Där får man pröva sig fram. Att driva verksamhet i egen regi t. ex. är ofta utomordentligt mycket dyrbarare och sämre än att lämna ut uppdrag på anbud. Man får över huvud taget på ett helt annat sätt än vi hittills varit vana vid pröva möjligheterna att avkommunalisera verksamheter. Den kommunalisering – eller socialisering, om man så vill – av en stor del av vår verksamhet som har skett under efterkrigstiden måste nu bromsas upp.

En specifik fråga, som är av stort intresse i pengar räknat, är indragningen av kommunalt skatteunderlag till staten. Såvitt jag förstår råder det enighet om att indragningen för kommuners och landstings del när det gäller underlaget för fysiska personer var ett provisorium för 1983 och att kommunerna skall ha kvar sin fulla beskattningsrätt på denna punkt. Beträffande juridiska personer framgår det av finansplanen och väl också av den proposition som kommer om någon vecka att socialdemokraterna nu är helt beredda att acceptera att flera miljarder kronor i form av kommunala bolagsskatter även under 1984 och därefter dras in till staten. Det var ju dessa förslag som den borgerliga regeringen lade fram och som möttes av högljudda förebråelser om stöld – för att inte ta till ännu värre uttryck. Men nu är de accepterade. Det är ett omtänkande som vi naturligtvis kan välkomna, men det är trots allt litet beklagligt att socialdemokraterna inte kunde diskutera dessa saker i lugn och ro med den dåvarande majoriteten, medan de själva var i opposition.

Vi moderater anser att denna omläggning, denna reform, bör fullföljas på det sättet att kommuners och landstings beskattningsrätt beträffande juridiska personer i sin helhet upphävs. Därmed skapas förutsättningar för enhetlig bolagsskatt i detta land. Det har betydande förtjänster och fördelar i och för sig.

Slutligen skulle jag såsom ett led i den moderata politiken på det kommunala området, en politik som står i överensstämmelse med vår allmänna politik när det gäller samhällsekonomin i stort, vilja understryka behovet av direkta besparingar. Vi är inte beredda att konkretisera dem. Det kommer vi att göra i anslutning till den kommande propositionen. Men det råder inget tvivel om att det för en sektor som får ungefär 50 miljarder kronor

i statsbidrag måste ligga inom det möjligas gräns att göra rationaliseringar och åstadkomma en minskning av bidragen av storleken 2–3 miljarder kronor. Det är vad vi anser vara nödvändigt.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationen 20 i finansutskottets betänkande.

Anf. 31 ROLF RÄMGÅRD (c):

Fru talman! Den kommunala ekonomin utgör i dag en mycket stor och tung bit i den totala svenska ekonomin. Det är därför naturligt att den fñas in i den övergripande ekonomiska politiken. Kommuner och landsting bör ta sitt ansvar för att få bättre balans i samhällsekonomin. Utav den anledningen begränsade Fälldinregeringen i sin finansplan kommunernas volymutveckling till 1 % om året. Även om kommunerna ännu inte uppnått detta, var man på god väg. 1981 var volymökningen 3 % och 1982 1,4 %. Det skall jämföras med 5–6 % årligen under 1970-talet. Som ett naturligt resultat hade också de kommunala skattehöjningarna kommit ner till en mycket låg nivå jämfört med tidigare.

Kommunerna och landstingen har stärkt sin ekonomi mycket kraftigt under den tid vi haft borgerliga regeringar. I 1979 och 1980 års bokslut ökade kommunerna och landstingen sitt egna kapital med sammanlagt 10–11 miljarder kronor vardera året. 1978 var ökningen mycket större. 1981 års bokslut gav ungefär samma kapitalökning till kommunerna. Åren 1975 till 1976, när vi hade en socialdemokratisk regering, var kapitalökningen 1–2 miljarder kronor för kommuner och landsting sammantaget.

Det är naturligtvis många faktorer som har samverkat till det här förhållandet. De borgerliga regeringarna har på en mängd olika sätt vidtagit åtgärder som stärkt kommunernas ekonomi. De väsentligt förbättrade skatteutjämningsbidragen är en sådan sak. Skatteutjämningsbidragen utgjorde 1975/76 knappt 3 miljarder kronor och uppgår 1982/83 till över 10 miljarder kronor. Lägre arbetsgivaravgifter är en annan sak som påverkat kommunernas ekonomi. Fälldinregeringens allmänekonomiska politik och de relativt återhållsamma löneökningarna har givetvis också mycket stor betydelse för kommunernas och landstingens resultatutveckling.

Även om kommuner och landsting sammantaget hade fått en mycket stärkt ekonomisk ställning och hade en mycket god finansiell situation, fanns och finns det vissa kommuner och landsting med svag ekonomi. De senaste årens resultatutveckling och höga ränteläge har medfört att spridningen i finansiell situation mellan kommuner och landsting med svag resp. stark ekonomi har ökat.

För år 1983 var Kommunförbundet, Landstingsförbundet och budgetdepartementet överens om att kommuner och landsting kommer att få en likviditetsökning i storleksordningen 9 miljarder kronor. Det var under den borgerliga regeringens tid man hade en sådan överenskommelse fram till 1983. En del av denna likviditetsökning var samtliga partier överens om att dra in. De totala statsbidragen till kommuner och landsting ökar också varje år med storleksordningen 4 miljarder kronor om man inte vidtar några

reduceringar. Detta är alltså en effekt av de s. k. automatiska ökningarna som vi har diskuterat tidigare här i dag.

Men hur ser situationen ut efter den socialdemokratiska regeringens åtgärder? Mest oroande är att man i de flesta kommuner och landsting inte har kunnat beakta effekterna av eftervalspolitiken – devalvering, momshöjning, höjning av arbetsgivaravgifter m. m. – när budgetarna för 1983 fastställdes. Kommunernas merkostnader på grund av regeringens åtgärder kan nu uppskattas till 4–5 miljarder kronor utöver de 3,5 miljarder kronor riksdagen våren 1982 beslöt dra in för 1983 och som jag tidigare nämnt. Det betyder att kommuner och landsting nu riskerar att dra på sig mycket stora budgetöverskridanden under 1983. En bedömning av storleksordningen pekar mot att överskridandena 1983 kan komma att motsvara en kommunal utdebitering om 1:20–1:50 kr.

Enligt de kalkyler som den s. k. KEA-gruppen gjort beräknas kommunsektorns finansiella situation bli kraftigt försämrad åren 1984 och 1985. Beräkningarna har baserats på antaganden om 7 % pris- och lönekostnadsökning, 2 % volymökning av konsumtionen samt en oförändrad investeringsvolym. Kommunalskattesatsen har förutsatts vara oförändrad jämfört med 1983 års preliminära utdebiteringssats.

Om 1983 års skatteunderlagsbegränsning fortsätter att gälla 1984 och 1985, blir det finansiella sparandet för kommuner och landsting 1984 – 8,4 miljarder och 1985 – 15,1 miljarder. Det är att jämföra med de tidigare effekterna på + 9 miljarder 1982.

Om priser och lönekostnader såväl som konsumtionsvolym utvecklas annorlunda än i det här räkneexemplet, påverkas självfallet det finansiella sparandet. En procentenhets snabbare eller långsammare kostnadsökning eller volymökning ger en försämring eller förbättring av det finansiella sparandet med mellan 1 och 1,5 miljarder kronor.

Räkneexemplet för 1984 och 1985 leder enligt Kommunförbundets och Landstingsförbundets bedömningar till följande förändring av finansieringskapitalet under förutsättning att bruttoupplåningen för primärkommunerna blir 6 miljarder kronor 1983–1985 och för landstingen 0,6 miljarder kronor. Nettoupplåningen har beräknats till 1,5–2 miljarder kronor vartdera året för primärkommunerna. I landstingskommunerna beräknas däremot amorteringarna överstiga nyupplåningen.

Detta innebär sammantaget, om man slår ner det på skattesatser, ett hot om kommunalskattehöjningar på uppemot 4 kr. fram till 1985. Det är en orimlighet som man måste beakta. Man kan ju inte gå mot sådana skattehöjningar, som slår just mot de befolkningsgrupper som har det besvärligt.

Från centerns sida ser vi det som mycket svårt att ytterligare dra in på statsbidragen till kommunerna mot bakgrund av just de här finansiella utsikterna för 1984. Vi måste hålla tillbaka de kommunala skattehöjningarna, och då ankommer det på kommunerna att prioritera och omfördela sina resurser inom de finansiella ramar som finns. Därvid är det nödvändigt att hälso- och sjukvården, långtidsvården och äldreomsorgen får högsta prioritet

liksom barnomsorgen med vårdnadsbidrag.

Sammanlagt utgår, förutom skatteutjämningen, ca 40 miljarder i bidrag till kommunsektorn. Vi har från centerns sida föreslagit att mycket av de speciella statsbidragen skulle inordnas inom skattekraftsutjämningsssystemet. Det skulle också innebära ett bättre utnyttjande av de ekonomiska resurserna. Man skulle slippa byråkratin, och människor ute i landsting och kommuner fick själva avgöra var pengarna bäst skulle nyttjas. Samtidigt som det skulle utgöra en effektivisering skulle det också innebära betydande ekonomiska besparingar för staten och kommunerna. Med en sådan omläggning av statsbidragssystemet behöver heller inget skattestopp införas, vilket förordas i moderatmotionen. Med den utjämnande effekt mellan kommunerna som en förbättring av skatteutjämningen skulle få skulle man också behålla och förstärka den kommunala självstyrelsen.

Det är något av en omvändelse under galgen som socialdemokraterna nu visar upp jämfört med när de tidigare satt i oppositionsställning. Nu lägger de på ytterligare en belastning på kommuner och landsting med uppåt 4-5 miljarder kronor. Tidigare sade de att det skulle föranleda stora, otäcka indragningar av servicen för människorna ute i kommunerna, om man, som Fälldinregeringen tidigare ville, gjorde en indragning på endast 3,5 miljarder. Nu belastas de med ytterligare 4-5 miljarder, men då säger man ingenting.

Med detta, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 2, 5, 7, 11, 13, 17, 18 och 21.

Anf. 32 KARIN AHRLAND (fp):

Fru talman! Vi debatterar här i riksdagen ofta, mycket och länge frågor om statens inkomster och utgifter och frågor om statliga skatter, alltifrån bolags- och tobaksskatter till den direkta statliga inkomstskatten. Det är kanske också så att det är den direkta statliga inkomstskatten, hur hög eller låg den är, som intresserar våra väljare mest. Det är förklarligt, främst med tanke på de s. k. marginaleffekterna. Men i dag skulle jag vilja erinra om att om man ser till summorna av olika skatter är det kommunalskatterna som verkligen leder skatteligan och är den verkligt tunga direkta skatten för medborgarna. De samlade kommunalskatterna ger kommunerna 100 miljarder, medan staten faktiskt bara får in ungefär 35 miljarder i statlig inkomstskatt.

Skälet till de höga kommunalskatterna är helt enkelt att den s. k. kommunala konsumtionen, dvs. kommunernas verksamhet och service, har ökat mycket kraftigt under 1970-talet, och de kommunala utgifterna har då självfallet också ökat, med ungefär 6 % per år. Så snabb är ökningstakten inte längre; det har skett en uppbromsning under senare år. Men takten i kommunernas utgiftsökning är fortfarande snabbare än takten för bruttonationalproduktens tillväxt. Och det är allvarligt. För 1983 beräknar regeringen kommunernas volymökning till 2 %. Vi i folkpartiet menar att det är en för snabb ökningstakt, den måste sänkas till högst 1 %.

Det är naturligtvis inte något självändamål att begränsa den kommunala expansionen, men tyvärr är det ett nödvändigt ont. Om vi i Sverige skall

kunna rätta till landets dåliga ekonomi är det nödvändigt att en mycket stor del – kanske nästan allt – av den ekonomiska tillväxten avsätts för bytesbalansförbättringar och investeringar som kan ge pengar i stället för större skulder i framtiden. Det är faktiskt bättre att ha pengar än att låna dem.

Det utrymme som eventuellt finns kvar skall fördelas på tre olika områden. Det gäller den privata konsumtionen, den statliga konsumtionen och den kommunala konsumtionen. Vi i folkpartiet menar att det inte är rimligt att just den kommunala konsumtionen skall få ta mer än hela utrymmet i anspråk så att det inte blir något över för den privata och statliga konsumtionen.

Långtidsutredningen beräknade redan 1980 att utrymmet för den kommunala expansionen måste starkt begränsas, till ungefär 1 % per år de närmaste fem åren. Sedan dess har halva den femårsperioden gått, och i själva verket har hela utrymmet redan tagits i anspråk. Då kan man naturligtvis teoretiskt säga "stopp inte ett öre mer", som moderaterna gör. Men enligt vår uppfattning finns det inte några verkliga möjligheter att hårdra utvecklingen på det sättet.

För det första skulle det slå mycket hårt mot vissa kommuner och framför allt mot de enskilda människorna där. Det skulle bli stora skillnader i servicen i olika delar av landet, med en mycket kraftig standard- och serviceförsämring i vissa kommuner och betydligt mildare effekter i andra. Vi menar att det skulle vara orättvist. Människor skall ha en rimlig chans till liknande social service, oavsett i vilken kommun de bor.

För det andra vet man erfarenhetsmässigt – framför allt tror jag att alla som har varit engagerade i kommunal och landstingskommunal verksamhet vet det – att det tar tid att göra omprioriteringar i budgetar. Om man verkligen vill lyckas undvika att nedskärningar drabbar de allra svagaste, t. ex. de utförsäkrade arbetslösa som behöver socialbidrag eller pensionärer som behöver bostadsbidrag – och det vill vi i folkpartiet – kan man inte göra indragningar och omprioriteringar på en eftermiddag. Under sådana omständigheter händer det med säkerhet olyckor av den arten.

Det är likaså ett faktum som vi måste komma ihåg, att de befolkningsomflyttningar och åldersförändringar som pågår i sig innebär vissa ökade utgifter för kommunerna. Om vi skulle acceptera det som lustigt nog kallas nolltillväxt – hur kan något växa till noll? – samtidigt som vi vet att vi har ett ökande antal pensionärer över 80 år, skulle det kunna bli katastrof i fråga om antalet platser i långvården på landstingens sjukhus, bara för att ta ett exempel. Det är oacceptabelt.

Samtidigt, fru talman, har det visat sig – det vet varenda ledamot i riksdagen – att den kommunala utvecklingen i mycket ringa, om ens någon, utsträckning låter sig påverkas av vad vi står och säger i ord och rekommendationer om begränsningar. Sådana rekommendationer har man uttalat i riksdagen och på andra håll tid efter annan utan att de har haft någon som helst effekt på kommunernas ökning av utgifterna. För att få konkreta effekter krävs det uppenbarligen, här precis som på alla andra områden, mer

än ord. Det som har visat sig vara verkingsfullt är begränsningar i det s. k. finansiella utrymmet hos kommunerna.

Det var ett sådant synsätt som låg bakom riksdagsbeslutet förra året om indragning av 3,5 miljarder kronor från kommunsektorn. Det har också resulterat i att expansionstakten har sänkts, men det är inte tillräckligt mycket. Det är därför enligt folkpartiets mening nödvändigt att gå vidare på denna väg.

Ett ytterligare skäl till att det är nödvändigt med indragning av medel från den kommunala sektorn är behovet av att begränsa det statliga budgetunderskottet. Detta har diskuterats tillräckligt här i dag, och jag skall inte utveckla det. Det kan möjligen tilläggas att inte heller budgetunderskottet låter sig begränsas med bara ord – det krävs konkreta beslut, här som på andra ställen. I folkpartiet är vi beredda att fatta sådana beslut. Jag skulle faktiskt bli mycket förvånad om inte också regeringen kommer att finna – om ett år eller kanske t. o. m. tidigare – att det förhåller sig så att vi har rätt på den punkten.

Vi föreslår således att man drar in ungefär 3 miljarder kronor från den kommunala sektorn. Vi har också anvisat hur detta skall gå till.

Vi föreslår att det kommunala skatteutjämningsbidraget – som staten betalar och som f. n. uppgår till 10 miljarder kronor – delvis görs om. Det bör i större utsträckning kunna ombildas till ett inomkommunalt skatteutjämningsystem, efter förebild från de kyrkliga kommunerna. Ett liknande system finns f. ö. också i Stockholms län.

Ett sådant system skulle kunna utformas så att alla kommuner belastas med en avgift på 1 % av hela skatteunderlaget. Det ger ungefär 3 miljarder kronor. Dessa pengar används för att betala av de 10 miljarder som staten ger i utjämningsbidrag. En avgift som tas ut på hela skatteunderlaget betyder att alla kommuner och landsting drabbas lika mycket, så att det inte uppstår några speciella fördelningsproblem. För säkerhets skull kanske jag skall nämna att avgiften inte är tänkt att läggas ovanpå indragningen av skatteunderlag från fysiska personer, utan att den indragning som beslutades förra året i så fall skall återgå. Det betyder att kommunerna får tillbaka 1 miljard kronor samtidigt som de får betala 3 miljarder, så den "nya" indragningen är jämfört med i dagsläget egentligen bara 2 miljarder.

Fru talman! Det mesta tyder på att kommunerna har en ganska svår ekonomisk situation framför sig under 1984 men kanske framför allt 1985. För att de skall kunna klara den inkomstminskning som vi föreslår utan att höja skatterna måste de hålla tillbaka volymexpansionen kraftigt. Det blir därför inte möjligt att öka med 2 %, som regeringen hävdar, och naturligtvis än mindre med 3 %, som vpk vill. Det är nödvändigt att hålla sig till högst 1 %.

Jag tror också att det börjar bli alltmer klart för de flesta kommunal- och landstingspolitiker att det inte längre är möjligt att bara höja kommunal-skatten. Kommunalskatten slår mycket hårt mot de lägre inkomstagarna. Det kan inte ligga någon särskilt stor poäng i att med en utsträckt hand ta in pengar från låginkomstagarna, och från oss alla, genom att höja skatten och

med en annan utsträckt hand ge ut samma pengar för att öka servicen på något sätt. Det finns därför ett allt större motstånd mot ytterligare kommunalskattehöjningar. Naturligtvis behöver det inte bli så mycket större än det redan är hos medborgarna, men det börjar också växa fram hos kommunalpolitikerna, och det är bra.

Därtill kommer att kommunerna under senare år har börjat bli mer och mer på det klara med att man måste prioritera bland utgifterna. Under de glada 1960- och 1970-talen, när det fanns mycket pengar i landet, skedde i många kommuner inte några prioriteringar alls i ordets egentliga mening. I stället skedde det många ökningar på en del områden, och redan existerande verksamhet ifrågasatte ingen människa. Men nu, i en knappare ekonomisk verklighet, är det nödvändigt att fundera på vilka utgifter som är de viktigaste. Det börjar i en hel del kommuner bli tal om reella omprioriteringar, och det är bra.

Vi måste nog också vara på det klara med att kommunerna måste kunna ta betalt för sina tjänster, utnyttja det som vi brukar kalla avgiftsfinansiering i större utsträckning än i dag. Det är viktigt, inte bara som en finansieringskälla, ett sätt att få in pengar i ekonomin, utan kanske också rent pedagogiskt, för att få ett närmare samband mellan den enskilda människans utgift och den faktiska förmån eller tjänst som hon får. Det är faktiskt inte alltid självklart att medborgarna verkligen värderar förmånen eller tjänsten i fråga lika högt som kostnaden.

Vi menar dessutom att effektiviteten i den kommunala servicen måste kunna ökas. Jag vill bara säga ifrån, fru talman, att det här inte är något angrepp på de människor som nu arbetar i kommuner och landsting. Jag vet att de alla gör allt så gott de kan. Men det kan i alla fall handla om hur deras arbete är organiserat. Från andra områden vet vi att en verksamhet som växer mycket snabbt – det har ju kommunernas verksamhet gjort under efterkrigstiden – mycket sällan uppnår en hög effektivitet. Det gäller förmodligen även kommunerna, inte bara de storföretag i Sverige från vilka de erfarenheterna är hämtade. I sådana fall kan en period av långsammare utveckling vara välgörande – man hinner se över hur arbetet är organiserat liksom andra arbetsförhållanden.

Man vet inom vissa områden, t. ex. landstingen, genom studier, att personalomsättningen är mycket hög eller kanske att personalomsättningen hittills har varit mycket hög. Detta medför stora kostnader för arbetsgivaren, landstinget, men det medför också – vad jag tycker egentligen är värre – sämre kvalitet på vissa typer av tjänster. Det kan på sina håll gälla viss sjukvårdspersonal, där en stor personalomsättning är till nackdel för patienterna och vårdens kvalitet.

Vi menar från folkpartiets sida att effektiviteten i kommunerna också borde kunna ökas genom att dessa i större omfattning utnyttjar de möjligheter som finns till konkurrens. Om man i större utsträckning försökte med anbudsförfarande och privata entreprenörer skulle man kunna få veta vad det kunde ha kostat att utnyttja ett privat företag i stället för att göra någonting själv. Antingen kan man genom att anlita ett privat företag sänka

kommunernas kostnader för arbetet i fråga eller också kanske man kan utnyttja detta till att få nya kunskaper och se över hur arbetet skulle kunna utföras på ett billigare sätt i egen regi och på det sättet pressa kostnaderna. Båda resultaten skulle höja effektiviteten i det utförda arbetet.

Vi tror också att man bör kunna utnyttja privata initiativ på områden som hittills varit nästan förbehållna offentligt monopol. Det i dagarna aktuella exemplet med City Akuten i Stockholm är ett utmärkt exempel, som borde kunna följas av fler inom det här området. Etableringskontrollen för exempelvis tandläkare vill vi från folkpartiets sida slopa, men den har i stället nyligen förlängts av socialdemokraterna. Folk tandvården är dock så pass utbyggd nu, att det inte finns någon anledning att förbjuda privata tandläkare att sätta upp praktik varhelst de tror att det finns patienter. Vad vi skall tänka på är faktiskt att det handlar om att människor skall få sina tänder lagade, inte varifrån tandläkaren får sin lön.

Den omprioritering som vi i folkpartiet menar måste ske när det gäller den kommunala verksamheten betyder inte att de tjänster som f. n. ges av kommuner och landsting inte längre skall finnas. Det betyder självfallet inte heller att tjänsterna inte i framtiden kommer att erbjudas av kommuner och landsting. Men vad som däremot är nödvändigt är att kostnaderna för att ge dessa tjänster i större utsträckning måste bäras av dem som använder tjänsterna. Annars kanske man, som jag tidigare sade, inte kan vara riktigt säker på att den som använder tjänsten uppskattar den efter dess rätta värde.

Fru talman! Samtidigt som jag ber att få yrka bifall till reservation 22 vill jag som en sammanfattning säga att vi i denna reservation anfört:

”Kommunal service kan --- endast byggas ut i den mån det kan ske genom omprioriteringar eller genom avgiftsfinansiering.” Det är vår uppfattning ”att kommunerna därvid bör prioritera barnomsorg och äldreomsorg”. För folkpartiet är det mycket viktigt att det sparande som är nödvändigt inte går ut över dem som bäst behöver kommunernas hjälp.

Anf. 33 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! Sex borgerliga regeringsår innebar attacker på bred front mot vad arbetarklassen i hård kamp erövrade. Reformerna och standarden undergrävdes av den ekonomiska politik som fördes. Direkta försämringar genomfördes också.

Det var en viktig uppgift i förra årets val att göra slut på denna politik. Både socialdemokraterna och vänsterpartiet kommunisterna ställde den uppgiften.

En ny majoritet blev också resultatet av valet. Men för den nya regeringen en politik som svarar mot väljarnas förväntningar? De fyra vallöften i fråga om sjukförmåner, arbetslöshetsersättning, pensioner och barnomsorg förverkligades. Det var bra. Mindre bra var den finansieringsväg regeringen valde, nämligen momshöjningen. Tack vare vänsterpartiet kommunisternas motstånd förhindrades en höjning av matkostnaderna. Den överenskommelse som träffades mellan socialdemokraterna och vpk om höjda matsubven-

tioner var bra för folkflertalet. Stora förväntningar ställs nu på den tillsatta utredningen om differentierad moms med inriktning på helt slopad matmoms.

De som väntat en radikalt annorlunda politik än vad de borgerliga regeringarna bedrev blev nog något besvikna vid läsningen av årets budgetproposition. I alltför hög grad har den socialdemokratiska regeringen okritiskt övertagit den borgerliga regeringens kvarlåtenskap. Man har inte städat tillräckligt i kanslihusets skrivbordslådor innan man satte i gång. Det var sannerligen inget bra arv borgarna lämnade efter sig; det bör slås fast.

Vpk ställde i valrörelsen till debatt vad en ny majoritet i riksdagen, bestående av socialdemokrater och kommunister, borde utträta för att bryta med sex års borgerlig svångremspolitik och social nedrustning. Det är stora grupper som aktivt medverkade till att bryta den borgerliga regeringspolitik och som nu ställer förväntningar på en ny politik. Pensionärer, arbetslösa, sjuka, barnfamiljer och låginkomsttagare drabbades hårt av borgarnas politik. De ställer med all rätt stora förväntningar på den nya majoriteten.

Vi hävdade och hävdar alltså att det krävs en radikalt annorlunda politik, en politik som tar sikte på att begränsa spekulatören och gagna de breda befolkningslagrens intressen och flytta fram positionerna. Det krävs både omedelbara åtgärder och ett långsiktigt perspektiv.

Om politiken inte radikalt bryter med den borgerliga regeringspolitik kan det skapa resignation hos dem som måste mobiliseras till kamp mot de borgerligas försök att på nytt ta rodret.

I debatten om samverkan för att lösa krisens problem – det har talats mycket om utsträckta händer – har vi från vänsterpartiet kommunisterna rest frågan om samarbete med vem och för vad. Det behövs ett brett samarbete mot arbetslöshet, för rätten till arbete, för rätten till bra och billig mat och bostad, mot maktkoncentration, för demokrati, för en rättvis fördelningspolitik, mot rovdrift och naturförstörelse, för utbildning och kultur.

Men var står samarbetspartnerna att finna i dessa frågor? Inte vittnar de borgerligas motioner och reservationer till regeringens förslag om någon vilja att medverka i dessa angelägna frågor. De borgerliga vill driva kursen allt längre åt höger. Mest krasst kommer detta till uttryck i moderata samlingspartiets förslag, som går ut på att kraftigt försämra den sociala servicen, öka arbetslösheten och vrida klockan tillbaka.

För en socialdemokratisk regering borde det i detta läge vara naturligt att verka för en mobilisering av hela arbetarrörelsen och de breda skikt utanför denna som har intresse av att högerkrafterna trängs tillbaka och att politiken utformas i det stora folkflertalets intresse.

Den internationella kapitalistiska krisen, som med växlande styrka påverkar utvecklingen i alla länder, har av de borgerliga regeringarna i vårt land hänsynslöst utnyttjats för att angripa de arbetandes ekonomiska och sociala standard. Krisen slår hårt mot de svagaste grupperna. Vilka är det som hårdast känner av arbetslösheten? Vilka drabbas hårdast av inflation

och dyrtid? Vilka blir lidande av försämrade sociala villkor? Givetvis arbetarklassen. Nu behövs en ny politik.

Det påstås att vi inte har råd att låta kommuner och landsting utveckla sin verksamhet. Men har vi råd att förvärra arbetslösheten – särskilt bland kvinnorna och ungdomen – och samtidigt försämrå sjukvård, barnomsorg, äldreomsorg och skola?

Vi har inte råd med arbetstidsförkortning till sex timmars arbetsdag. Men har vi råd att låta hundratusentals människor – därav ett stort antal ungdomar – gå arbetslösa?

Vi har inte råd att värna om standarden för sjuka, gamla, arbetslösa och barnfamiljer. Men har vi råd att satsa på det miljardslukande JAS-projektet, som nu regeringen ämnar genomdriva med borgerligt stöd mot ett starkt motstånd inom socialdemokratien?

Vi har inte råd att skydda de ekonomiskt svagaste grupperna i samhället. Men har vi råd att sänka skatten för höginkomsttagarna?

När det gäller såväl kampen mot arbetslösheten som strävandena till social och ekonomisk rättvisa har kommuner och landsting en framträdande roll. Jag vill ta upp en del av de frågorna här. Det är också därför som vpk motsatt sig attackerna mot kommuner och landsting. Vi menar alltjämt att utrymme måste ges för en utbyggnad av den kommunala verksamheten, i en ungefärlig storleksordning av 3 %.

Vi har stöd för denna linje. "Låt offentliga sektorn växa", sade statssekreteraren Berit Rollén i arbetsmarknadsdepartementet nyligen i en intervju i LO-tidningen. Hon pekar på att där finns både behoven och människor som vill ha jobb. På samma tema har det socialdemokratiska ungdomsförbundet – SSU – tagit till orda och påmint om att den kommunala åtstramningen har fortsatt trots utställda löften om motsatsen i valrörelsen. Finansutskottet skriver att det i nuvarande finansiella läge inte är meningsfullt att ange någon preciserad volymtillväxt för den kommunala konsumtionen. De kommunala variationerna anses också vara så stora att ett genomsnittligt tal inte kan vara riktgivande för landet i sin helhet. Till detta, fru talman, kan sägas:

1. För inte så länge sedan ställde det nuvarande regeringspartiet – då i opposition – upp målsättningen om en kommunal tillväxtökning på 2 %. De kommunala variationerna fanns även då! Finansutskottet tycks också vara i otakt med kommunförbunden.

2. När de borgerliga iscensatte sitt rån mot kommuner och landsting och berövade dem 3,5 miljarder kronor protesterade vi från både vpk och socialdemokraterna. Det verkar dock inte som om regeringen är beredd att fullt ut återställa läget för kommunerna före den borgerliga attacken.

Finansutskottet anför att "under beaktande av de viktiga uppgifter kommuner och landsting har att utföra är det viktigt att den kommunala utvecklingen inordnas i ett övergripande samhällsekonomiskt perspektiv".

Nu befinner vi oss i den situationen att de övergripande samhällsekonomiska perspektiven skall diskuteras i dag, utan att den kommunala

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

utvecklingen kan inordnas. Först om en vecka presenterar regeringen sina förslag rörande kommunernas ekonomi.

När jag hör debatten här om de kommunala frågorna vill jag notera att riktiga beskrivningar om kommunalskattens tyngd kan även göras från borgerligt håll. Men slutsatserna blir fel när man vill minska statsbidragen till kommunerna och t. o. m. dra in skatteunderlaget för kommunerna. Folkpartiet vill begränsa den kommunala volymökningen ytterligare och pläderar för ökad avgiftsfinansiering och privatisering.

Moderaterna är som vanligt mest öppet reaktionära. En väntad kommunal konsumtionsökning om 1,5 % skall pressas ner till 0, skattestopp införs, skatteunderlaget från juridiska personer skall permanent frångås kommunerna, transfereringarna till kommunerna från staten skall minska och besluten om barnomsorgsutbyggnad skall upphävas. Att detta leder till social nedrustning är klart. Ökad privatisering var det enda alternativ som Lennart Blom kunde erbjuda här.

Jag vill ställa följande frågor till företrädarna för de övriga partierna: Tror ni att ni kan lösa landets ekonomiska problem genom att attackera kommuner och landsting? Vad är det som talar för det? Tror ni att ni kan lösa landets ekonomiska problem genom att öka arbetslösheten? Det är nämligen en av följderna av attackerna mot den kommunala sektorn. Detta drabbar i hög grad kvinnorna och ungdomen. Kommunalarbetareförbundet redovisar stigande arbetslöshetsciffror. Det är kvinnorna som dominerar arbetslösheten inom denna sektor. Utöver det allmänna gissel som arbetslösheten utgör, slår den också särskilt hårt mot kvinnorna och försvårar jämlikhetssträvandena, men det bekymrar naturligtvis inte högerkrafterna.

"På den kommunala sektorn nyanställdes under 1970-talet årligen 30 000–40 000 personer, dvs. kommuner och landsting lyckades tillsätta både nytillkomna på arbetsmarknaden och de som blev överflödiga inom industrin", framhöll avdelningsdirektör Knutsson i Kommunförbundet nyligen i en tidningsintervju. Han kunde också berätta att under förra året minskade antalet anställda med 4 000–5 000 personer.

Tror ni att ni kan lösa landets ekonomiska problem genom att försämra sjukvård, barnomsorg, skola, social verksamhet och äldreomsorg?

Ökad arbetslöshet och sociala försämringar är ingen väg som för framåt. Det är bakåtsträvarnas väg.

Bakom de borgerligas tal om behovet av ekonomisk åtstramning sticker den reaktionära bockfoten fram. De vill pressa tillbaka vad arbetarklassen i hård kamp har erövat. Kollektiva omsorger och solidaritet skall ersättas med privatisering och individualism.

Inte ens påståendena om ekonomiska besparingar håller vid en granskning. Det som skenbart sparas på ett område kan innebära större utgifter på ett annat, detta i förening med många mänskliga tragedier i arbetslöshetens och den sociala utslagningens spår.

Har aldrig den tanken trängt sig fram, att en satsad miljard på den kommunala sektorn skulle kunna betyda motsvarande minskning av exempelvis AMS medelsbehov?

I det socialdemokratiska krisprogrammet Framtid för Sverige kan följande läsas:

”Det är viktigt för arbetarrörelsen att hela tiden visa fram motiven bakom den nygamla kritiken av den offentliga sektorn.

Det är viktigt att slå vakt om de värderingar, som uttryckts i praktisk politik genom utbyggnad av den offentliga sektorn: den sociala tryggheten, stöd till de svaga grupperna, människornas solidariska ansvar för varandra och samhället.”

Låt mig säga: Må dessa tankeväckande ord också bli vägledande för den socialdemokratiska regeringspolitiken!

Fru talman! Att över hela linjen bryta med den borgerliga politiken är en nödvändighet för att man skall kunna lösa de angelägna uppgifterna i vårt land. De kan aldrig lösas i samförstånd med högerkrafterna, utan endast i strid med dessa. För att mobilisera alla progressiva krafter krävs en regeringspolitik som ger perspektiv för kampen. Förutsättningarna för en ny politik har skapats. Nu gäller det att utnyttja dessa.

Anf. 34 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Fru talman! Nils Berndtson undrar om vi tror att vi kan lösa landets ekonomiska problem genom att attackera den kommunala sektorn. Jag beklagar att Nils Berndtson inte lyssnade mer på vad jag faktiskt sade, men innan jag går in på det vill jag säga till honom att vi vill lösa landets ekonomiska problem genom att göra besparingar på många områden. Ett av dessa områden är den kommunala sektorn.

När jag berörde detta talade jag mycket och länge om att vi skall sänka takten i ökningen. Det innebär att vi vill ha en ökning med 1 % i stället för med 3 %. Det innebär faktiskt inte att vi attackerar kommunerna, utan att vi vill försöka varna dem, så att det finns pengar kvar till kommunal service i framtiden. Det är detta vi är ute efter, Nils Berndtson.

Dessutom, fru talman, talade jag länge och mycket om behovet av att effektivisera arbetet i kommunerna. Jag tycker att också Nils Berndtson skulle fundera över om det inte går att göra detta på ett och annat område.

Anf. 35 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Vem drabbas av dessa besparingar, Karin Ahrland? Vad den kommunala sektorn sysslar med är ju verksamhet som är angelägen för dem som har det svårast i samhället.

Vilka är det som drabbas av ökad avgiftsfinansiering? Jo, det är de som är sjuka eller som av andra skäl behöver anlita de kommunala omsorgerna. Med ett ökat privatiserande, som man företräder från borgerligt håll, undergrävs tankarna på solidaritet i samhället.

I sitt anförande uppehöll sig Karin Ahrland också vid kommunal resp. privat konsumtion. Vad är det? Utbyggd kollektivtrafik och kollektiv barnomsorg är kommunal konsumtion. Bilism eller det förhållandet att

kvinnor tvingas stanna hemma för att vårda barn är sådant som hänför sig till privat konsumtion. Vilket föredrar Karin Ahrland?

Anf. 36 KARIN AHIRLAND (fp) replik:

Fru talman! Jag vill påpeka att jag t. o. m. avslutade mitt anförande på ett sådant sätt att ingen skulle tvivla på mina åsikter om vikten och värdet av barnomsorg, att det är ett av de områden som folkpartiet faktiskt prioriterar, om vi skall använda detta ord. Det är nödvändigt att garantera barnomsorgen, eftersom barnen handlar om framtiden och eftersom jag är precis lika mycket som Nils Berndtson på det klara med att det är barnfamiljerna som har det besvärligast i Sverige i dag.

Nils Berndtson talar med fasa om ordet privatisering. Jag talar med glädje om värdet i att en del människor i Stockholm numera kan få komma till en läkare på en kvart, i stället för att sitta och vänta en vecka. Jag tycker faktiskt att det är viktigt. Det väsentliga, Nils Berndtson, är att de inte behöver betala mer pengar för det – sjukförsäkringen gäller nämligen ändå.

Anf. 37 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Fru talman! Det var säkert inte något fel på orden eller någon brist på omtänksamma ord i Karin Ahrlands anförande. Det är väl egentligen bara högern som talar klarspråk om vad det är man syftar till.

Beträffande handlingarna, Karin Ahrland, innebär det att om man stryper till ytterligare för kommunerna och t. o. m. tar ifrån dem skatteunderlag, måste det innebära att de svagaste grupperna drabbas först och hårdast.

Förste vice talmannen anmälde att Karin Ahrland anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 PAUL JANSSON (s):

Fru talman! Först vill jag säga till Nils Berndtson att jag hoppas att både han och väljarna har litet fålamod då det gäller städningen i kanslihuset. Det kommer nämligen att ta litet tid att få ut all den bråte som samlades där under sex borgerliga regeringsår, och det är vår förhoppning att man har förståelse för att det även kommer att ta tid att restaurera det här landets ekonomi.

Fru talman! Frågan om kommunernas ekonomi kommer, som Lennart Blom mycket riktigt antydde, senare under våren att bli föremål för debatt här i kammaren i samband med behandlingen av den särskilda proposition i ämnet som regeringen inom kort förelägger riksdagen.

Min avsikt för dagen är att begränsa mig till några kommentarer med anledning av de motionsyrkanden och reservationer angående den kommunala ekonomin som är knutna till finansutskottets betänkande 1982/83:30.

I folkpartimotionen 1647 och reservation 22 sägs, som vi tidigare har hört här, att man skall begränsa den kommunala konsumtionens volymökning till 1 %. Man anför vidare att någon ökning av den kommunala servicen inte bör ske om man inte kan finansiera den genom omprioriteringar eller avgiftsfinsansiering. Folkpartiet är dessutom berett att dra in ytterligare 3 miljarder

kronor från kommunerna under 1984. Detta har Karin Ahrland tidigare deklarerat.

Även i centermotionen 2140 och reservation 21 pläderas för att den kommunala volymökningen skall begränsas till 1 %. Man kommer vidare med ett påstående att regeringen "plockar av" den kommunala sektorn drygt 5 miljarder kronor. Jag skall senare återkomma till det påståendet. Centern vill också att de specialdestinerade bidragen till kommunerna skall ersättas av skatteutjämningsbidrag.

I den moderata motionen 2107 och reservationen 20 upprepas kravet på att riksdagen skall lagstifta om temporärt skattestopp för kommunerna under 1984 och 1985, och man vill ha en utredning om permanent skattetak för kommunerna. Vidare vill man stoppa all tillväxt av den kommunala konsumtionen. Det skall enligt moderaterna vara nolltillväxt inom den kommunala sektorn. Moderaterna vill vidare att transfereringarna till kommunerna skall minskas med 2,2 miljarder. På den punkten är de faktiskt litet snällare än folkpartiet. Däremot accepterar man regeringens förslag att kommunerna får tillgodoräkna sig hela skatteunderlaget från fysiska personer.

I vpk-reservationen nr 23, som bygger på motion 1710, vill man ha en ökad satsning på kommuner och landsting, vilket Nils Berndtson redan har deklarerat. Man anser det nödvändigt både för att bekämpa arbetslösheten och för att lösa angelägna sociala behov. Vpk anger en volymökning på 3 % per år som lämplig.

Herr talman! I proposition 100, som vi nu behandlar, redovisar finansminister Kjell-Olof Feldt hur regeringen hittills har behandlat frågorna om den kommunala sektorn. Av denna redovisning framgår att regeringen under december månad 1982 haft överläggningar med kommunförbunden. Efter ytterligare överläggningar med de båda kommunförbunden och beredning av olika delfrågor kommer, som jag inledningsvis antydde, regeringen att behandla de kommunalekonomiska frågorna i en särskild proposition, som inom kort förelägs riksdagen.

Finansministern framhåller också i propositionen, att den bedömningen nu måste göras att det ytterst är möjligheterna att finansiera en kommunal expansion som sätter gränserna för ökningen i den kommunala verksamheten. Det slås även fast – och det gör också utskottsmajoriteten – att det är barnomsorg och äldreomsorg som skall prioriteras härvidlag. Det vill jag också få sagt.

Däremot kan inte några nya uppgifter läggas på kommunerna de närmaste åren. Finansministern anser det även nödvändigt att minska den statliga detaljregleringen av kommunernas verksamhet för att öka förutsättningarna för ett rationellt utnyttjande av tillgängliga resurser.

Utskottet delar finansministerns syn på de kommunalekonomiska frågorna, vilket även kommer till uttryck i utskottets skrivningar.

Det är alltså tillfredsställande att riksdagen inom kort får ta ställning till dessa förslag från regeringen och på ett mer övergripande sätt kan diskutera

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

de åtgärder som regeringen är beredd att vidta för den framtida kommunala ekonomin.

I vad gäller de nu aktuella motionerna och reservationerna om den kommunala sektorn kan det vara skäl att erinra om de kalkyler som den s. k. KEA-gruppen gjort beträffande den kommunala ekonomin.

Av dessa kalkyler framgår att kommunsektorns finansiella situation väntas bli kraftigt försämrad under åren 1984 och 1985. Det visar sig också att spridningen mellan olika kommuner och landsting är mycket stor härvidlag. Mot bakgrund av dessa finansiella utsikter för 1984 och det angelägna i att söka hålla tillbaka skatthöjningar i kommunerna, så finns det inte – som utskottsmajoriteten ser det – några möjligheter att f. n. minska statsbidragen till kommunerna. Det är viktigt att komma ihåg detta, eftersom det skulle få motsatt effekt när det gäller att hålla tillbaka skatthöjningar.

Utskottet avvisar också indragningar från kommunerna av den storleksordning som föreslås av moderater och folkpartister. Detta skulle, enligt vår mening, resultera i kraftiga skatthöjningar i vissa kommuner som har det besvärligt, eller betyda mycket drastiska nedskärningar av den kommunala servicen.

En sådan politik vill utskottsmajoriteten inte förorda. Den skulle ytterligare öka arbetslösheten och medföra andra problem i kommunerna.

Moderata samlingspartiet återkommer nu, som Lennart Blom antydde, med sitt gamla krav på lagstiftning om kommunalt skattetak och skattestopp. Det är i och för sig märkligt att moderaterna inte lyckades driva igenom denna för dem så hett eftertraktade reform när de befann sig i regeringsställning. Då hade ju moderaterna, med Gösta Bohman som ekonomiminister, det yttersta ansvaret för ekonomin här i landet. Dess bättre är det fortfarande så att moderaterna är helt ensamma här i riksdagen då det gäller detta angrepp på den kommunala självstyrelsen. Vi får hoppas att de även fortsättningsvis förblir ensamma i det avseendet.

I det finansiella läge som vi nu befinner oss i är det inte heller meningsfullt – det säger vi i utskottsbetänkandet – att ange någon preciserad volymtillväxt för den kommunala konsumtionen. Att ange procenttal för hur stor volymtillväxten kan tillåtas bli är ganska ointressant i ett läge då det finansiella utrymmet sätter bestämda gränser för kommunernas tillväxt.

Vad som här angetts hade Karin Ahrlund tydligen inte uppmärksammat. Däremot hade både Lennart Blom, som också sitter med i utskottet, och Nils Berndtson lagt märke till den aktuella formuleringen. När det gäller den här formuleringen kan olika saker tolkas in. Eftersom förutsättningarna är olika i olika kommuner och landsting i landet, kan det med nämnda synsätt kanske bli så, att moderaterna i vissa kommuner får rätt – där blir det ingen volymtillväxt. I andra kommuner kanske vpk får rätt, om man befinner sig i den situationen att man behöver en volymökning på 3 %. Men det är ett sätt att så att säga bryta loss från den stelbenta schablon som skall gälla för hela landet. Det är därför som utskottet skrivit som det gjort i betänkandet. Jag tror att det är väsentligt för kommunernas möjligheter att i sin praktiska

verksamhet kunna laga efter läglighet och se till att man driver en politik som är till medborgarnas fromma.

Kommuner och landsting har ju många viktiga uppgifter att lösa. Det är vidare viktigt att den kommunala utvecklingen inordnas i ett övergripande samhällsekonomiskt perspektiv. Därför avstyrker utskottet de motionsyrkanden som går ut på att vissa procentramar för volymtillväxten i kommunerna skall fixeras.

I centermotionen 2140 återfinns ett märkligt påstående, nämligen att regeringen har åsamkat kommunerna ökade kostnader på 5 miljarder kronor. För att komma fram till detta har motionärerna bl. a. räknat in ett belopp på 1,3 miljarder kronor som utgör kostnader för avtalsenliga lönehöjningar.

Naturligtvis är det inte korrekt av centern att resonera på det sättet. Man kan näppeligen rikta anklagelser mot regeringen. Det är ju kommunerna som med sina motparter på arbetsmarknaden har tecknat avtal som får till resultat ökade lönekostnader. Det är ju, som sagt, inte regeringen som har tecknat avtal, utan det har kommunerna själva gjort. Med öppna ögon har de tecknat avtal med sina motparter på arbetsmarknaden. Det är alltså ett falsarium att påstå, som man från centerns sida gör, att regeringen har dragit in från den kommunala sektorn.

Vidare har motionärerna räknat in höjningen av momsens och arbetsgivaravgiften i det belopp som man anser att regeringen har "plockat av" kommunerna. I detta sammanhang kan man göra den reflexionen att avtalsrörelsen, som tyvärr redan har fått grus i maskineriet, säkert skulle ha blivit ännu mer komplicerad och ha lett till långt större löneökningar, om regeringen och riksdagen exempelvis inte tagit bort karensdagarna i sjukförsäkringen. Den åtgärden har ju finansierats genom höjningen av momsens.

Jag tycker att det hade varit litet mera renhårigt om de centerpartistiska motionärerna hade redovisat det faktiska förhållandet. Dessutom hade det varit klädsamt om man hade uppmärksammat att regeringen har för avsikt att återställa den begränsning av skatteunderlaget när det gäller fysiska personer som den borgerliga majoriteten drev igenom här i riksdagen med en rösts övervikt våren 1982.

Vad slutligen gäller yrkandena från vpk i motion 1710 och reservation 23, kan jag hålla med om att det naturligtvis skulle vara till fördel för såväl sysselsättningen som den sociala välfärden om det vore möjligt att i det här läget göra de stora satsningar på landsting och kommuner som man föreslår.

Arne Gadd sade förut att det var något sympatiskt i förslagen. Jag vill gärna instämma i det. Man måste emellertid erkänna att det finns gränser för vad vi kan klara ekonomiskt i den här situationen och att det finansiella utrymmet är alltför begränsat för att det skall vara möjligt att nu gå fram denna väg.

Därför är det, som utskottet anför, regeringens sak att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder som behöver vidtas för den kommunala

sektorn under 1984. Detta kommer också att ske när regeringen har lagt fram sin proposition. Vid det tillfället – Nils Berndtson och andra debattörer – har vi ett bättre underlag för diskussion när det gäller kommunernas ekonomi, såväl i finansutskottet som här i kammaren.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till finansutskottets hemställan och följaktligen avslag på reservationerna 20, 21, 22 och 23.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 39 LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Den här debatten, som ingalunda är den första då vi har resonerat om kommunal ekonomi, har egentligen inte fört fram några nya ståndpunkter. Jag skall begränsa mig till några små tillrättalägganden i anslutning till vad Paul Jansson här har anført.

Vad gäller moderaternas alternativ är det fråga om en ännu så länge inte specificerad indragning i storleksordningen 2–2 1/2 miljarder samt dessutom de effekter som det totala indragandet av underlaget för juridiska personer för med sig. Det blir alltså i pengar räknat ett förhöjt belopp.

Vad sedan gäller den viktiga frågan om lagstiftning om kommunalt skattestopp, har vi visserligen aktualiserat den frågan och i skilda sammanhang begärt utredningar. Men som ståndpunkt från partiet har en sådan lagstiftning inte framförts förrän vi fick partistämmobeslut på det, vilket vi fick förrförra året. Särskilt för en socialdemokrat, för vilken partistämme- och kongressbeslut spelar roll, är det en faktisk upplysning att vi nu har ett partistämmobeslut att verka för en sådan politik.

Det finansiella utrymmet, säger finansutskottet, sätter gränser för konsumtionens tillväxt. Det är i och för sig ett kanske t. o. m. sympatiskt sätt att täcka en reträtt – man vill inte vara med på 2 % längre och nämner inget specifikt. Det beklagliga med formuleringen är emellertid att den egentligen medger hur hög volymtillväxt som helst, upp till 100 %. Och den sätter framför allt inget stopp för en förbättring av det finansiella utrymmet för kommunerna genom att de själva höjer sina skatter – det är en frihet som socialdemokraterna än så länge vill låta kommunerna ha kvar.

Tolkningen av formuleringen kan gå i bägge riktningar, men jag uppfattar den så att den i varje fall innebär en åtstramning i förhållande till tvåprocentsmålet, och det är ju alltid något.

Herr Paul Jansson har naturligtvis liksom andra talat om vikten av att hålla tillbaka skattehöjningar. Det är exakt de formuleringar som finns i varenda skriftlig uppgörelse som träffades på 1970-talet mellan Kommunförbundet och regeringen – att hålla tillbaka skattehöjningarna. Men vad händer? Jo, man höjer skatterna från 20 till 30 % under 1970-talet, och det visar enligt vår uppfattning alldeles övertygande att man efter en bromssträcka på 12–14 år inte längre kan bara hoppas på att det skall bli bättre. Och man kan kanske t. o. m. säga att detta är en parad av de obotfärdigas förhinder – om nu förhinder kan paradera.

Anf. 40 ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Herr talman! Paul Jansson var förgrymmad över att centern inte var sanningenlig i sin reservation när man lade på ytterligare 4–5 miljarder kronor på kommunerna och landstingen. Den eftervals politik som den socialdemokratiska regeringen har fullföljt innebär de facto, herr Jansson, ett påslag för kommuner och landsting i storleksordningen 4–5 miljarder kronor. Tar man då i beaktande det som Landstingsförbundet och Kommunförbundet har räknat ut innebär det, när det gäller devalveringen, att kommunerna åsamkas ett påslag på 1,7 miljarder och landstingen uppåt 800 miljoner, sammantaget blir det 2,5 miljarder. Räknar man då in inköp av varor och tjänster, räntekostnader och amorteringar är man uppe i storleksordningen 2,6 miljarder. Momshöjningen ger sammanlagt 545 milj. kr., höjningen av arbetsgivaravgiften till arbetslöshetsförsäkringen 380 miljoner, ökade lönekostnader netto – det är de som ger utslag i vår kostnadsökning, på grund av den inflation som, inte minst beroende av devalveringen, ger det ytterligare påslag som var intäckt i avtalet – är 680 miljoner, ökade socialhjälpkostnader 250 milj. kr., hyreshusavgifter 125 miljoner – sammanlagt 4,5 miljarder. Dessutom tillkommer, om man skall vara riktigt noggrann, 4,7 miljarder i stället för de 3,5 miljarder som Fällinregeringen drog in, beroende på att skatteunderlaget ökat mera än beräknat. Det är ytterligare en indragning på skatteunderlaget. Det här är egentligen mer än de 5 miljarder som vi tidigare påstod belastas kommunerna.

Vi har inte undanhållit någonting i det här fallet. Detta är saker som både Landstingsförbundets och Kommunförbundets kansli har räknat ut. Jag vidhåller att det är en omvändelse under galgen som socialdemokraterna ägnar sig åt. När vi diskuterade de här frågorna i kammaren förra året var tvåprocentsmålet heligt. Det gick inte att komma under detta. I dag, när man själv sitter i ansvarig ställning, ser man verkligheten. Man är tvungen att anpassa sig. Vi är inte låsta kring denna procentsats. Vi kan tillåta en tillväxt på upp till 1 %. Men det är beroende av hur situationen kommer att utveckla sig.

Anf. 41 KARIN AIIRLAND (fp) replik:

Herr talman! Det här är inte bara en fråga om kommunala utgifter, kommunal service och kommunalskatter. Det är lite tjatigt att behöva säga det, men det är faktiskt en fråga med moraliska dimensioner också. Vi skrev i vår motion 1647, som Paul Jansson gick in på, att problemet med det växande budgetunderskottet och därmed de i accelererande takt ökande räntebetalningarna har också en moralisk dimension. De offentliga utgifter som vi i dag inte vill betala för måste betalas av kommande generationer. Deras konsumtionsutrymme minskas av vår överkonsumtion i dag. Det är det som är bakgrunden till att vi i folkpartiet tycker att det är bra om vi inte har kört hela landets affärer i konkurs innan våra barn är vuxna.

Det är bl. a. för att sänka statens budgetunderskott som vi också vill göra besparingar på de utgifter staten har för kommunerna. Notera att vi inte tar

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

några pengar av kommunerna. De 100 miljarderna i kommunalskatt får de plocka in så mycket de vill. Vad vi gör är att ge kommunerna litet mindre i statsbidrag av statens budget. Samtidigt kanske jag skall påminna om att vi, eftersom vi vill sänka moms och arbetsgivaravgift, ger tillbaka pengar till kommunerna – i varje fall sänker vi kommunernas utgifter med drygt en halv miljard. Det är inte obetydliga pengar. Jag tror, herr talman, att vi i folkpartiet kanske har en större tro på kommunerna, kommunalpolitikernas och de kommunalanställdas kompetens än vad socialdemokraterna har. Vi tror faktiskt på att det finns möjligheter ute i kommunerna att effektivisera servicen, att arbeta så att man får mer för de pengar man har till service. Det är detta som är vårt recept. Det är alltså en optimistisk tro på de människor som finns ute i landets kommuner och landsting.

Anf. 42 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Ha tålmod med att städningen tar tid, säger Paul Jansson. Ja, det är jag medveten om. Jag sade också att det var ett dåligt arv som borgarna lämnade efter sig. Men det behövs starka rengöringsmedel och rejäla kvastar för den städningen, Paul Jansson!

Och är det bara en tidsfråga? Det finns oklarheter om vad regeringen ämnar göra, bl. a. när det gäller viljan att satsa på kommuner och landsting.

Jag skall peka på en fråga, som bör vara bekant för Paul Jansson. I två debatter här i kammaren i fjol – jag har protokollen här – där både Paul Jansson och jag deltog hävdade Paul Jansson linjen att kommunernas tillväxt borde vara 2 %. Förklara nu för mig vad det är som har förändrats, så att det i dag är omöjligt att ange någon preciserad volymtillväxt! Vari består skillnaden? Är det möjligen det förhållandet att socialdemokraterna sitter i regeringsställning och att Paul Jansson därför är litet försiktigare och i utskottet hävdar en ståndpunkt som han inte hade förra våren?

Synpunkten att man skall inordna kommunerna i ett samhällsekonomiskt perspektiv har jag ingenting emot. Men ta då med helheten! Vad kostar det stat och kommun att låta hundrausentals arbetsföra och arbetsvilliga människor gå arbetslösa? Arbetslöshetskassorna sinar, och utförsäkrade ökar kostnaderna för kommunernas socialhjälp. Produktionsbortfallet är förödande stort. Angelägna uppgifter, bl. a. inom kommuner och landsting, blir inte utförda. När skall ni börja ta med de här faktorerna i beräkningarna? Det tycker jag ni borde göra. Till detta kommer hänsyn till de mänskliga tragedier som blir följderna dels av arbetslöshet, dels av sociala försämringar.

Jag menar att en offensiv satsning på kommuner och landsting direkt motverkar arbetslösheten genom de anställningar som kan göras. Därtill kommer också stimulansen på byggnadsverksamhet och på industrisysselsättning. Att satsa på kommuner och landsting är alltså ett mycket viktigt vapen i kampen mot arbetslösheten.

Sedan noterar jag att Paul Jansson intygade att vpk har sympatiska förslag.

Jag uttrycker förhoppningen att de är så sympatiska att de nästa gång bifalls.

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Anf. 43 PAUL JANSSON (s) replik:

Herr talman! Till Lennart Blom kan jag säga att moderaterna tidigare här i riksdagen tydligen har levat laglöst från partiprogrammets synpunkt. Nu säger han ju att man inte har haft något stämmobeslut på att kräva kommunalt skattestopp och skattetak – det har kommit först nu på senare tid. Detta är ju ett gammalt krav, i varje fall från Lennart Bloms sida. Skall vi då tolka det så, att Lennart Blom har lyckats driva denna fråga i sitt parti så att han har fått hela partiet med sig? Jag beklagar i så fall att Lennart Blom har varit så framgångsrik. Då vill det till att framför allt kommunalmännen och människorna ute i våra kommuner inför nästa riksdagsval ser till att moderaterna inte kommer i regeringsställning, för då kan vi riskera att få detta skattestopp och skattetak, som jag upplever som ett starkt ingrepp i den kommunala självstyrelsen.

Rolf Rämgård anklagar vår regering för att man inte har kompenserat kommunerna för devalveringen. Får jag då påminna om att borgerliga regeringar under sex års tid har devalverat kronan precis lika mycket som de 16 % som vår regering devalverade i höstas – fast ni har valt att göra det i tre omgångar. Jag har inte hört något tal från centerns sida om att kompensera kommunen för de devalveringarna. Men nu plötsligt – för att det var en socialdemokratisk regering som tvingades tillgripa en devalvering – skall kommunerna ha kompensation för detta. Det resonemanget är litet ologiskt, Rolf Rämgård.

Eftersom Rolf Rämgård inte svarade på det måste jag än en gång fråga: Är det korrekt att räkna lönehöjningar på 1,3 miljarder, som Kommunförbundet träffat överenskommelse om med sina motparter på arbetsmarknaden, som ett belopp som regeringen har berövat kommunerna? Är det korrekt att räkna på det sättet?

Karin Ahrland talade om moral. Det skall man ha. För ett tag sedan förckom en sängdebatt här i kammaren som tydligen var mindre moralisk. Men det spelar ingen roll vad man har för moral i den här diskussionen – faktum är ju att folkpartiet nu med detsamma vill dra in 3 miljarder kronor från kommunerna. Ni är där faktiskt värre än moderata samlingspartiet, som stannat för 2.5. I de kommuner där man redan har det besvärligt kan detta komma att leda till ökad arbetslöshet och utslagning på den sociala sidan – det är en sak som Karin Ahrland inte kan komma ifrån.

Sist några ord till Nils Berndtson. Vi får tänka på det här med rengöringsmedlen. Man kan naturligtvis ta till starka sådana, men de skall vara miljömässiga också!

Anf. 44 LENNART BLOM (m) replik:

Herr talman! Låt mig helt kort till Paul Jansson säga att jag håller med honom om att en lagstiftning om kommunalt skattestopp är ett mycket kraftigt ingrepp. Det fanns i tidigare skeden ett betydande motstånd mot en

sådan åtgärd, men till sist sade även de av våra kommunalmän som i det längsta sagt att kommunerna på egen hand skulle klara upp det här, att det uppenbarligen inte längre gick. De var beredda att acceptera ett kommunalt skattestopp därför att de övergripande, samhällsekonomiska bedömningarna gav vid handen att man inte kan låta den kommunala skatten stiga från 20 % till 30 % och fortsätta upp mot 35 %. Det är bakgrunden.

Eftersom jag vet att Paul Jansson är intresserad av detta vill jag bara klargöra att det nu finns ett partistämmobeslut på den här punkten. När frågan tidigare varit aktualiserad har det mera varit de juridiska aspekterna, förenligheten med grundlag och liknande, som diskuterats. Jag kan inte se annat än att det är en tidsfråga innan fler än vi faktiskt kommer att hamna på den här ståndpunkten – det blir nödvändigt. Det är mycket vi får ompröva här i landet.

Anf. 45 ROLF RÄMGÅRD (c) replik:

Herr talman! Låt mig för klarhetens skull säga att vi från centerns sida inte accepterar något kommunalt skattestopp. Det har vi klargjort vid tidigare debatter, och det håller vi fast vid.

Vi menar att de speciella statsbidragen, som nu uppgår till bortåt 40 miljarder, utöver skatteutjämningsbidragen skulle kunna inordnas i ett skatteutjämningsystem. På det sättet skulle man få en bättre effektivitet och ett bättre utnyttjande av de pengar som disponeras för kommunerna. Därigenom skulle man också kunna spara en del. Det är den väg vi förordar. Jag tycker att regeringen snart borde komma med förslag på den punkten.

Så till Paul Jansson och de beräkningar han gör och hans tal om den städning i kanslihuset som socialdemokraterna varit tvungna att göra. Var det så illa ställt när man hade ett likviditetsöverskott på 9 miljarder kronor i kommuner och landsting 1982? Det har inom loppet av ett par månader förbytts i ett underskott på 8 miljarder 1984, och för 1985 beräknar man att det skall bli bortåt 16 miljarder kronor. Jag förstår inte dessa beräkningar. Jag tycker tvärtom att man var på rätt väg. Kommuner och landsting hade en god ekonomi, och man kunde för att hjälpa den totala samhällsekonomin dra in litet av det likviditetsöverskott som där fanns.

Paul Jansson säger vidare att också de borgerliga regeringarna tidigare har devalverat och att kommunerna då inte fick någon kompensation. Men dessa devalveringar skedde i omgångar och på ett sådant sätt att kommunerna hann ta hänsyn till dem i sina budgetar. Nu hann kommunerna inte göra någonting i sina budgetar för 1983 enligt den redovisning som jag tidigare gav. De faktiska beräkningarna ligger till grund för det påslag som kommuner och landsting får i storleken 4–5 miljarder kronor enligt regeringens eftervalspolitik. De summor som jag har redovisat är kostnader som kommunerna saknar täckning för i 1983 års budgetar. Vi tycker att det är korrekt att redovisa detta inkl. de löneökningar som blir en följd av de klausuler som nu utlöses på grund av kostnadsfördyringarna.

Anf. 46 KARIN AHRLAND (fp) replik:

Herr talman! Paul Jansson använder en känd gammal politisk taktik när han debatterar. Men jag måste säga att jag är litet förvånad. Paul Jansson sitter i finansutskottet och bör ha läst folkpartiets motion samt reservationerna. Han har nu fäst sig vid summan 3 miljarder kronor. Det är en siffra som ingår i ekvationen. Men slutresultatet blir inte 3 miljarder kronor. När jag stod i talarstolen berättade jag om att man skulle försöka spara pengar. Slutresultatet för kommunernas del blir kanske 2 miljarder men inte 3. Jag nämnde nyss att kommunerna enligt vårt förslag om man tar bort momsens skulle tjäna drygt 0,5 miljarder kronor. Att en siffra ingår i ett tal innebär inte att det är detsamma som slutsumman för vad vi skulle räkna ut.

Anf. 47 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Även socialdemokraterna fällde med all rätt många hårda ord om de borgerligas attack mot kommunerna, när på en gång 3,5 miljarder överfördes till statskassan. Vi från vpk underkände helt borgarnas motiv för åtgärden. Vi hävdade att det inte fanns något verkligt överskott. De pengar som fanns behövdes för att lösa angelägna sociala uppgifter och för att bekämpa arbetslösheten. Bakom socialdemokraternas förslag att frysa pengarna i riksbanken låg både en eftergift för de borgerligas påstående om ett överskott och ett – om än vagt – löfte om att återföra pengarna till kommunerna.

Jag tycker nog att både socialdemokraterna och de borgerliga, som åberopade ett överskott såsom skäl för ingripande mot kommunerna, nu bör dra konsekvenserna av den nya situationen.

Jag skall tillåta mig att citera ur en intervju: "Kommunerna har ett underskott för 1984 på ungefär 5 miljarder och nästan det dubbla för 1985. Om vi också räknar in landstingen för 1985, blir det samlade underskottet 15 miljarder." Det hävdade avdelningsdirektör Knutsson i Kommunförbundet i en intervju nyligen.

Vad tänker ni göra åt detta? Ni visste hur det s. k. överskottet skulle angripas. Det skulle gå till statskassan eller frysas. Är ni beredda att visa samma intresse för det underskott som nu uppenbarligen kommer att finnas hos kommuner och landsting?

Låt mig till slut, herr talman, erinra om att i det socialdemokratiska krisprogrammet Framtid för Sverige står följande: "Om full-sysselsättningsmålet skall hållas uppe, är det uppenbart att det måste ske med hjälp av den offentliga sektorn." Glöm inte detta i fortsättningen.

Anf. 48 PAUL JANSSON (s) replik:

Herr talman! Lennart Blom säger att det är en tidsfråga när vi får kommunalt skattetak. Jag hoppas att han har fel, och det gäller att jobba för att han kommer att ha fel.

Rolf Rämgård sade nyss att han är kategorisk motståndare till införande av skattestopp och skattetak för svenska kommuner. Vi fick inget besked från Karin Ahrland om var folkpartiet står. När vi diskuterade tidigare var

folkpartiet med – jag hoppas att man inte numera har glidit åt höger.

Sedan sade Rolf Rämgård att devalveringarna som de borgerliga regeringarna genomförde gjordes i omgångar. Det spelar väl egentligen ingen roll. Det är precis samma resonemang som han förde som kuperade svansen på hunden en bit i taget så att det skulle göra mindre ont.

Men därefter sade Rolf Rämgård något mycket intressant, nämligen att kommunerna visste om och kunde i sina budgetar kalkylera in kostnaderna för de devalveringar som de borgerliga regeringarna gjorde. Tog borgerliga ministrar i god tid kontakt med borgerligt styrda kommuner och sade till dem att om ett halvår blir det devalvering, så nu gäller det att räkna in i budgeten vad det kommer att kosta för kommunen? Några socialdemokratiska kommunalråd känner jag inte till som fick sådana upplysningar från den borgerliga regeringen.

Karin Ahrland säger nu att det blir inte 3 miljarder. Jag tyckte bestämt att hon stod i talarstolen och sade att man skulle dra in 3 miljarder från kommunerna – vi får väl titta i protokollet. Nu håller hon på och tricksar och säger att det blir bara 2 miljarder eller kanske 1,5. De uträkningar som utskottets kansli har gjort – kanslichefen finns här i kammaren och han är bra på att räkna – visar att de förslag som folkpartiet väcker i det här sammanhanget innebär att man drar in 3 miljarder kronor från kommunerna.

Slutligen vill jag säga till Nils Berndtson att det är riktigt att vi slogs för tvåprocentsmålet i fråga om kommunernas tillväxt. Nu har det visat sig att många kommuner inte ens har orkat upp till den enda procents ökning som den borgerliga regeringen rekommenderade utan ligger lägre. Eftersom förhållandena är så skiftande mellan olika kommuner i landet, säger vi som vi har sagt tidigare: Vi stryker bort det här med generella procentsatser för landet i dess helhet och låter volymökningen bli vad den blir efter behoven. Som jag sade förut, kan det då bli 3 % i vissa kommuner, så som Nils Berndtson vill ha det.

Andre vice talmannen anmälde att Karin Ahrland, Nils Berndtson och Rolf Rämgård anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 49 LARS-OVE HAGBERG (vpk):

Herr talman! Utanför det här huset pågår en avtalsrörelse. Det är en av de viktigaste händelserna för lönarbetarnas levnadsförhållanden. Regeringens riktlinjer för den ekonomiska politiken, som vi nu behandlar här, är också riktlinjer för avtalsrörelsen.

Vad som sker är ett avtalsspel med en planerad förvirring. Planeringen är iscensatt av den socialdemokratiska regeringen som fullföljer beslut från SAP- och LO-kongresserna 1981 om en ny svensk modell. Devalveringen är sjösättningen av den politiken. SAP-kritiken av sex borgerliga regeringsår – en mycket berättigad kritik – resulterar i en satsning på kapitalismen med

storfinsans som motor. Ökade företagsvinster och exportinriktning är bärande delar i den politiken.

Ett villkor för dess förverkligande är en stenhård reallönesänkningslinje som, om den hade förts av en regering ledd av Thorbjörn Fälldin, hade förorsakat hot om generalstrejk från LO. Regeringens idé med den svenska modellen – eller tredje vägen som den även kallas – är att den svenska arbetarrörelsen med mössan i hand skall avstå sin rättmätiga andel av produktionsresultatet. Då tror man att storfinsans skall investera i fler jobb och att det skall bli social välfärd.

Ökade företagsvinster, ökade börsvinster, ökade marknadsandelar på en allt trängre internationell marknad är tydligen det som skall rädda oss. Det är en illusion. Men – och det skall man också ta med i beräkningen – svenska företagsinvesteringar ökar utomlands, ett faktum som borde ge en arbetarvald regering en ordentlig tankeställare.

Att lasta över devalveringens effekter på de arbetande – i huvudsak genom en reallönesänkning – är i klar strid med arbetarrörelsens grundläggande värderingar i fråga om ekonomisk och social rättvisa. Hyror, priser och skatter missgynnar i dag de arbetande. Reallönesänkningsbuden i avtalsrörelsen gör det också liksom den gigantiska omfördelningen av förmögenheter i devalveringens och inflationens spår, en fördelning från de arbetande till kapitalet.

I dag är det bara vänsterpartiet kommunisterna som vill sätta svängrem på de rika. Det är bara vpk som värnar om vanligt folks levnadsstandard.

Regeringens reallönesänkningspolitik och LO:s lönebud har bäddat för arbetsgivarnas grymma spel med arbetarnas löne- och arbetsvillkor. SAF tar naturligtvis chansen att splittra arbetarna. Verkstadsföreningen går i täten genom att "locka" med ökade löner för "duktigt" folk och med nya premie- och prestationslöner. Metall vacklar och övriga LO-förbund varslar samtidigt om strejk.

Det här skulle ha gått som på räls – alltså ett reallönesänkningsavtal enligt regeringens önskan – men de planerna har grusats av SAF. Finansminister Feldt ville ju helst ha ett avtal på noll, och om inte så sker hotar han med att ingripa. Vad är det då som har hänt? Jo, när regeringen och fackföreningsrörelsens ledning gett arbetsköparintressena fyra fingrar vill dessa även ta det femte. För dem räcker det inte med att regeringen ger ökade företagsvinster, en börs med rekordnoteringar, sänkta marginalskatter för de rika och ett reallönesänkningsbud. Nej. SAF vill även ta det femte fingret i form av avtal om ökad produktivitet och lönedifferentiering.

Verkstadsföreningens krav – på uppdrag av Svenska arbetsgivareföreningen är man nu spjutspets – går ut på:

- avtal om ytterligare produktivetsstimulerande åtgärder,
- att utvecklingsavtalet om samarbete snarast blir verklighet,
- att arbetstidsreglerna anpassas till ökad övertid,
- grupperingsregler och meritbedömningar som skall öka differentieringen av lönerna och
- sänkta löner för arbetskraft under 20 år.

Det är om detta Metall nu sitter och förhandlar med Verkstadsföreningen: en löneökning i utbyte mot ökad produktivitet. LO:s krav i avtalsrörelsen är 2 %. Effekten med en prisökning på över 10 % blir en reallönesänkning på 4–5 % för de stora LO-grupperna. De förhandlingar som nu pågår innebär alltså att varje löneökning som sker skall betalas med ökad produktivitet, om Svenska arbetsgivareföreningen får som den vill. Eftergiftspolitik kan leda till ett fullständigt nederlag med kraftiga reallönesänkningar, ökad utförsäkring och risk för färre jobb.

Det här sker samtidigt som vinsterna är jättestora i företagen. LO räknar med att bara devalveringsvinsterna skall ge bolagen 10 miljarder i extra profiter. 1983 väntas vinsterna i företagen öka; Volvo har sedan signalerat 4 miljarder. Och investeringarna av de svenska multinationella företagen utomlands är större än de totala industriinvesteringarna i Sverige.

Reallönerna måste försvaras för låg- och mellanlönegrupperna. Det är orimligt att en genomsnittlig LO-medlem skall förlora 692 kr. i månaden, om LO:s avtalsbud skulle gå igenom. Så stor skulle löneökningen behöva vara för att reallönen skulle bevaras. Det är orimligt att en arbetare med 80 000 kr. i årslön skall drabbas av en sådan reallönesänkingspolitik. Sex borgerliga regeringsår med reallönesänkningar på 12 % borde vara nog. Därför borde också tre krav stå i centrum i avtalsrörelsen: kraftiga låglönesatsningar, bevarande av reallönerna för låg- och mellanlönegrupperna samt garanti för alltför höga prisstegringar – ett sådant krav saknas f. ö. också i LO:s bud i år.

I grunden gäller det att värna om den vanlige arbetarens lön och inkomst, en rättvis fördelning. I dag är det endast vänsterpartiet kommunisterna som kräver omfördelning från kapital till arbete, från rika till lågavlönade. Men det borde egentligen vara hela arbetarrörelsens linje.

Ett sätt att korrigera "misstaget" med reallönesänkingspolitiken är att riva upp marginalskattereformen, för i allt väsentligt gynnar den dem som redan har det bäst i samhället, som en Metallombudsman i går sade på TV.

Marginalskattereformen måste rivas upp. Det var egentligen också ett vallöfte av finansministern. Fick inte de lågavlönade rejäla lönepåslag, skulle skattesänkningen för de högavlönade rivas upp. Skall detta vallöfte, som kom i elfte timmen, också gå till historien som ännu ett av svikna löften i svensk politik?

Frapporande i dagens politik är att Nicolin, Ljunggren, Nordlander m. fl. är påtagligt nöjda. På den svenska politiska arenan har vi ju moderaterna som profilerar sig genom en egoistisk, förråande och människofientlig politik. Jämlikhet, solidaritet och rättvisa är bannlysta begrepp på den kanten. Man får inte utifrån detta tro att svensk politiks skiljelinje går mellan en rå kapitalism och en effektiv kapitalism, en s. k. välfärdskapitalism. Nej, båda varianterna på samma tema finns inom de smala ramar som det kapitalistiska systemet erbjuder. Folkets krav på arbete åt alla, rättvis fördelning, social rättvisa, folkets och de arbetandes möjligheter till makt över produktion, hushållning med resurser och miljö ställs i strykclass.

Gränsen går oundvikligen mellan dem som vill ha inomkapitalistiska lösningar och dem som vill spränga dess ramar. Tar man del av löntagarfundsdebatten eller fonddebatten i allmänhet finner man att kapitalismens ramar utom allt tvivel måste sprängas.

Makten över produktionen är avgörande för vilka investeringar som skall ske, var de skall ske, när de skall ske och hur deras resultat skall fördelas. Makten är i dag i stor utsträckning koncentrerad till ett fåtal. Löntagarfonder med aktieköp som något demokratiskt universalmedel är att slå blå dunster i ansiktet på folk. Sedan Meidner lade fram sitt förslag om löntagarfonder 1975 har aktieägandet ytterligare koncentrerats till juridiska personer, från 49 % till 64 %.

Något som även talar emot löntagarfonder i den tappning som socialdemokraterna nu tekniskt håller på att arbeta fram i samarbete med borgerliga intressen är att de arbetande skall avstå från löneutrymmet – man har talat om 1 % – och i stället köpa aktier. Hade vi haft fonder i dag skulle avtalsrörelsen ha gällt att sänka lönerna i kronor och ören, eftersom finansministerns innersta önskan egentligen är att vi skall ha ett avtal på nollnivå.

En fondkonstruktion måste leda till nya jobb, se till att vinsterna ur produktionen investeras för den svenska arbetarklassen och folket på bästa sätt. Att i någon form köpa aktier – och därtill minoritetsposter – på den etablerade kapitalistiska marknaden i företag och tro att de gamla ägarna skulle handla annorlunda än tidigare är verkligen illusioner. Storfinansens ägande och makt måste brytas för att förändra det hela.

Det är därför som vpk föreslår samhällsfonder och lokala fackliga investeringsfonder för att bryta den nuvarande utvecklingen. Inrättande av samhällsfonder ger kapital till ett nödvändigt samhällligt industrialiseringsprogram. Produktionsbeskattning, skatt på bolagens vinster, skärpt skatt på arv och stora förmögenheter är några källor som man kan ta pengar ifrån.

Man inrättar alltså en nationell fond med regionala fonder i varje län. Det är en modell. Samhällsfonderna skall användas för att rädda jobben i hotade branscher, till offensiva industrisatsningar och till stöd för kooperativa och löntagarägda företag. Inriktningen skall bl. a. vara att satsa på vidareförädling av våra råvaror och på en alternativ produktion.

Men det allra viktigaste är att fackföreningarna måste föra en kamp för att få kontroll över investeringarna. De lokala fackföreningarna måste med hjälp av sina centrala organisationer utarbeta egna investeringsplaner och planer för vad som skall produceras och hur produktionen skall ske.

Som komplement till samhällsfonderna kan man ha lokala fackliga investeringsfonder, som inrättas efter fackliga beslut. Kapital till fonderna tas ut genom produktionsbeskattning. Dessa medel tillhör den regionala samhällsfonden, men disponeras efter det lokala fackets beslut.

För att ett inrättande av sådana fonder skall bli meningsfullt måste fackföreningarnas självständiga kamp främjas och stärkas. Det krävs en facklig klasskampsstrategi, där partsförhållandena renodlas. Det krävs

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

konkreta rättigheter som gör det möjligt att mobilisera facket medlemmar bakom radikala krav. Exempel på sådana rättigheter är strejkrätt och vetorätt i alla viktiga frågor. Facket skall vidare ges möjlighet att föra fram egna alternativ och att bedriva forskning i egen regi på arbetsplatserna. Antifackliga lagar och arbetsköparnas lockouträtt måste avskaffas.

Regeringens idé om en ny svensk modell, som den förs fram i dag, innebär att de tidigare kraven på en förändrad arbetsrättslagstiftning – om än i begränsad form – har övergivits. Detta sammanfaller helt med den strategi som går ut på att satsa på storfinansen som motor i en kapitalistisk välfärdspolitik.

Det är på sin plats att erinra om att utvecklingsavtalet som förra året ingicks mellan SAF resp. PTK och LO nu ersätter alla åtgärder för att flytta fram de arbetandes positioner. Samarbete på kapitalets villkor är nu ledstjärna i regeringspolitiken.

Vi från vänsterpartiet kommunisterna vill inte förneka att socialdemokraterna vill förbättra samhället eller att de står fast vid det som framfördes i broschyrerna i samband med det senaste valet, dvs. att folkets väl går före storfinansens, att löntagarfonder skall ge rättvisa och ekonomiska framsteg, att de vill bryta maktkoncentrationen och att de vill ha full sysselsättning och social välfärd. Det är bara det att dessa mål – eller visioner – tros kunna genomföras i samverkan med kapitalet, med storfinansen, och på den internationella kapitalistiska ekonomins villkor. Det är mot den bakgrunden de grundläggande kraven för arbetarklassen sviks. Idén om en ny svensk modell kommer därför att innebära att datautvecklingen och rationaliseringsåtgärderna får fritt fram, att vinsterna i företagen tillåts öka, att reallönerna trängs tillbaka, att skatterna sänks för dem med de högsta inkomsterna, att riskvilligt kapital ställs till storfinansens förfogande, att utlandsinvesteringarna tillåts öka, att kraven på demokrati och makt för de arbetande avskrivs på dagordningen och att marknadsekonomin alltmer får tränga sig fram och bestämma priser, hyror och levnadsvillkor för de arbetande.

För vpk är rätten till ett meningsfullt arbete självklar. Vpk deltar i och stödjer kampen för att rädda jobben och för att skapa en industri- och sysselsättningspolitik som minskar exportberoendet och utvecklar självförsörjning och hemmamarknad. Det gäller att tillfredsställa grundläggande sociala behov, inte att genomföra social nedrustning. Det gäller en rättvis fördelning av produktionsresultatet och ett försvar för reallönerna. I grunden handlar det om hur resurserna i samhället fördelas och om vem som har makten. En politik som kan bryta storfinansens makt står i förgrunden. Därför förenas kampen för arbete och för ekonomisk och social rättvisa med kampen för demokrati och socialism.

Herr talman! De vpk-motioner och de reservationer från vpk som är fogade till finansutskottets betänkande har dessa utgångspunkter. Jag yrkar bifall till dem.

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Herr talman! I finansutskottets betänkande nr 30 behandlas motion nr 217 delvis som jag tillsammans med Bengt Silfverstrand inlämnat till årets riksmöte. I motionen redogör vi för den offentliga sektorns betydelse för ekonomi och sysselsättning. De krav som återfinns i motionen behandlas av arbetsmarknads- och finansutskotten. Finansutskottet har haft att behandla den del av motionen som berör behovet av offentliga investeringsprogram och som utmynnar i kravet "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som anförts beträffande behovet av regeringsinitiativ på det internationella planet och i första hand inom Europasamarbetet för att med hjälp av offentliga investeringsprogram öka den ekonomiska aktiviteten inom industriländerna". Skälet till yrkandet är naturligtvis den bekymmersamma situation som vi upplever i vårt land och i hela västvärlden. Såväl i motionen och i finansplanen som i finansutskottets betänkande konstateras att den internationella konjunkturen fortfarande visar få tecken på uppgång, och om inget oförutsett inträffar blir 1983 det fjärde året i följd som tillväxten i världsekonomin praktiskt taget helt uteblir. Vid årets slut kan 35 miljoner människor komma att gå arbetslösa i västvärldens industriländer. Det är mot den bakgrunden knappast motiverat att räkna med någon större internationell draghjälp för den svenska exportindustrin.

Även om det är för tidigt att tala om något mera allmänt internationellt uppvaknande från drömmen om åstamningspolitikens möjligheter att åstadkomma ekonomisk tillväxt och balans, börjar ledande ekonomer inom bl. a. OECD att komma till insikt om den hittillsvarande politikens uppenbara skadeverkningar. En chefekonom vid OECD-sekretariatet i Paris har t. ex. betecknat den ekonomiska åderlätningsskuren som ett misslyckat försök att springa uppför en nedåtgående rulltrappa.

Beskrivningen är synnerligen träffande eftersom det har visat sig att de nedskärningar av den offentliga sektorn som fram till i dag utgjort högsta ekonomiska visdom lett till minskad efterfrågan och genererat minskade inkomster och ökad arbetslöshet som i sin tur medfört ökade budgetunderskott, vilket enligt den konventionella ekonomiska klokskapen måste följas av ytterligare nedskärningar osv.

I vårt eget land pekar de flesta prognoser mot att vår inhemska efterfrågan under 1983 kommer att utvecklas ännu sämre än den internationella. Mest oroväckande är att detta tycks innebära ökad arbetslöshet under året. Som både LO- och TCO-ekonomerna framhållit behövs fler expansiva inslag i den ekonomiska politiken för att klara en tillräcklig efterfrågan på svenska företags produkter. Vi måste med andra ord i högre grad mobilisera våra produktionsresurser – maskiner och annat kapital, råvaror och inte minst arbetskraften – för att kunna ta landet ur krisen. Den socialdemokratiska regeringen har lagt fram ett ambitiöst investeringsprogram, i vilket samspel mellan industri och offentlig sektor skapar förutsättningar för ökad produktion och sysselsättning. Programmet är dock sannolikt otillräckligt för att ensamt kunna vända den ekonomiska utvecklingen i expansiv riktning.

I hela industrivärlden minskar de produktiva investeringarna. Den finansiella aktiviteten frodas på bekostnad av realekonomisk verksamhet. Den obeskattade sektorn växer i omfattning, vilket medför ökade ekonomiska orättvisor. I företagsledningarna har ekonomer ersatt teknikerna, vilket bl. a. inneburit ett minskat intresse för utveckling av produkter och produktionsprocesser.

Den svenska ekonomin, som är starkt utlandsberoende, kan inte med aldrig så kraftfulla inhemska stimulansåtgärder på egen hand i ett längre perspektiv upprätthålla en stark ekonomi och full sysselsättning. Bara om flera länder går samman i gemensamma aktioner för att häva den ekonomiska stagnationen kan vi återupprätta industriell och ekonomisk styrka och återskapa framtidstron.

Det saknas, herr talman, ingalunda idéer och konkreta förslag om hur ett sådant återuppbyggnadsprogram skulle kunna se ut. Framträdande internationella politiker som den österrikiske förbundskanslern Bruno Kreisky har talat om behovet av en ny Marshallplan. Liknande tankegångar har sedermera framförts också av ledande svenska industriföreträdare som Volvochefen P. G. Gyllenhammar.

Inom Europafacket pågår konstruktiva diskussioner i samma riktning. Den europeiska fackföreningsrörelsen har bl. a. föreslagit att regeringarna nu måste bryta den restriktiva politiken och enas om en allmän stimulans, som i det korta perspektivet bör uppgå till 1 % av BNP. Om alla OECD-länder ökar sina offentliga investeringar med 1 % av BNP skulle nuvarande tillväxttakt fördubblas och hjulen komma i gång.

Europafacket förespråkar alltså en gemensam västeuropeisk aktion, i vilken de europeiska institutionerna och samarbetsorganisationerna bör verka som initiativtagare och samordnare. De områden man vill prioritera i fråga om investeringsstimulanser är transporter, telekommunikationer, energi, bostadsbyggande, sjukvård, forskning, utbildning och miljö.

I den bekymmersamma situation som nu råder är det av största vikt att Sverige tar initiativ inom de internationella samarbetsorganen och i första hand på Europaplanet för att stärka de krafter som – främst inom fackföreningsrörelsen – börjat komma i rörelse till förmån för gemensamma insatser industriländerna emellan i syfte att bryta den nedåtgående trenden i den ekonomiska utvecklingen.

Finansutskottet har i sin behandling av motionen beslutat föreslå riksdagen att vad utskottet anfört med anledning av motion nr 217, yrkande 1, bör ges regeringen till känna.

Med denna behandling är vi motionärer helt nöjda. Det är också glädjande att det tycks råda bred politisk enighet i riksdagen om att åtgärder i den riktning som föreslås i motionen kommer till stånd. Därmed bör förutsättningarna öka för att lyckas internationellt, när omvärlden kan konstatera att den politik som nu inletts i vårt land har stöd även av partier som står utanför regeringen. I alla de kontakter som måste tas i syfte att förmå andra länder att överge åtstrammingspolitiken är det naturligtvis en styrka om det föreligger bred politisk enighet.

Det är mot den bakgrunden, herr talman, litet trist att behöva konstatera att moderaterna ställt sig utanför och t. o. m. gått så långt att de reserverat sig och yrkat avslag på motionen. Man frågar sig osökt hur stor arbetslösheten inom västvärlden skall behöva bli, innan moderaterna inser att de förespråkar en felaktig politik. Om det hade funnits ett enda exempel som moderaterna hade kunnat hänvisa till, hade de måhända kunnat göra sig någorlunda trovärdiga. Men det finns det inte. Det är tydligt att kapitalets väl går före folkets. Det är trist, herr talman, men det är ett faktum.

Eftersom jag inte hyser några som helst förhoppningar om att moderaterna skall ändra sin inställning efter en debatt här i kammaren, inskränker jag mig till att yrka bifall till finansutskottets hemställan på denna punkt.

Anf. 51 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! Egon Jacobsson sade i sitt anförande att bara om fler länder samverkar kan vi i Sverige återfå vår ekonomiska styrka. Det är en rätt passiv inställning som Egon Jacobsson här redovisar. Om det nu skulle vara så att den av honom eftersträfvade och i och för sig positiva samverkan – man kan diskutera medlen härför – ändå skulle kunna komma i gång, så är det en sak. Men om den inte gör det, menar då Egon Jacobsson att man från regeringens och socialdemokraternas sida kan sitta helt passiv?

Egon Jacobsson säger att svenska företag skall kunna sälja mera. Det är alldeles rätt. Det gäller både inom Sverige och på våra exportmarknader. Men det förutsätter rimligen att man för en politik som inte försämrar konkurrenskraften och som inte tillåter att devalveringens effekter snabbt äts upp genom exempelvis höjda arbetsgivaravgifter och andra skatter. Egon Jacobsson sade vidare att han inte tyckte om att ekonomer ersatt tekniker i ledningen för olika företag. Själv tycker jag att det är bra om företagen har både tekniker och ekonomer som samarbetar för att uppnå bästa möjliga resultat för företagen och för landet. Det som behövs är kanske snarare att färre politiker sysslar med företagandet. Det får vi överlåta till dem som kan den saken.

Herr talman! Regeringens skattepolitik innebär

att skatterna i år stiger med drygt 12 miljarder kronor, vilket i genomsnitt motsvarar 3 500 kr. per hushåll,

att skatterna nästa år, 1984, stiger med ytterligare 5–6 miljarder kronor, enbart till följd av skatteomläggningen,

att de kommunala skatterna stiger till följd av bl. a. höjd mervärdesskatt och höjda arbetsgivaravgifter,

att varje steg i marginalskatteformen urholkas innan reformen ens trätt i kraft,

att nästintill 90 % av de heltidsarbetande 1985 får en marginals katt på mer än 50 % i stället för, som utlovats, en marginals katt på högst 50 %,

att fler villaägare drabbas av avdragsbegränsningen genom att den s. k. brytpunkten sjunker, räknat i fast penningvärde,

att hyresgäster och bostadsrättsinnehavare får högre boendekostnader genom hyreshusskatten samt

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

att villaägare som köpt äldre hus utan subventionerade lån tydligen också skall drabbas av en ny villaskatt.

Socialdemokraterna driver i sanning en konsekvent skattepolitik – höjda skatter, nya skatter, ännu mera av höjda skatter. Vilka får då betala de höjda skatterna? Låt mig citera ur en bok, som jag även citerat ur någon gång tidigare, och som är skriven av den sakkunnige i finansdepartementet, Klas Eklund:

”En skärpning av skattetrycket måste därför ofrånkomligen komma att riktas främst mot medel- och låginkomsttagarna där skatteunderlaget finns.”

När det gäller att fördela ekonomiskt utrymme mellan staten och den enskilde är lösningen given för socialdemokraterna – den enskilde får ge vika.

Svenska löntagare kommer genom regeringens ekonomisk-politiska åtgärder att få reallönesänkningar. Sådana är i viss utsträckning ofrånkomliga. Men man får dessutom ytterligare minskningar av sin disponibla inkomst genom den förda skattepolitiken.

Detta bekräftas också i en undersökning som gjorts av professor Sven-Olof Lodin. Undersökningen visar att alla vid rimliga, kanske t. o. m. alltför gynnsamma, bedömningar av inflationstakten, kommunalskatteutvecklingen och löneökningarna för perioden fram till 1985 förlorar på skatteomläggningen.

Den som i fjol – 1982 – tjänade 6 700 kr. i månaden får en sänkning av sin disponibla inkomst med drygt 200 kr. per månad 1985 som en följd av skatteomläggningen. För den som tjänade 8 300 kr. i månaden 1982 blir det en försämring på uppemot 300 kr. per månad. Men det kan bli ännu värre. I den allmänpolitiska debatten för en månad sedan erinrade Olof Palme om det uttalande som gjordes av de tre partier som står bakom skatteuppgörelsen i dess ursprungliga form. Låt mig, herr talman, tillägga att självfallet har både centerpartiet och folkpartiet velat korrigera verkningarna av den höga inflationen, som är en följd av devalveringen. Det är ju den stora effekten när det gäller skatteskarvningarna, både i år och nästkommande år.

Jag citerar här vad Olof Palme i sin tur citerade:

”Genomförandet av skattereformen måste med nödvändighet påverka löneutvecklingen under de år då sänkningen av marginalskatten sker. Kravet på återhållsamhet riktas med särskild styrka mot höginkomsttagarna. Tillgängligt utrymme för löneförbättringar bör i huvudsak tillfalla de inkomsttagare, som i begränsad utsträckning får fördelar av de sänkta marginalskatterna.

I överenskommelsen förutsätts att arbetsmarknadens parter visar sig beredda att verka för en sådan inriktning av lönepolitiken. Om löneutvecklingen i praktiken avviker från denna inriktning kan stegen i marginalskattesänkningen under treårsperioden bli föremål för omprövning.”

Olof Palme sade i anslutning till detta att arbetsmarknadens parter skulle ta hänsyn till vad riksdagen sagt, trots att han är medveten om de problem som avtalsbegränsningen för med sig. Det är alltså möjligt att regeringen

kommer att ta utfallet av avtalsrörelsen till intäkt för att ompröva den enda del av skatteomläggningen som i sig kan leda till sänkt skatt – marginalskatteändringarna.

Från LO-borgen har det också hörts muller över att regeringen, av vissa uttalanden att döma, inte kommer att införa den s. k. promsen 1984. Bli det ingen proms skall det inte heller bli några marginalskattesänkningar, säger LO. Skall man döma av det inflytande LO hittills haft på den nya regeringen – ta t. ex. fackföreningsavdragen – bör detta också oroas, såväl när det gäller risken att få en proms som möjligheten att marginalskattesänkningarna omprövas.

Låt oss därför få besked. Jag kan rikta frågan till Egon Jacobsson, som sitter som socialdemokratisk ledamot i skatteutskottet. Kommer marginalskattesänkningarna som beslöts av riksdagen i fjol att stå fast? Och hur blir det med promsen? Kommer denna nya skatt, som ytterligare belastar arbete och investeringar – och alltså motverkar det Egon Jacobsson säger sig vilja uppnå – att införas?

Herr talman! Det höga skattetrycket, särskilt i form av höga marginalskatter och höga arbetsgivaravgifter, motverkar ökade arbetsinsatser, minskar intresset för sparande och gör det mindre intressant att satsa på företagande.

Ett högt skattetryck motverkar alltså just det vi behöver stimulera för att få fart på den svenska ekonomin och själva klara våra problem.

Det höga skattetrycket leder också till större risk för skattefusk och skatteflykt. Det leder i sin tur, tillsammans med de krångliga skatteregler som vi har, till ökad kontroll av skattskyldiga.

En generalklausul, som tar hänsyn till statens intressen men inte den enskildes, drevs igenom i riksdagen med stor snabbhet. Den s. k. lagen om uppgiftsskyldighet genomfördes, vilket innebär att enskilda villaägare kan komma att tvingas betala andras skatteskulder.

Det kommer fler och fler krav på samkörning av dataregister för att öka möjligheterna till skattekontroll. Vart och ett för sig verkar kraven på samkörning kanske inte orimliga. Men lägger man ihop alla de krav som ställts växer bilden av Storebrors kontrollsamhälle fram. Där drabbas inte bara den som försöker fly undan sin skyldighet att betala sin skatt – och han eller hon skall naturligtvis drabbas – utan alla medborgare.

De krångliga skatteregler som också blir en följd av ett högt skattetryck leder till många taxeringsprocesser. Processerna tar lång tid och leder ofta till förluster för enskilda människor, även om de slutligen vinner målet.

Det höga skattetrycket är följden av stora offentliga utgifter. En stor del av de offentliga utgifterna går tillbaka till dem som betalt skatten i form av generella subventioner. Det gäller inte minst på bostadsområdet. Det blir en ineffektiv rundgång i ekonomin. Subventionerna snedvrider prisbildningen och därmed också efterfrågan. Resurserna fördelas på ett sätt som inte är det mest effektiva ur samhällsekonomisk synvinkel. De som drabbas av detta är naturligtvis de som skulle ha vunnit mest på en ökad effektivitet, dvs. låg- och

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

mellaninkomsttagarna, de som enligt Klas Eklund kommer att få betala också det höjda skattetrycket.

Den statliga byggprisutredningen har i ett betänkande från i fjol också pekat på att bostadssubventionerna bidrar till ökade produktionskostnader för bostäderna. De ökade kostnaderna leder till större subventioner och högre skatter och till ännu högre produktionskostnader. Och vem förlorar på den utvecklingen? Igen den enskilda människan.

Det behövs en skattepolitik i Sverige som utgår ifrån att beskattningen skall ta till vara och inte motverka drivkrafterna i samhället. Skattesystemet skall alltså stimulera till ökat arbete och ökat företagande, kort sagt ökad produktion. Skattesystemet skall motverka snedvridning av prisbildningen. Skattesystemet skall stimulera till sparande och motverka skatteflykt och skattefusk.

Det förutsätter en varaktig skattereform med rejält sänkta marginalskatter. Löftet om att flertalet heltidsarbetande inte skall ha mer än 50 % i marginalskatt måste uppfyllas.

För att en sådan reform inte skall urholkas måste, som vi moderater alltid framhållit, ett fullt inflationsskydd finnas för den statliga inkomstskatteskalan. Verkligheten ger oss rätt, när vi ser hur inflationen nu åter tillåts höja skatterna.

Reformen får dessutom inte finansieras genom höjda arbetsgivaravgifter eller genom införande av någon form av proms.

Genom besparingar i statsbudgeten kan skattesänkningarna finansieras, och därmed ökar också valfriheten för människorna.

Krängliga regler bör så långt möjligt rensas bort ur skattesystemet. Det är ytterligare ett argument för att undanröja den avdragsbegränsning som är en del av skatteomläggningen.

Genom lägre skattetryck och enklare skatteregler minskar behovet av en omfattande kontrollapparat och en utbyggd skatteadministration. En sådan politik stärker de enskilda människorna – inte staten. Den är också en förutsättning för samhällsekonomisk återhämtning.

Anf. 52 EGON JACOBSSON (s) replik:

Herr talman! Låt mig på en gång ge Bo Lundgren erkännandet att han är en värdig representant för det moderata samlingspartiet, med andra ord han är ganska fräck.

Jag hade inte, när jag gick upp i den här debatten, räknat med en skattedebatt. Men efter den här kanonaden mot den socialdemokratiska skattepolitiken får man väl ändå säga några ord.

Jag tycker att det moderata samlingspartiet presterar nästan är på gränsen till det oanständiga. Bo Lundgren vet mycket väl varför. Men låt mig påminna om det.

Efter 1976 års val kröp ni in i en regering och höjde skatter och införde nya skatter, låt vara att profilen på de skatteökningarna inte var sådana att de accepterades av arbetarrörelsen. När det sedan började bli besvärligt hoppade ni av och ställde er vid sidan om, i opposition, och skällde på era

bröder. Så kom valet 1979. Då gick ni in i regeringen igen. Men när det började bli alltför besvärligt, ekonomin var alltför raserad, då gick ni ur igen och försökte på nytt profilera er genom att tala om sänkt skattetryck och sänkta skatter. Nu upprepar sig historien igen. Det är bara att konstatera, Bo Lundgren: Ni är inte trovärdiga. Under de år som ni satt i de här regeringarna medverkade ni till att skattetrycket ökade. Samtidigt är ni i hög grad ansvariga för att ha raserat statsfinanserna.

Låt mig sedan beröra även de kommentarer Bo Lundgren gjorde om mitt inlägg. Jag vet inte hur han lyssnade när han fick det till att gälla en passiv inställning. Det är tvärtom ett krav på ett aktivt handlande från svensk sida för att få andra länder att häva åtstramningspolitiken. Vad denna har inneburit har vi sett, och det har dokumenterats på ett alldeles utmärkt sätt i dag av företrädare för finansutskottet. Därför tycker jag att det var rimligt och logiskt att ställa frågan: Hur hög skall egentligen arbetslösheten behöva bli innan moderaterna inser att den politik som de för är felaktig? Innan året är slut beräknas arbetslösheten i västvärlden omfatta 35 miljoner människor.

Får jag också, herr talman, med hänsyn till kammarens tidsmässiga situation, redan nu upplysa Bo Lundgren om att jag inte tänker gå upp i någon mer replik i den här debatten.

Anf. 53 BO LUNDGREN (m) replik:

Herr talman! Det var ett enkelt sätt att slippa kommentera och svara på frågor i fortsättningen som Egon Jacobsson använde sig av.

Låt mig först säga att han talar om att jag var fräck, som – om jag förstod honom rätt – de flesta moderater var. Han talade också om att vi höjde skatter, att vi gjorde det ena och underlät det andra under den tid vi hade majoritet här i kammaren. Men inte med ett enda ord sade han emot mig när det gällde min beskrivning av den socialdemokratiska skattepolitiken. Med risk för att Egon Jacobsson trots allt går upp ytterligare en gång i talarstolen måste jag säga att det indirekt innebär ett erkännande av att min beskrivning var korrekt. Det kan man i så fall ta till kammarens protokoll.

Det är faktiskt så, för att se på historien, att 1970 var skattetrycket i Sverige, mätt i procent av bruttonationalprodukten, ungefär 40 %. 1976 var det inte riktigt, men näst intill, 50 %, en nivå som det låg kvar på i stort sett oförändrat fram till 1982. En kraftig höjning av skattetrycket åren 1970–1976 med socialdemokratisk majoritet i riksdagen och socialdemokratisk regering; ett oförändrat skattetryck i enlighet med de moderata kraven och löftena i valrörelserna 1976 och 1979 under de sex åren med borgerlig majoritet i kammaren.

Där tror jag inte att Egon Jacobsson lyckades speciellt väl.

Det jag menade med en passiv insats var helt enkelt att Egon Jacobsson säger att bara om vi får en internationell samverkan ekonomisk-politiskt kan vi klara vår situation. Vi moderater har inte denna uppfattning, vilket har framgått tidigare här i dag. Vi menar att vi kan och måste lösa våra problem

själva, oavsett vad andra länder gör. Vi har också anvisat en politik för detta.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 54 INGA LANTZ (vpk):

Herr talman! Om man inte satsar på den offentliga sektorn, händer framför allt två saker: människors rätt till bra vård och service kan inte tillgodoses, och människor blir arbetslösa. Det första kostar resurser som inte går att räkna. Det går inte att räkna på människors behov. Det andra – arbetslösheten – kostar både sådana resurser som inte går att räkna och sådana resurser som går att räkna.

Vi har visserligen en väl utbyggd sjuk- och hälsovård i vårt land, med en hög läkartäthet. Men ändå behöver vården byggas ut för att minska kötider till olika slags sjukvård. Jag får ofta brev och andra påstötningar från människor som väntar på vård. Inom olika områden inom hälso- och sjukvården måste stora resurser satsas, om människors berättigade krav på hjälp skall kunna tillgodoses.

Vart fjärde hushåll kommer 1985 att bestå av en ensamstående pensionär eller två makar som är pensionärer. Detta ställer stora och berättigade krav på en bra äldreomsorg och också på speciell sjukvård. Om tanken, som nu för tiden samtliga partier bekänner sig till, att gamla människor i största möjliga utsträckning skall få bo kvar hemma i en invand och trygg miljö skall kunna förverkligas, krävs stora resurser, bl. a. i form av hemhjälp och hemsjukvård.

Fortfarande får bara omkring 20 % av förskolebarnen plats i daghem, trots att de flesta barn skulle behöva det. I kristider är det speciellt viktigt att satsa på barnen och deras behov. Femårsplanen kommer att bli en tioårsplan om inget görs. Och det finns inga garantier för att femårsplanen ens blir en tioårsplan, eftersom inga andra styrmedel finns än att lita till kommunernas goda vilja. Det har ju inte gått under bra tider, och det kommer än mindre att gå under de svåra ekonomiska förhållanden som många kommuner nu befinner sig i. Om man tar barns behov på allvar, så måste den kommunala barnomsorgen byggas ut kraftigt – både kvantitativt och kvalitativt.

Dessa tre områden – hälso- och sjukvården, äldreomsorgen och barnomsorgen – måste byggas ut och göras bättre, för dessa verksamheter har brister. Om man inte avhjälpur dessa brister får människor en dålig omvårdnad.

Men inte bara det. Om man inte bygger ut dessa verksamheter, bidrar det till en ökande arbetslöshet, samtidigt som vården blir sämre. Det är framför allt kvinnors arbeten som hotas.

Jag skall ta tre exempel. Det första är från en närstående släkting. Hon arbetade inom den kommunala musikskolan i en kommun i Sverige. Kommunen skulle spara pengar, och hon sades upp. Vad hände då? Tre saker hände. Hon blev arbetslös, barnen fick ingen musikundervisning, men samma pengar måste betalas ut.

Jag talade tidigare om resurser som inte kunde mätas. Det handlar det om i detta fall också. Kvinnan som blev arbetslös mår dåligt av det. Det kan inte mätas i pengar, om det inte går så långt att hon behöver psykvård, men det gjorde det inte i detta fall. Barnens resursförlust går inte heller att mäta. Det enda som går att mäta är arbetslöshetsunderstödet, som ju måste betalas ut i detta fall precis som i alla andra fall. Resultatet blev alltså bara en försämring: hon blev arbetslös, barnen blev av med sin musikundervisning, men samma pengar måste betalas ut fast från andra konton. Detta är vansinne.

Ett andra exempel. Det handlar om en nära vän till mig, också en kvinna, som arbetar inom långvården; hon är undersköterska. Där skall man också spara, som det heter. Det fick till följd att min vän fick gå ned till halvtid. Vad hände då? Samma sak: Hon blev halvtidsarbetslös, de gamla fick sämre vård, men samma pengar måste betalas ut.

Vissa saker går också här att mäta och andra inte. Hennes lön räckte inte till utan måste naturligtvis kompletteras från andra konton i samhället. Jag tror det i detta fall blev socialhjälp som fick skjutas till. Hon ville arbeta men fick inte, men det kostade lika mycket för samhället. Detta är också vansinne.

Ett tredje exempel. En annan vän till mig arbetar på fritids. Där skulle man också spara – personal skulle dras in. Det gällde visserligen bara en fjärdedels tjänst, men utnyttjar man redan marginalen känner man av också en indragning av en kvarts tjänst. Dessutom skulle, som det nu heter inom barnomsorgen, befintliga resurser utnyttjas bättre; barnantalet utökades – inte mycket, men det blev också kännbart, eftersom barngruppen var stor redan från början.

Vad hände då? Också här kan vissa saker mätas i pengar och andra inte. Det blev förstås en besparing för kommunen på en kvarts tjänst. Hur ungarna och personalen mår går inte att mäta i pengar, men det kostar lika fullt. Det är också ett slags vansinne.

Alla dessa tre exempel visar på trångsynthet och dålig framförhållning när det gäller människors hälsa och hur människor mår. Det visar på nonchalans mot barn och äldre och emot arbetskraft – i detta fall gällde det kvinnors arbetsinsatser.

Arbetslösheten är dyr. En miljard i månaden kostar den svenska arbetslösheten. Då har man inte räknat med – för det kan man inte göra – hur de arbetslösa människorna mår, hur deras familjer mår, att barnen far illa, osv. Lägger man till produktionsbortfallet kommer man upp i ytterligare en miljard per månad. Det betyder att den svenska arbetslösheten kostar två miljarder kronor i månaden. Arbetslöshetskostnaden är alltså lika med en tredjedel av vårt budgetunderskott eller lika stor som räntekostnaderna på statsskulden!

Herr talman! Från borgerligt håll finns i dag ett stort förakt för den offentliga sektorn. Man angriper den offentliga sektorn och pläderar för mer individualism och privatisering med frihetsidealet som täckmantel. Vilken

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

frihet och vilken valfrihet kände dessa tre kvinnor när den offentliga sektorn angreps direkt i deras arbeten?

Den offentliga sektorn måste byggas ut och försvaras. Krisen beror inte på denna sektor. Tvärtom har den offentliga sektorns tillväxt fördröjt och väsentligt mildrat krisen. Den offentliga sektorn tillgodoser många viktiga behov, och den kommer att få allt större betydelse. Såsom ett första led i en planmässig utbyggnad av denna sektor och såsom ett led i kampen för rätten till meningsfullt arbete måste, menar vi i vpk, 100 000 nya arbeten komma till inom denna sektor under en treårsperiod. Dessa arbeten behövs och kan skapas inom flera olika delar av den offentliga sektorn: inom byggnadsverksamhet, sjukvård, äldreomsorg, barnomsorg, kollektivtrafik, skolans område osv.

Men en utbyggnad av den offentliga sektorns verksamhet fordrar förstås en helt annorlunda statlig politik gentemot kommuner och landsting än den som de borgerliga regeringarna har inlett i sin strävan att försvaga och avveckla delar av den offentliga sektorn. Den återlätning av den kommunala sektorn med 3,5 miljarder kronor som den borgerliga regeringen genomförde måste betalas tillbaka. En ökad satsning på kommuner och landsting är nödvändig både för att bekämpa arbetslösheten och för att tillgodose angelägna sociala behov. Kommunerna måste få utrymme för en expansion på 3 % årligen.

Herr talman! En annan fråga som blir allt viktigare är kravet på en förkortning av arbetstiden. Införande av sextimmarsdag utan sänkta löner skulle vara en stor vinst för de arbetande. Det finns många starka motiv för dessa krav: den ökade stressen i arbetslivet, koncentrationen av arbetsplatser, som inte minst i storstäderna medför långa och dryga arbetsresor, samt den könsuppdelade arbetsmarknaden och arbetstiden. En arbetstidsförkortning bidrar också till en rättvisare fördelning av produktivitetsvinsterna. Den ger förutsättningar för ett bättre socialt liv. Den understöder kampen för jämlikhet mellan kvinnor och män. Den bidrar också till att fler människor kan få arbete. Det är viktigt att hela tiden driva debatten om och kravet på sex timmars arbetsdag. Dessa krav får inte glömmas bort. Sextimmarsdagen med bibehållen lönestandard bör genomföras under resten av 1980-talet.

Till sist, herr talman! Vpk ställer fyra krav såsom utgångspunkt för samhällsutvecklingen i vårt land. Dessa är:

1. Rätt till ett meningsfullt arbete.
2. Rätt till bra och billig mat samt en bra och billig bostad.
3. Rätt till en god och giftfri miljö.
4. Rätt till utbildning och kultur.

Dessa fyra grundläggande folkliga rättigheter måste vara målen för den samlade ekonomiska politiken i vårt land. Dessa mål skall nås genom politisk, facklig och ideologisk kamp. Denna kamp måste föras mot borgerliga intressen.

Anf. 55 PAUL LESTANDER (vpk):

Herr talman! Regeringen föreslår i budgetpropositionen att anslaget till regionalpolitiska stödåtgärder höjs med 64,5 milj. kr. Det framgår mycket tydligt att de satsningar som kan komma att ske med tillgängliga resurser förväntas inom ramarna för det privata ägandet och med profiten som drivkraft. Något initiativ för en ny nationell industripolitik eller regionalpolitik innehåller inte propositionen.

Herr talman! För Norrbottens län föreligger en alldeles speciell situation. Staten är dominerande ägare av malmer, mark och energi. Genom statliga bolag och verk har en omfattande verksamhet bedrivits i vårt län. Vattenfallsverket, domänverket, NJA, ASSI, SSAB, LKAB, Regioninvest i Norr AB är några av de företag som drivit dessa verksamheter.

Vänsterpartiet kommunisterna har i flera motioner tagit upp de insatser som skulle behövas för att på ett avgörande sätt förändra läget i vårt län. Jag skall här ta upp de frågor som föranlett motionerna. Malmfältsgruvornas framtid måste tryggas.

För att detta skall bli möjligt krävs en rad åtgärder: Ett statligt handels- och bytesbolag måste bildas, som effektivt kan utnyttja marknadsförutsättningarna framför allt i Östeuropa. Det behövs en ny strategi för malmfälten och LKAB. Delar av denna offensiva plan är nya huvudnivåer i Malmberget och Kiruna, avfosforisering och avalkalisering av malmerna, tillvaratagande av de sällsynta jordartsmetallerna, järnsvampverk och en handelsgödselabrik till malmfälten.

Verkstadsindustrin i området måste ges ett stöd som syftar till en långsiktig utbyggnad av marknadsföring och produktutveckling. Vpk vill också trycka på behovet av en beredskapsproduktion av stål och ammoniak samt järnsvamp i Norrbotten.

Herr talman! Kraftfulla och offensiva åtgärder inom träförädlingens område behövs också i Norrbotten. Vi har i år aktualiserat frågan om en virkesfördelningsplan för länet. Frågan om tonträttillverkning i Norrbotten har lyfts fram i en särskild motion. Energiskogsodling är ett område där man kan göra positiva insatser för Norrbotten. I en rapport från en arbetsgrupp, Skogen och skogsindustrin i Norrbottens län, sammanfattas förutsättningarna så här:

”Skogsnäringens förädlingsled är storleksmässigt väl utbyggt i Norrbotten. Skogstillgångarna ianspråkats huvudsakligen inom länets gränser av en industri som på kort sikt inte kan utvecklas genom volymexpansion. De traditionella råvarusortimenten räcker inte till för detta. Mer långtgående förädling än till bräder, plank och massa samt marknadsföring i vid bemärkelse inrymmer dock fortfarande avsevärda 'vita fläckar' av stort intresse.

I dag utnyttjas bara halva den biomassa som skogen producerar. Inom givna begränsningar finns möjlighet till ett förbättrat utnyttjande av skogsresursen. I första hand kan ett förändrat utnyttjande av industrivirket komma till stånd. Vidare är det möjligt att ta ut mera industriråvara samt energisortiment ur den biomassa som i dag inte tillvaratas.

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Den ekonomiska
politiken, m. m.*

Av det nuvarande industrivirket förädlas 37 % av barrvirket vid sågverken och resterande del samt nästan allt lövvirke vid massaindustrin. I massaveden ingår kvantiteter som tekniskt sett skulle kunna sågas. Med förbättrad kunskap om dessa kvantiteter bör det vara möjligt att göra ekonomiskt optimala 'koka-' 'såga' -avvägningar.

En breddad råvarubas kan på längre sikt få påtagliga positiva direkta sysselsättningseffekter. Förutsättningar för detta kan skapas både via de resurser ett rationellare råvaruutnyttjande genererar och via långsiktiga samhällsåtaganden.

Åtgärderna i länets skogar är av stor betydelse för hela landet. Detta värde skulle vara ännu större om värdeuppyggnaden grundad på virkesproduktionen i länet vore lika hög som i landet i övrigt. I dag tredubblas skogsråvarans värde i Norrbotten genom förädling, medan det i genomsnitt nästan femdubblas i hela Sverige. En värdeuppyggnad i nivå med landet i övrigt skulle tillsammans med ett fullskaligt tillvaratagande av skogsenergi kunna öka intäkterna från länets skogsnäring från 1,5 till 3 miljarder kronor per år."

Herr talman! Norrbottens roll som exportlän skulle kunna förstärkas. Möjligheterna att erhålla jobb i hemorten skulle väsentligt förbättras. Men då krävs satsningar som vägleds av människornas behov, satsningar som siktar på en långtgående förädling, inte en ytterligare rovdrift.

Riksdagen kan göra en betydande insats för Norrbottens län om den under det fortsatta riksdagsarbetet stöder våra inledningsvis omnämnda förslag. Genomförda skulle de också betyda stora tillskott till Sveriges ekonomiska styrka.

Överläggningen var härmed avslutad.*

Anf. 56 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera finansutskottets betänkande 26 om besparingsåtgärder i statsförvaltningen.

Besparingsåtgärder i statsförvaltningen

Anf. 57 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Vi har nu ett betänkande från finansutskottet som är ett resultat av riksdagens revisorers förslag sedan de har granskat besparingsåtgärderna inom statsförvaltningen. När vi från vpk strax före jul fick riksdagens revisorers förslag i vår hand lusläste vi det naturligtvis, för besparingsåtgärderna är ju en känslig och mycket omdebatterad fråga. Vi tyckte då att revisorernas förslag var förståndiga, så vi avstod från att lämna någon motion.

Vi har varit väldigt kritiska mot att man har använt den s. k. osthyvelsmetoden, dvs. att man har ålagt olika förvaltningar att spara en viss procent över hela linjen. Genom den metoden har man inte kunnat göra de politiska prioriteringar som har varit nödvändiga, anser vi. Det var också så revisorerna motiverade sitt ställningstagande när de kritiserade den här osthyvelsmetoden. De säger så här i texten:

”Granskningen har vidare visat att det är svårt för myndigheterna att i fortsättningen möta generella nedskärningar med rationaliseringar och omprioriteringar. Statsmakterna måste i ökad utsträckning ta ställning till de avvagningsfrågor som besparingskraven aktualiserar. – – Nedskärningar av verksamheter kan i vissa fall ge sådana effekter att de ej är samhällsekonomiskt lönsamma, vilket enligt revisorernas mening är något som man hittills försummat att tillräckligt beakta.”

Så säger man som sin första punkt av elva att nuvarande generella besparingsmetod bör ersättas av ett system med selektiva besparingsåtgärder i kombination med klara politiska ställningstaganden i prioriteringsfrågorna.

Det där lät ju bra. Men döm om vår förvåning när den socialdemokratiska majoriteten i finansutskottet skrev ihop sig med borgarna för att kunna tillfredsställa en folkpartimotion, som liksom försökte backa från den ståndpunkt som revisorerna har anförts. Då måste vi naturligtvis reservera oss till förmån för det förslag som revisorerna har framlagt. Här har vi kommit i den litet lustiga ställningen att den socialdemokratiska majoriteten i finansutskottet tar avstånd från majoriteten bland revisorerna, som också är socialdemokrater. Det är litet betänkligt.

Vi säger i vår reservation: ”Utskottet ansluter sig till revisorernas uppfattning att nuvarande generella besparingsmetod bör ersättas av ett system med selektiva besparingsåtgärder i kombination med klara politiska ställningstaganden i prioriteringsfrågor.” Det håller vi fast vid. Jag yrkar därför bifall till den reservation som Carl-Henrik Hermansson fogat till betänkandet.

Anf. 58 ROLAND SUNDGREN (s):

Herr talman! Någon större skillnad i uppfattning mellan utskottsmajoritetens skrivning och den reservation som vpk avlämnat föreligger egentligen inte. Som Hans Petersson i Hallstahammar nämnde säger reservanten att den nuvarande generella besparingsmetoden, den som man brukar kalla osthyvelsmetoden, bör ersättas av ett system med selektiva besparingsåtgärder i kombination med klara politiska ställningstaganden i prioriteringsfrågorna, vilket vi väl i och för sig kan ställa oss bakom. Men vi vill ändå inte från utskottsmajoritetens sida helt skriva bort den generella besparingsmetoden. Det är där som skillnaden ligger. Det gör vi inte för att tillfredsställa en folkpartimotion som kom till därför att folkpartiet inte fanns representerat bland riksdagens revisorer. Den uttryckte en uppfattning som de andra två borgerliga partierna hade framfört i sin reservation till riksdagens revisorers förslag.

*Besparingsåtgär-
der i statsförvalt-
ningen*

Regeringen skriver i finansplanen att man i anvisningarna för budgetåret 1983/84 ger myndigheterna möjlighet att fördela en rationalisering på 10 % under en femårsperiod, minst 6 % under en treårsperiod. Därmed har regeringen inte helt uteslutit den här besparingsmetoden som ett instrument för det löpande effektiviserings- och rationaliseringsarbetet, även om man kan säga att ostskivorna kan bli tjockare och tunnare och kanske något år inte alls finnas där. Detta utesluter inte på något sätt möjligheterna att i stället välja andra besparingsmetoder, med klara politiska prioriteringar. Man kan skära bort vissa verksamheter, så att säga ta till kniven i stället för osthyveln, eller göra olika omprioriteringar. Men utskottsmajoriteten har ansett att det här bör ankomma på regeringen, med den överblick som regeringen har och med det ansvar som den här regeringen känner för att genom en effektiv besparingsverksamhet minska budgetunderskottet. Regeringen får rörelsefrihet att utarbeta förslag till hur den systematiska kostnadspressen skall åstadkommas. Det är mycket möjligt att man kommer till samma slutsats som riksdagens revisorer och reservanten, nämligen att den nuvarande generella besparingsmetoden bör ersättas av ett system med selektiva besparingsåtgärder. Men vi vill alltså inte helt skriva bort möjligheten att använda sig av någon variant av den s. k. osthyvelsprincipen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan i betänkande 26.

Anf. 59 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Man kan ju i ord slingra sig hur mycket som helst i vad gäller de olika alternativen för att försöka släta över det förhållandet att man har sprungit ifrån revisorernas inställning. Revisorerna hade inte den inställningen bara därför att det var roligt utan därför att man fann att osthyvelsmetoden var dålig. Det hade givit sådana resultat att det inte var samhälls-ekonomiskt riktigt att göra på det sättet. Då föreslog man en ny metod för besparingar. Det anslöt vi oss till från vpk, eftersom vi tycker att det är riktigt att prioritera politiskt vad som skall vara kvar och vad som skall bort, om man skall spara.

Jag tycker inte att Roland Sundgrens anförande riktigt klaggjorde hur man ändrat ståndpunkt i den här frågan. Det var ganska olyckligt att man inte valde att hålla vänstermajoriteten och uppslutningen kring revisorernas förslag utan i stället skrev ihop sig med borgarna för att slippa bli osams i utskottet. Men nu sitter de med skägget i brevlådan. Det är faktiskt inte något bra beslut som man nu fattar.

Anf. 60 ROLAND SUNDGREN (s) replik:

Herr talman! Det här utesluter ju inte den metod som revisorerna föreslår, utan här ger vi så att säga ännu bredare instrument för regeringen att arbeta med. Det kan man säga när man tagit del av utskottsbetänkandet och den granskning som riksdagens revisorer har gjort. Det är ett elvåpungsprogram som de har arbetat fram. Det uttalar utskottet i sin helhet en mycket stor uppskattning för. Vi lägger inte, som man ofta gör i andra utskott, det här till

handlingarna, utan vi ger verkligen regeringen till känna vad riksdagens revisorer har föreslagit. Att vi sedan på en av punkterna inte ordagrant ställt oss bakom revisorernas förslag betyder ju inte att det föreligger några större åsiktsskillnader. Den undersökning som revisorerna har gjort har dessutom av naturliga skäl varit av begränsad omfattning. Man har kunnat följa endast en myndighet som genomfört den tvåprocentiga nedskärningen under mer än ett år. Utskottet har mot den bakgrunden och med hänsyn till vad som skrivs i finansplanen inte velat helt ta bort den möjlighet vi diskuterar här. Man har ju också gett myndigheterna möjlighet att fördela besparingarna på en femårsperiod. Sådana anvisningar har regeringen givit också i finansplanen.

Anf. 61 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Det är riktigt att man inte har sagt att man inte kan använda politiska prioriteringar. Det står i betänkandet att besparingarna "kan självfallet ske också på helt andra sätt". Då lämnar man detta helt öppet. Men man håller fast vid att den metod som revisorerna ansett vara dålig och inte särskilt verkningsfull fortfarande skall vara möjlig att använda. Det man kommer att göra i och med det här beslutet är att ha kvar en metod som är förkastad av revisorerna. Det är den praktiska konsekvensen.

Anf. 62 STURE PALM (s):

Herr talman! Det har med stor tydlighet framgått av dagens debatt att enigheten är stor om behovet av en noggrann granskning av de offentliga utgifterna framöver.

Det finns olika metoder, och det var tydligen mot den bakgrunden som finansutskottet begärde att riksdagens revisorer skulle göra en analys av hur en tvåprocentig budgetnedskärning slår för olika verk och myndigheter.

Revisorerna ville arbeta snabbt och genomförde en studie som omfattade kommerskollegium, tullverket, patent- och registreringsverket, näringsfrihetsombudsmannen, statens pris- och kartellnämnd samt konsumentverket. Resultatet av denna undersökning visade att en generell budgetnedskärning på längre sikt skulle få högst märkliga konsekvenser. En del verk och myndigheter kan under en kortare tid bära nedskärningarna, medan andra – om detta fortsätter – inte kan fungera på det sätt som riksdagen förutsatt. Därför har revisorernas majoritet i sin skrivelse till riksdagen underkänt denna metod.

Ett ytterligare skäl för underkännandet är – vilket också finansutskottet anser – orimligheten i att parlamentarikerna skulle överlåta en stor del av prioriteringarna åt ämbetsmännen. Parlamentets sammansättning skall ju rimligtvis spegla den folkvilja som kommer till uttryck i de allmänna valen, och detta måste naturligen få sin konsekvens i fråga om hur resurserna skall fördelas.

Tanken på generella nedskärningar för den offentliga sektorn diskuterades livligt i riksdagen redan för ett tjugotal år sedan. Det var en av den gamla högerns bekanta hästkurer på 1960-talet. Trots ihärdiga försök att späda ut

Onsdagen den
2 mars 1983

*Besparingsåtgär-
der i statsförvalt-
ningen*

den gamla medicinen får den samma kända effekter.

Finansutskottet har i sin synpunktsrika skrivning i huvudsak anslutit sig till resultatet av revisorernas granskning. Det finner vi naturligtvis mycket värdefullt. När sedan utskottet – i sin strävan att bli enigt – söker fånga in motstridiga synpunkter, förlorar skrivningen i pregnans.

Ett exempel ur utlåtandet:

”Avsikten med besparingsarbetet får inte vara att man inom myndigheterna tvingas till politiska ställningstaganden. Det bör enligt utskottet ankomma på regeringen att utarbeta förslag till hur en systematisk kostnadspress skall åstadkommas. Det kan som hittills ske genom att myndigheterna åläggs att spara 2 % av de reala resurserna per år eller som nu föreslås i budgetförslaget ett krav på minst 6 % under en treårsperiod. Det kan självfallet ske också på helt andra sätt.”

Välviljan lyser åt så många håll. Detta skapar inte ökad klarhet.

I vpk-reservationen däremot talas ett tydligare språk, men den begränsas till att endast omfatta revisorernas synpunkter på de årliga generella nedskrivningarna med 2 %.

Men revisorernas förslag är betydligt mer omfattande. Det refereras i finansutskottets betänkande. I elva punkter tas olika förslag upp, vilka vi hoppas kommer att beaktas i de allmänna besparingsansträngningarna.

Herr talman! Jag har med detta inlägg velat markera att revisorernas socialdemokratiska majoritet inte finner anledning att frångå något av de förslag som redovisats i vår skrivelse till riksdagen. Vi kommer därför att avstå från att rösta vid den kommande voteringen.

I detta anförande instämde Bengt Silfverstrand, Wivi-Anne Radesjö, Anita Johansson, Stig Alftin, Yngve Nyquist och Ralf Lindström (alla s).

Anf. 63 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Sture Palms inlägg var ju utmärkt, och det styrker också riktigheten i vår reservation. Jag konstaterar bara att när socialdemokrater tycker att de har rätt fullföljer de inte sin linje, utan då avstår de från att rösta bara för att kommunisterna har samma inställning. Jag tycker det är pinsamt.

Anf. 64 STURE PALM (s):

Herr talman! Det skulle innebära en missuppfattning om vi skulle rösta på reservationen. Vi har tagit upp elva punkter i vår mycket omfattande granskningspromemoria, och vi anser att alla elva punkterna är lika relevanta. Det har vi markerat genom att i utskottsskrivningen beakta våra elva synpunkter. Kommunisterna har i sin reservation endast tagit upp en av de elva punkterna.

Anf. 65 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Det är för att vi anser att de andra tio också är riktiga.

Överläggningen var härmed avslutad.

Finansplanen (mom. 1–7)

Mom. 1 (de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken)

I en förberedande votering biträdde reservation 2 av Rolf Wirtén m. fl. med 66 röster mot 15 för reservation 3 av Carl-Henrik Hermansson. 227 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 1 av Lars Tobisson m. fl. med 79 röster mot 64 för reservation 2 av Rolf Wirtén m. fl. 165 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 79 för reservation 1 av Lars Tobisson m. fl. 64 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (balans mellan och inom skilda regioner som ett av huvudmålen för den ekonomiska politiken)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 4 av Rolf Wirtén m. fl. med 95 röster mot 47 för reservation 5 av Rolf Råmgård och Olof Johansson. 163 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 96 för reservation 4 av Rolf Wirtén m. fl. 47 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 (liberalisering av kreditpolitiken)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 77 för reservation 6 av Lars Tobisson m. fl. 6 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (kollektiva löntagarfonder)

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 7 av Rolf Wirtén m. fl. med 144 röster mot 15 för reservation 8 av Carl-Henrik Hermansson. 148 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 164 röster mot 143 för reservation 7 av Rolf Wirtén m. fl.

Mom. 5 (regeringsinitiativ på det internationella planet för att främja den ekonomiska utvecklingen)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 79 för reservation 9 av Lars Tobisson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 6 (engångsskatt på stora förmögenheter)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 15 för bifall till hemställan i reservation 10 av Carl-Henrik Hermansson. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering godkändes med 164 röster mot 143 för godkännande av den i reservation 11 av Rolf Wirtén m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 7

Utskottets hemställan bifölls.

Budgetförslaget (mom. 8–13)

Mom. 8 (de allmänna riktlinjerna för budgetregleringen)

I en första förberedande votering biträdades reservation 14 av Rolf Wirtén med 21 röster mot 15 för reservation 15 av Carl-Henrik Hermansson. 270 ledamöter avstod från att rösta.

I en andra förberedande votering biträdades reservation 13 av Rolf Rämgård och Olof Johansson med 47 röster mot 16 för reservation 14 av Rolf Wirtén. 245 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 12 av Lars Tobisson m. fl. med 79 röster mot 49 för reservation 13 av Rolf Rämgård och Olof Johansson. 180 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 165 röster mot 79 för reservation 12 av Lars Tobisson m. fl. 64 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 9 (utredning om begränsning av de automatiska kostnadsökningarna i statsbudgeten)

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 15 för bifall till hemställan i reservation 16 av Carl-Henrik Hermansson. 6 ledamöter avstod från att rösta.

M o t i v e r i n g

Utskottets motivering godkändes med 149 röster mot 143 för godkännande av den i reservation 17 av Rolf Wirtén m. fl. anförda motiveringen. 15 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 och 11

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 12 (översyn av den offentliga sektorns långsiktiga finansieringsformer)

Utskottets hemställan bifölls med 165 röster mot 143 för reservation 18 av Rolf Wirtén m. fl.

Mom. 13 (uttalande om tillsättande av en parlamentarisk kommission för att uppnå balans mellan statens inkomster och utgifter senast år 1986)

Utskottets hemställan bifölls med 228 röster mot 79 för reservation 19 av Lars Tobisson m. fl.

Den kommunala ekonomin (mom. 14)

I en första förberedande votering biträdades reservation 22 av Rolf Wirtén med 19 röster mot 15 för reservation 23 av Carl-Henrik Hermansson. 272 ledamöter avstod från att rösta.

I en andra förberedande votering biträdde reservation 21 av Rolf Rämgård och Olof Johansson med 48 röster mot 16 för reservation 22 av Rolf Wirtén. 240 ledamöter avstod från att rösta.

I kontrapositionsvoteringen biträdde reservation 20 av Lars Tobisson m. fl. med 78 röster mot 48 för reservation 21 av Rolf Rämgård och Olof Johansson. 179 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 149 röster mot 78 för reservation 20 av Lars Tobisson m. fl. 78 ledamöter avstod från att rösta.

Särskilda frågor (mom. 15 och 16)

Utskottets hemställan bifölls.

FINANSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 26

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 276 röster mot 15 för bifall till utskottets hemställan med den ändring i motiveringen som föreslagits i reservationen av Carl-Henrik Hermansson. 14 ledamöter avstod från att rösta.

6 § Föredrags

Justitieukskottets betänkande

1982/83:14 Tilläggsbudget II till statsbudgeten för budgetåret 1982/83 såvitt avser justitiedepartementets verksamhetsområde (prop. 1982/83:101 delvis)

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Kamraren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid ett senare sammanträde.

8 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 1 mars

1982/83:84 av *Ulla Tillander* (c) till kommunikationsministern om investeringar i SJ:s bannät vid viss lokaltågstrafik:

Sedan den 1 juli 1981 finns det regionala trafikhuvudmän i samtliga län utom Hallands, Göteborgs och Bohus samt Älvsborgs län. Trafikhuvudmännen har som bekant övertagit det politiska och ekonomiska ansvaret för all lokal och regional kollektivtrafik på väg i resp. län. Enligt gällande lagstiftning behöver inte trafikhuvudmännens ansvar omfatta järnvägstrafik, även om denna är av utpräglad lokal eller regional karaktär. Flera huvudmän har dock tecknat avtal med SJ om att de länsvisa månadskorterna även skall gälla på vissa tåg.

Länshuvudman kan också träffa avtal med SJ om inrättande av särskild lokaltågstrafik på SJ:s bannät. Genom s. k. entreprenadavtal får länshuvudmannen det fulla ekonomiska och politiska ansvaret även för tågtrafiken och bestämmer därmed själv trafikens omfattning. Entreprenadavtal finns f. n. mellan SJ och Storstockholms Lokaltrafik, Göteborgsregionens Lokaltrafik och NSK/SSK i Skåne.

För att klara en utbyggd lokaltågstrafik har det visat sig att det ofta krävs särskilda investeringar i dubbelspår, mötesspår, plattformar m. m. Enligt 1979 års trafikpolitiska beslut skall i de fall länshuvudmans trafik motiverar speciella investeringar kostnaderna till den del de hänför sig till denna trafik bestridas av huvudmannen. Detta försvårar en ur samhällsekonomisk synpunkt lämplig avvägning mellan spårbunden och vägbunden trafik.

I Göteborgsregionen är risken överhängande att den nuvarande lokaltågstrafiken upphör när gällande avtalsperiod löper ut. Kommunerna torde knappast ha ekonomiska möjligheter att bekosta dels SJ:s investeringar i rullande material, dels investeringar i fasta anläggningar. I Malmöregionen har man utrett kostnaderna för ett återupptagande av lokaltågstrafik mellan Malmö och Trelleborg. Det visar sig emellertid att kostnaderna blir orimligt höga, främst på grund av att kommunerna själva får bekosta erforderliga investeringar i infrastrukturen.

Det bör ligga i statsmakternas intresse att man får en ur samhällsekonomisk synpunkt lämplig avvägning mellan spårbunden och vägbunden trafik. Jag vill i detta sammanhang erinra om att statsbidrag utgår till investeringar i banunderbyggnad för tunnelbaneanläggningar. Fr. o. m. i år kan även bidrag erhållas för investeringar i banunderbyggnad för enskilda järnvägar. Motivet för att ge statsbidrag till spårtrafikanelläggningar har varit att det minskar behovet av väginvesteringar. Detta motiv måste också vara tillämpligt när det gäller de särskilda investeringar som erfordras för att bedriva lokaltågstrafik på SJ:s bannät.

Jag vill med anledning av det anförda fråga kommunikationsministern:

Är statsrådet beredd att ta initiativ till ändring av gällande författningar, så att bidrag även kan erhållas för de särskilda investeringar som kan erfordras vid lokaltågstrafik på SJ:s bannät?

den 2 mars

1982/83:85 av *Ulla Tillander (c)* till socialministern om underlättande av vårdnad av barn i det egna hemmet:

Föräldrarnas egna vårdinsatser för sina barn värderas inte som ett samhällsnyttigt arbete, genom att vårdnadsersättning inte kunnat genomföras.

Motståndet mot vårdnadsersättningen från framför allt socialdemokraterna har skapat stora ekonomiska orättvisor inom familjepolitiken. Föräldrar som själva vill vårda sina barn får inte sin arbetsinsats ekonomiskt värderad. Därmed tvingas dessa barnfamiljer att försörja sig på en inkomst som ger

dem extremt låg ekonomisk standard. Särskilt hårt drabbas flerbarnsfamiljerna.

För att belysa det absurda i den nuvarande situationen kan följande ekonomiska förhållanden begrundas. För att en trebarnsfamilj där en av föräldrarna förvärvsarbetar skall nå existensminimum måste denna tjäna 107 000 kr. För en fyrbarnsfamilj är motsvarande inkomst 137 000 kr. Det är vårt nuvarande skattesystem som ger upphov till dessa orimligheter genom att det inte tar hänsyn till försörjningsbördan i familjen.

Det är en allvarlig diskriminering av föräldrarnas vårdarbete med egna barn när samhället vägrar värdera detta arbete som samhällsnyttigt, samtidigt som man värderar motsvarande omvårdnad av barn som utförs inom den offentliga barnomsorgen.

Som exempel på vilka konsekvenser den nuvarande situationen kan leda till kan nämnas att en dagbarnvårdare som under en månad har hand om 3,5 barn 8 timmar per dag under 20 arbetsdagar tjänar 5 684 kr. per månad. Dessutom utgår 25:30 kr. i omkostnadsersättning per barn och hel dag. Trots detta är dagbarnvårdare en låglönegrupp.

En förälder som väljer att stanna hemma och ta hand om tre eller fyra barn får däremot ingen som helst ersättning för sitt arbete.

Allt fler upplever dessa förhållanden som grovt orättvisa, opraktiska och ideologiskt orimliga. Varför skall endast vården av andras barn ersättas så pass bra, när arbetet med egna barn inte värderas alls?

Familjen kommer i stryckklass, både på grund av skattesystemet, som inte tar hänsyn till försörjningsbördan, och genom att arbetet med de egna barnen diskrimineras.

Med hänvisning till det anförda vill jag till socialministern ställa följande fråga:

Vilka åtgärder ämnar regeringen vidta för att göra det möjligt för småbarnsföräldrar som så önskar att själva stanna hemma och vårda sina barn?

1982/83:86 av *Bertil Fiskesjö* (c) till justitieministern om beredningen av regeringsförslagen:

I regeringsformen föreskrivs om beredning av regeringsärenden bl. a. följande: "Vid beredningen av regeringsärenden skall behövliga upplysningar och yttranden inhämtas från berörda myndigheter. I den omfattning som behövs skall tillfälle lämnas sammanslutningar och enskilda att yttra sig." (RF 7 kap. 2 §)

Avsikten med bestämmelsen är bl. a. att regeringens förslag till riksdagen i viktigare frågor skall ha underställts sakkunnig granskning utanför kanslihusets väggar. Genom utredning och remissbehandling sammanställs ett bredare sakunderlag som skall kunna användas vid såväl regeringens som riksdagens ställningstaganden. Denna del av beredningsarbetet skall också vara genomförd innan ett lagärende remitteras till lagrådet för yttrande. Detta har betydelse för lagrådets prövning.

Nr 88

Onsdagen den
2 mars 1983

*Meddelande om
interpellationer*

Onsdagen den
2 mars 1983

*Meddelande om
frågor*

I flera fall har regeringen uppenbarligen försummat att genomföra det beredningsarbete som grundlagen föreskriver. I sitt yttrande över förslaget till lag om tillfällig vinstskatt (prop. 1982/83:102) framhåller lagrådet, att förslaget inte varit föremål för den föreskrivna remissbehandlingen. Lagrådet understryker att en lagrådsgranskning inte kan ersätta den sedvanliga remissbehandlingen av myndigheter och sammanslutningar med särskild sakkunskap på området. Och lagrådet anser sig därför ha haft begränsade möjligheter att med ledning av det föreliggande materialet fullgöra de granskningsuppgifter som enligt grundlagen åligger lagrådet. Det gäller bl. a. om förslaget är så utformat att lagen kan antas tillgodose angivna syften och de problem som kan uppstå vid tillämpningen.

I ett annat ärende som just nu ligger under lagrådets prövning, nämligen det omdiskuterade förslaget till nya tvångsåtgärder på skogsbrukets område, är såvitt man kan förstå förhållandena desamma. Förslaget har inte varit på remiss; inte ens skogsstyrelsen, landets högsta myndighet på det skogliga området, har fått yttra sig. Inte heller har organisationerna på skogssidan fått tillfälle att inkomma med synpunkter.

Den bristfälliga beredningen av regeringsförslagen är enligt min mening betänklig. Den innebär att regeringen inte innan förslagen läggs har tillgodogjort sig den sakkunskap som finns på olika områden. Riksdagens behandling av förslagen försvåras, eftersom ett mera omfattande underlagsmaterial saknas. Som framgått av de synpunkter som refererats från lagrådets yttrande ovan, blir också lagrådsgranskningen av mindre värde för riksdagens ställningstaganden, eftersom lagrådet inte haft tillräckligt underlag för prövning av regeringsförslagen.

Med hänvisning till det som anförts vill jag till justitieministern ställa följande frågor:

1. Anser justitieministern att det ur rättssäkerhets- och kvalitetssynpunkt är tillfredsställande att omfattande lagförslag läggs fram och drivs igenom i riksdagen utan att de föregåtts av sedvanligt utrednings- och remissförfarande?

2. Anser justitieministern att de i interpellationen påtalade förfaringsåttan står i god överensstämmelse med grundlagens föreskrifter?

9 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 2 mars

1982/83:305 av *Sören Häggroth* (s) till utbildningsministern om folkhögskolornas kurser för arbetslös ungdom:

Folkhögskolorna i landet har under de senaste åren bedrivit kurser för arbetslös ungdom med positiva resultat. Skolorna har via skolöverstyrelsen påtalat att det finns behov av att öka antalet elevveckor för denna

verksamhet. De behöver förstärkta resurser för att klara de problem som kommer redan i vår.

Jag frågar utbildningsministern om regeringen har för avsikt att öka antalet elevveckor vid folkhögskolorna så att dessa kan öka antalet kurser för arbetslös ungdom.

1982/83:306 av *Christer Eirefelt* (fp) till utbildningsministern om upphandlingen av datateknik för skolan:

Skolan skall datoriseras. I samband härmed har styrelsen för teknisk utveckling (STU) fått i uppdrag att sköta teknikupphandlingen av datorerna (det s. k. TUDIS-projektet). Uppgifter i pressen visar dock att STU på flera punkter gjort avsteg från normala konkurrensregler: kravspecifikationen hemligstämplades, "STU har själv" konstruerat det vinnande anbudet, etc.

Med anledning av det anförda vill jag fråga:

Vilka åtgärder avser statsrådet vidta så att bestämmelserna för statlig upphandling följs och normala konkurrensregler inte sätts ur spel?

1982/83:307 av *Jörgen Ullenhag* (fp) till utbildningsministern om förslaget till ny tjänsteorganisation inom högskolan:

Lärartjänstutredningens förslag till ny tjänsteorganisation inom högskolan fick i sina huvuddrag ett brett stöd. Den förra regeringen kom också långt i arbetet på en proposition avseende högskolans lärartjänster.

Den nuvarande regeringen anmälde hösten 1982 först att den avsåg att framlägga en sådan proposition i december 1982, men ändrade sig sedan.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande fråga:

Avser regeringen att vidta några åtgärder för att förverkliga lärartjänstutredningens förslag?

1982/83:308 av *Ola Ullsten* (fp) till statsrådet Anita Gradin om invandrades bosättning:

Invandrarministern har i pressen uttalat att flyktingar vid ankomsten till Sverige skall anvisas en kommun där de skall bo. Detta skall gälla också dem som har önskemål om att bo någon annanstans. Uttalandet har väckt oro bland invandrarna i landet.

Med anledning härav vill jag fråga invandrarministern:

Vilka grupper skall omfattas av de planerade åtgärderna, och med vilka metoder skall styrningen av bosättningen ske?

Nr 88

10 § Kammaren åtskildes kl. 18.05.

Onsdagen den
2 mars 1983

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Förteckning över talare

1982/83:88

(Siffrorna avser sida i protokollet)

Onsdagen den 2 mars

Talmannen 4, 110
Ahrland, Karin (fp) 75, 83, 84, 89, 93
Alemyr, Stig (s) 3
Berndtson, Nils (vpk) 79, 83, 84, 90, 93
Blom, Lennart (m) 70, 88, 91
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 55, 61, 67
Gadd, Arne (s) 29, 43, 48
Hagberg, Lars-Ove (vpk) 94
Jacobsson, Egon (s) 99, 104
Jansson, Paul (s) 84, 91, 93
Lantz, Inga (vpk) 106
Lestander, Paul (vpk) 109
Lundgren, Bo (m) 101, 105
Palm, Sture (s) 113, 114
Petersson, Hans, i Hallstahammar (vpk) 22, 42, 47, 60, 66, 110, 112, 113, 114
Rämgård, Rolf (c) 73, 89, 92
Sundgren, Roland (s) 111, 112
Södersten, Bo (s) 48
Tobisson, Lars (m) 5, 40, 44, 58, 64
Wirtén, Rolf (fp) 17, 41, 46, 59, 66
Åsling, Nils (c) 11, 41, 45, 59, 65

